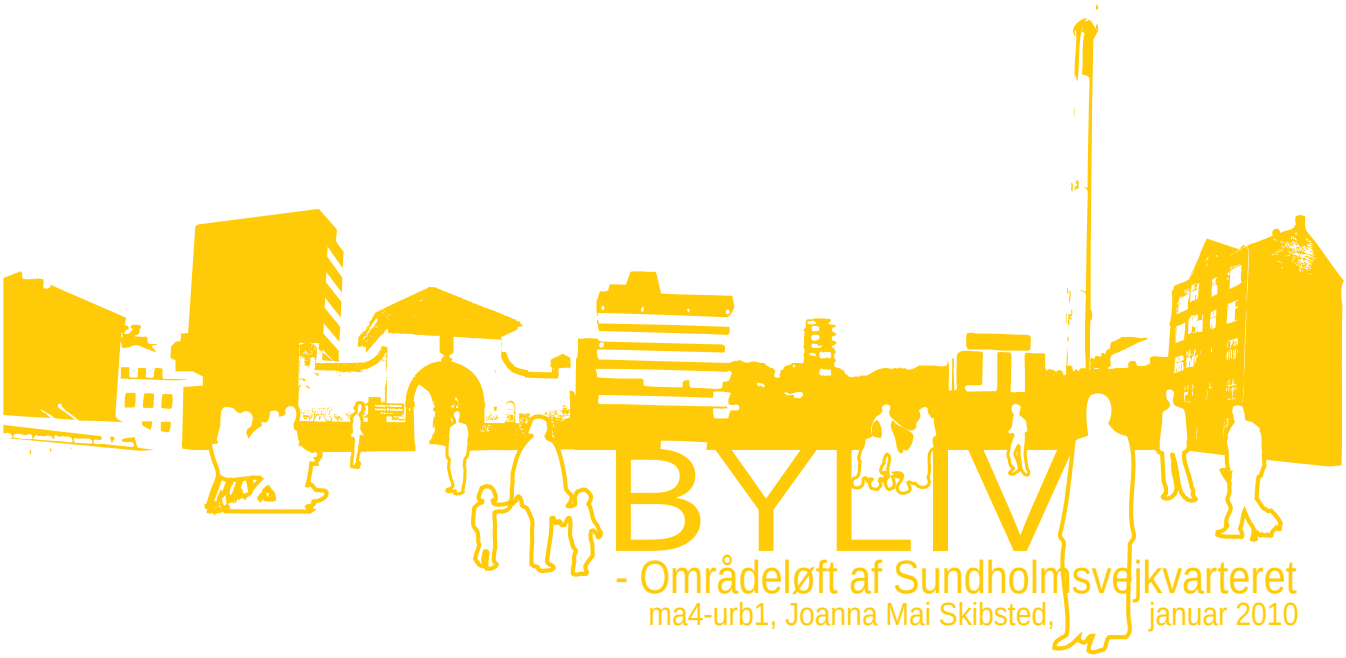

BYLIV

- Områdeløft af Sundholmsvejkvarteret

ma4-urb1, Joanna Mai Skibsted, januar 2010

Titelblad

Projekt titel:	Byliv - Områdeløft af Sundholmsvejkvarteret
Projekt emne:	Afgangsprojekt - Områdeløft i Københavns Kommune
Projekt periode:	2. september 2009 - 6. januar 2010
Vejleder:	Gitte Marling
Oplæg:	7
Antal sider:	145
Udarbejdet af:	Joanna Mai Skibsted MA4-URB1, 2010 Urban Design Institut for Arkitektur og Design Aalborg Universitet

Joanna Mai Skibsted

Synopsis

"Byliv – Områdeløft af Sundholmsvejkvarteret" forholder sig til en aktuel udfordring i Danmark: Københavns Kommunes Områdeløft, der forsøger at forny nedslidte kvarterer ud fra en helhedsorienteret tilgang, hvor kvarterets borgerne er udgangspunktet for udviklingen.

Projektet er udarbejdet i samarbejde med det aktuelle Områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret. Opgaven er dog formuleret som en selvstændig opgave, der forsøger at udvikle en ny tilgang til områdeløft ud fra en teoretisk anskuelse, som tager udgangspunkt i netværksbyens struktur og borgernes brug af byen.

En potentialeplan, der udformes på baggrund af en teoretisk-, analytisk referenceramme og inddragelse af borgere i kvarteret, giver et bud på udviklingen af Sundholmsvejkvarteret. Et nedslag i potentialeplanen designes for at kvalificere planen og udfolde et design i mindre skala. Med potentialeplanen og designnedslaget giver projektet et bud på hvordan Sundholmsvejkvarteret kan løftes i en byfornyelsesproces og stiller samtidig spørgsmålstegn ved områdeløft som metode til at byforny nedslidte kvarterer.

English Summary

This project relates to a present issue in the Danish planning sector: The urban renewal of worn-down neighborhoods in the municipality of Copenhagen. The urban renewal tries to upgrade neighborhoods from a holistic approach based on user participation.

The project is developed in cooperation with the present urban renewal of Sundholmsvejkvarteret. However the project is developed as an independent project that tries to develop a new approach to urban renewal. The new approach is based the theoretical frame of the network city and how people use the city.

A plan introducing new urban spaces in Sundholmsvejkvarteret, is designed upon the basis of a theoretical-, analytical framework, and participation of people living in the neighborhood. A design in a smaller scale is made in order to test one of the urban spaces in the plan. The project offers a proposal on how to renew Sundholmsvejkvarteret and questions the current method of urban renewal in the municipality of Copenhagen.

Forord

"Byliv – Områdeløft af Sundholmsvejkvarteret" er et afgangsprojekt på specialiseringen Urban Design, Institut for Arkitektur & Design, Aalborg Universitet. Projektet er udarbejdet af Joanna Mai Skibsted fra september 2009 til januar 2010.

Projektet tager udgangspunkt i såvel teoretiske som designmæssige overvejelser og indeholder således et konkret designforslag til Områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret samt en refleksion heraf.
Rapporten, "Byliv – Områdeløft af Sundholmsvejkvarteret", er opbygget af særskilte kapitler, der kan læses særskilt eller i en sammenhæng. Alle referencer er efter Harvard modellen, og kilder er listet bagerst i en samlet litteraturliste. Illustrationer, der ikke er kildeangivet i illustrationslisten, er egne fotos og illustrationer.

Projektet er et led i det nuværende områdeløft af Sundholmsvejkvarteret i Københavns Kommune. Projektet er således baseret på en realistisk opgave, og det har været min personlige motivation at arbejde med et aktuelt projekt med reelle problemer og aftagere. Desuden får jeg indblik i kommunalt arbejde samt de processer, der udfoldes i kommunalt regi. Samtidig giver projektet mulighed for at udfordre områdeløftet med min tilgang som urban designer.

Jeg retter en særlig tak til Rikke Munk Harboe og resten af sekretariatet på Områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret for samarbejdet omkring projektet. Derudover vil jeg fremhæve Sanne Maj Andersen fra Teknik- og miljøforvaltningen, Københavns Kommune for relevant vidensdeling og konstruktiv dialog igennem projektforløbet. Sidst, men ikke mindst, ønsker jeg at fremhæve vejleder Gitte Marling for konstruktive inputs, kritik og opbakning igennem hele projektforløbet, samt mine gode venner fra studiet for kommentarer, diskussioner og rettelser af opgaven.

Indholdsfortegnelse

1 Introduktion 7

Projektets fokus 7

Projektets placering 9

Historisk udvikling 10

De fysiske rammer 13

De sociale rammer 14

Specialesamarbejde 16
- Områdeløft 16
- Områdeløftproces 16
- Potentialeplan 17
- Borgerinddragelse 17
- Kommuneinddragelse 18
- Samarbejdet 19

De teoretiske rammer 20
- Den moderne by 20
- Netværksbyen 22
- Sociale udfordringer i netværksbyen 24
- Design af byens rum 26

Opsamling 28
- Teoretiske fokuspunkter 28

Problemformulering 30
- Afgrænsning 30

2 Analyse 33

Analyse tilgang 34

Det fysiske spor 36
- Kontekst 38
- Adgange og sammenhænge 40
- Kvarterets kendetegn 42
- Grønne strukturer 44
- Aktivitets- og mødesteder 46
- Bymæssige aktiviteter 48

Det sociale spor 50

Livsformsundersøgelse 50
- Livsformer 51
- De fire livsformer 52
- Livsformsundersøgelse -Sundholmsvejkvarteret 54

Hverdagsmønstre 58
- Jørgen 60
- Drengene fra VIBO 62
- Kenno 64
- Susanne 66
- Ivar 68
- Niels 70

Opsamling 72

Workshops 74

Identitet - værdikort 76

3 Design 81

Designparametre 82

Potentialeplan 84
- Planen set i kontekst 86
- Makører 88
- Belysning 90

Typer af byrum 92

Beskrivelse af byrummene 94
- Brigadevejs mødested 94
- Kilegrunden 96
- Skotlandsplads 98
- Park ved Sæterdalsgade 100
- Aktivitetsstrip ved Birketinget 102
- Sundholmsstien 104

Etapeplan og midlertidighed 106

Designnedslag 108

Fremtidige planer 110

Eksisterende forhold 112

Rummenes orientering 113

Designkoncept - koblede rum 114

Plan og længdesnit 116
- Tværsnit 118
- Byliv 120
- Rumtopologi og -orientering 122
- Infrastruktur 124
- Grøn struktur 126
- Overflader 128
- Belysning 130
- Stemningsbillede 132

4 Refleksion 135

Samarbejde med Københavns Kommune 136

Netværksbyens muligheder og udfordringer 136

Det sociale aspekt 137

Byliv som designparametre 138

Områdeløftets perspektiver 138

5 Formalia 141

Litteraturliste 142

Illustrationsliste 144

1 Introduktion

Projektets fokus

Projektet afprøver, om det er muligt at lave områdeløft ud fra en teoretisk og pragmatisk tilgang, der fremmer samt udvikler Sundholmsvejkvarterets særlige, skæve og usammenhængende struktur i en fornyelsesproces, der tager udgangspunkt i borgernes brug af netværksbyen.

Projektet søger gennem en teoretisk tilgang og involvering af borgerne at definere og lokalisere udviklingsmuligheder af bylivet både i forhold til de fysiske - og sociale rammer i kvarteret.

Byliv og at skabe byrum, der opfordrer til byliv, er et vigtigt omdrejningspunkt for opgaven. Velfungerende byrum er ofte karakteriseret af, at rumme en form for liv. *Det at leve i netværksbyen bliver: "... en mulighed for at bevæge sig fra et byrum til det næste, og derigennem møde forskellige grupper af mennesker og forskellige livsformer*" [Vindfeld, 2009: 8]. Sundholmsvejkvarteret er karakteriseret af manglende byrum og byliv, derfor er det vigtigt at tænke i byliv når kvarteret skal løftes og nye byrum udvikles.

Projektet udformer en potentialeplan, der har til formål at gøre op med introverte og selekterende kvarterer, men som samtidig lægger sig op af netværksbyens muligheder, hvor hverdagsmønstre krydser hinanden, og møder opstår i byens rum. På denne måde udveksles erfaringer på tværs af kulturelle og sociale lag, og bylivet løftes i en fornyelsesproces af Sundholmsvejkvarteret.

Potentialeplanen fungerer som det overordnede koncept for udviklingen af Sundholmsvejkvarteret, hvor omdrejningspunktet er bylivet og hvordan dette fremmes i netværksbyen. Potentialeplanen fungerer samtidig som en værdiorienteret plan, som omdanner designparametre til fysiske tiltag og byrum, der danner rammen for udviklingen af kvarteret med mulighed for tilpasning over tid.

Ill. 1: Luftfoto af Sundholmsvejkvarteret.

Projektets placering

Sundholmsvejkvarteret ligger i hjertet af det gamle Sundby i starten af Amager mod indre by, København. Mod nord grænser kvarteret op til Hollænderdybet, mod øst til Amagerbrogade og Englandsvej, mod syd til Peder Lykkes Vej og mod vest til Brydes Allé og Amagerfælledvej.

Selvom kvarteret har en lang historie, er det først for nylig, at Københavns Kommune har udpeget området til områdeløft, og Sundholmsvejkvarteret har fået sit navn og er defineret som et område på kortet.

Kvarteret er kilet ind mellem fremtrædende byområder som det nye universitetsområde med Københavns Universitet og IT Universitetet, DR byen, Islands Brygge og Holmbladsgadekvarteret, der i den seneste tid har undergået fornyelsesprocesser. Af denne grund virker Sundholmsvejkvarteret som et overset kvarter.

"*Man kan næppe hævde, at Sundbyerne er et smukt bykvarter i traditionel forstand. Mange mennesker opfatter det tværtimod som grimt, rodet og forfaldent. Men lærer man kvarteret nærmere at kende og sætter sig lidt ind i dets historie og udvikling, vil man ikke kunne undgå at påskønne det uformelle og beskedne, mangfoldigheden og kontrasterne, som er karakteristisk for dette byområde.*" [Bech, 1978:1]

Når et område udvælges til områdeløft er det ofte på grund af dets sociale- og fysiske problemer samt nedslidning. Men vigtigt er det også at stedet rummer muligheder og potentialer for en positiv forandring, der kan agere dynamo for områdeløftet.

"*Blandingen mellem de nyere almennyttige boligkarreer og det ældre tættere bebyggelse og småindustri er stadig kendetegnende for området omkring Sundholmsvej. Dog er der ikke meget tilbage af områdets industrielle epoke, som har været meget dominerende og fortæller en vigtig historie ikke kun om området, men om Københavns og Danmarks udvikling til en moderne velfærdsstat.*" [Paghti, 2009:7]

Industrialiseringen hvor fabrikker og arbejderkvarterer etableres

Byggeforeningshuse opføres til arbejderklassen

Forbedring af infrastruktur, kloakering og sanitære forhold

1750

1865

1901

1905

1908

Sundby, en landsby uden for København

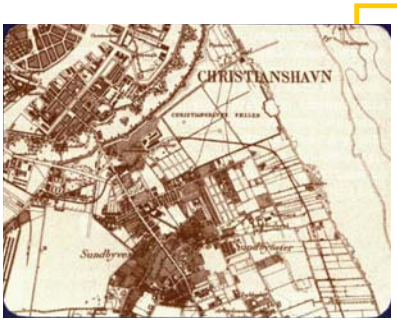

Sundby, en del af Københavns Kommune

Etablering af Sundholm - en arbejderanstalt

Historisk udvikling

Sundbyområdet på Amager har sin historiske oprindelse tilbage i 1000-tallet. Sundholmsvejkvarteret, som det betegnes i dag, gik oprindeligt under navnet Sundbyvester og udgjorde sammen med Sundbyøster, Sundbyområdet. Kvarteret har gennem de sidste to århundreder gennemgået en markant forandring fra landsby over industri- og boligkvarter til differentieret boligområde:

"*Modsat i dag, hvor mange tager væk fra området for at tage på arbejde, så var området for 200 år siden et sted hvor folk både arbejdede og boede.*" [Paghti, 2009:1]

Med industrialiseringens gennembrud forvandledes Sundbyvester fra en landsby til en produktiv provinsby. Flere større og mindre fabrikker etableredes og som følge heraf bosættes en arbejderstand. Sundbyvester var på det tidspunkt et område, hvor den industrielle udvikling var tydelig. Konserves-, tobaks-, paraply-, eddike- og sennepsfabrik dominerede området sammen med mindre håndværksindustrier.

"*Selvom området ligger tæt på København, så var området så godt som ukendt for københavnere, som i folkemunde refererede til Amager, som lorteøen, da meget af Københavns latrin blev kørt til Amager.*" [Paghti, 2009:3]

Sundby bliver en del af København i starten af 1900-tallet. Som et led i en byudviklingsproces opkøber Københavns Kommune flere områder uden for byen for at imødekomme behovet for plads til nye boligområder og offentlige institutioner. Nye skoler, hospital, kloakering og bedre trafikforbindelser udgør

Etageejendomme, boligkarréer og socialt boligbyggeri opføres

1920'erne - 1930'erne

1910

Sønderbros Biografteater og senere Merry-biografen vidner om forlystelseslivet i Sundbyerne

Fabriks- og arbejderkvarter

1969

1970'erne-1980'erne

Industrien lukker ned og erstattes af social boligyggeri og kollegier

Områdeløft igangsættes

2008

1999

Sundholm lukker som samlet institution og huser nu forskellige institutioner og værksteder

Ill. 2: Historisk udvikling af Sundhomsvejkvarteret.

en række af de forbedringer, der sker i Sundby efter indlemmelsen i København. En indsats Københavns Kommune er nødt til at foretage, da Sundby præget af stor fattigdom, dårlige sanitære forhold og sygdom.

Det største offentlige byggeri i kvarteret er Sundholm, der er opført i 1908. Sundholm bestod dengang af 22 bygninger inddelt i tre enheder; arbejdsanstalt, tvangsarbejdsanstalt og sygehus. Sundholm var en selvforsynende institution og rundt om bygningerne var en tre meter dyb voldgrav og hegn etableret, for at institutionens brugere ikke kunne flygte. Indgangen til Sundholm foregik gennem to porte, der stadig står i dag og vidner om den fysiske barriere mellem Sundholm og resten af kvarteret.

Formålet med Sundholm var at resocialisere de mennesker, der levede på samfundets kant til duelige borgere gennem arbejde og pligter. Senere blev et herberg etableret for at imødekomme den store boligmangel i København, men generelt var Sundholm et lukket område, hvis beboere var adskilt fra det omkringliggende kvarter. Af denne grund virker Sundholm også i dag som et lukket område, hvor kvarterets beboere kun kommer i forbindelse med de institutioner, som eksempelvis vuggestue og jordmodercenter, der er placeret i området.

"Sundholm ligner udefra næsten et fabriksanlæg. Med sin fysiske afgrænsning og ensartede bygninger med hver sine afgrænsede funktioner, fremstår Sundholm som en kontrolleret og systematisk enhed." [Paghti, 2009:11]

dick

Adgang
forbudt for
uvedkommende

Carlsberg
Pilsner

De fysiske rammer

Collagen illustrerer de fysiske rammer i Sundholmsvejkvarteret. Kvarteret er præget af blandede boligformer, nedslidte uderum og historiske spor. *"Det er et uhomogent kvarter, med en gennemgående mangel på bymæssige funktioner. Der er ingen egentlige fælles aktivitets- og mødesteder eller sports- og idrætsanlæg. Der er derfor en generel mangel på offentligt tilgængelige opholds- og legesteder, og beboerne er nødt til at søge uden for kvarteret for at få opfyldt deres rekreative behov."* [Københavns Kommune, 2008:9]

Ill. 3: Collage af de fysiske rammer.

De sociale rammer

Collagen illustrerer et udvalg af borgerne i Sundholmsvejkvarteret. Kvarteret er præget af blandede sociale lag med blandt andet socialt belastede personer samt børnefamilier, unge og ældre. Andelen af beboere i kvarteret uden tilknytning til arbejdsmarkedet er omkring 30 %. Sammenlignet med det generelle billede af København, hvor den samlede arbejdsløshed er på 26 %, er arbejdsløsheden høj i kvarteret. [Københavns Kommune, 2008]

"*Manglende tilknytning til arbejdsmarkedet medfører ofte en række boligsociale problemer og er ikke befordrende for den sociale integration i samfundet. Beboersammensætningen har udviklet sig negativt over de seneste år. De ressourcestærke beboere flytter væk og bebyggelserne fanges i en negativ spiral og degraderes socialt.*" [Københavns Kommune, 2008:9]

Ill. 4: Collage af de sociale rammer.

Specialesamarbejde

I det følgende afsnit gives en kort gennemgang af begrebet områdeløft. Derefter skitseres dette specia-les samarbejde med Sundholmsvejkvarterets områdeløft, samt hvordan processen udfoldes.

Områdeløft

Arbejdet med forbedring af den moderne by begyndte omkring 1970'erne hvor fokus kom på sanering i de større byer med fornyelse af nedslidte boligkarreer, for at skabe bedre sundhed samt mere lys og luft i de tætte boligstrukturer. Op gennem 1980'erne var begrebet byfornyelse, hvor støtte blev givet til såvel større som mindre byer. "*Byfornyelse blev i højere grad genstand for helhedstænkning og set som ramme for løsning af konkrete problemer: bedre funktionalitet i udnyttelsen af byrummet med erhverv, trafik og boliger*." [Christensen, 2005: 11-12].

I 1990'erne kom kvarterløft og de første forsøg med helhedsorienteret byfornyelse, hvor byområder med særlige sociale problemer blev fornyet. Siden 2004 har den helhedsorienterede byfornyelse gået under betegnelsen områdefornyelse, og i 2007 valgte Københavns Kommune at finde en samlet betegnelse for de tidligere indsatser. Den nye betegnelse "områdeløft" er en sammenføjning af "kvarterløft" og "område-fornyelse".

Områdeløft er Københavns Kommunes betegnelse for helhedsorienteret byfornyelse. Der gives støtte til nedslidte og problemfyldte byområder for at sætte en positiv udvikling i gang og derigennem løfte området. " *... når byen skal løftes og fornyes handler det langt fra kun om de fysiske rammer. Områdeløft er en indsats, der sætter fokus på et særligt udvalgt, afgrænset kvarter, der har en bred vifte af problemer og mangler. Formålet med indsatsen er at sætte en ny og positiv udvikling i gang i området både fysisk, socialt, kulturelt og miljømæssigt*." [Områdeløft, 2007: 2]

Områdeløft bygger på borgerinddragelse hvor beboernes ønsker og forbehold har stor betydning for hvordan projekterne udvikler sig. Det sociale perspektiv er vigtigt og de lokale kræfter bliver inddra-get aktivt for at styrke ejerskabet og engagementet i forhold til området. Borgernes aktive deltagelse medfører at projekterne forankres i området og at det enkelte projektets tiltag lever videre efter endt områdeløft.

Områdeløft proces

Dette projekt er en del af en større sammenhæng i områdeløftet af Sundholmsvejkvarteret. Områdeløf-tet løber over seks år og indeholder tre faser. Se illustration 5.

Områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret har været i gang siden 2008, hvor en kvarterplan er blevet ud-viklet. Kvarterplanen fastsætter områdets ønsker og visioner til de forestående projekter. Visionerne ud-vikles i en borgerinddragelsesproces og afleveres til politisk behandling. Kvarterplanen er udgangspunk-tet for de projekter, der skal "løfte" området.

Den aktuelle fase, hvori specialet udfoldes, er projektfasen. Dette er områdeløftets anden fase, hvor de visioner, der er beskrevet i kvarterplanen, udvikles, planlægges og gennemføres. En potentialeplan, der prioriterer og videreudvikler borgernes ønsker, udvikles på baggrund af borgerinddragelse og visionerne

i kvarterplanen samt implementerer dem i en fysisk plan. Denne plan skal danne rammen for de specifikke projekter, og sikre en større sammenhæng både fysisk, socialt, kulturelt og miljømæssigt i kvarteret.

Den tredje fase er forankringsfasen. Denne fase afslutter områdeløftet og sikrer projekternes fremtid gennem en forankring i området. Forankringen skal sørge for, at de igangsatte projekter vedligeholdes og, at aktiviteter samt initiativer i området fortsat kan udvikle sig, og nye initiativer kan sættes i gang.

Potentialeplan

Potentialeplanen tager som nævnt afsæt i de visioner borgerne har formuleret for Sundholmsvejkvarteret i områdeløftets første fase. I anden fase bringes borgerne i spil igen i udviklingen af potentialeplanen og udgør én af flere sideløbende processer, hvor sekretariatet for områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret har den ledende rolle. De tre sideløbende processer er borgerinddragelse, inddragelse af de kommunale forvaltninger samt processen hos sekretariatet for områdeløft ved Sundholmsvejkvarteret, hvor viden fra alle processerne samordnes og udvikles til potentialeplanen. Se illustration 6 på den følgende side. Specialet følger alle tre processer og udvider med et teoretisk lag, der giver en ny tilgang til områdeløft.

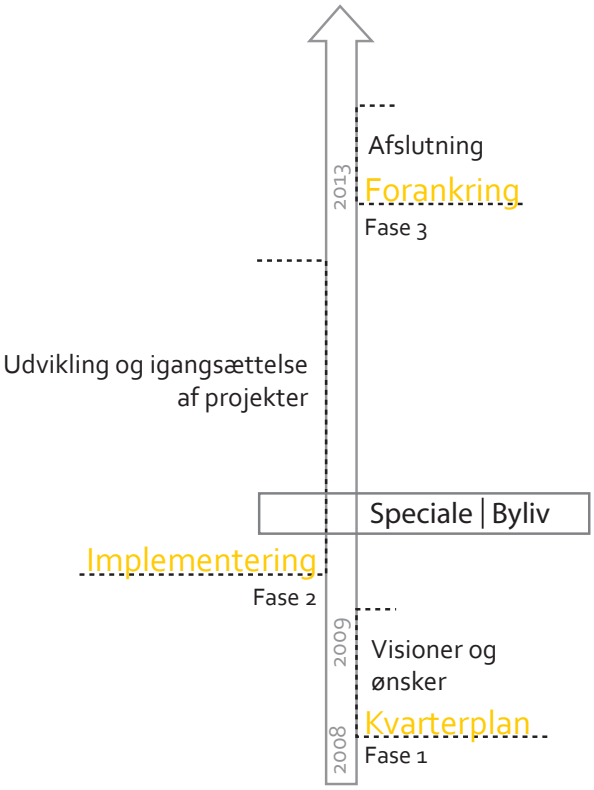

Ill. 5: Tidsdiagram, der viser områdeløftets faser. Dette speciale udarbejdes i starten af områdeløftets anden fase og er derfor med til at danne rammerne for de projekter, der skal udvikles i implementeringsfasen.

Borgerinddragelse

Borgerinddragelsen sker gennem en række workshops, hvor forskellige tematikker og spørgsmål rejses til debat og diskuteres af borgerne. Ofte har sekretariatet lavet et indledende stykke arbejde, hvor en præsentation fremlægges og lægger op til en efterfølgende debat. Det er rundbordsteknikken, der benyttes, hvor borgerne skiftes til at kommentere og videreudvikle på det materiale, der er lagt ud og indledende præsenteret til workshoppen. Ofte udvikler diskussionerne sig, og for at holde snakken faglig relevant sidder der en ordstyrer fra sekretariatet og samler trådene. Den genererede information fra workshoppen samles på sekretariatet og bruges i udviklingen af potentialeplanen.

En studietur laves for at give inspiration til borgerne og vise et udsnit af urbane projekter i andre kvarterer i København. Studieturen fungerer som referenceramme for borgerne når potentialeplanen skal udvikles i workshopperne og fungerer yderligere som en social indsats, hvor borgerne i kvarteret skaber netværk.

Kommuneinddragelse

Potentialeplanen skal danne rammen for de projekter, der skal laves i Sundholmsvejkvarteret. Derfor skal planen politisk godkendes og gennem en høringsproces i de relevante kommunale forvaltninger. Inddragelsen af kommunen sker tidligt i processen for at sikre, at potentialeplanen forankres kommunalt, får tildelt økonomisk støtte og til sidst godkendes politisk. Forvaltningerne skal sørge for, at planen overholder lovkrav og bestemmelser og hjælper processen med faglig relevant viden inden for de områder, planen tager stilling til. Forvaltningerne, der bringes i spil i dette projekt, er;

Center for Anlæg og Udbud, der skal kvalitetssikre de udbuds- og anlægsmæssige konditioner for potentialeplanen, der skal være et værktøj for videreudvikling af konkrete byrumsprojekter.

Center for Bydesign, der skal sikre arbejdet omkring byliv, byrum og gældende lokalplaner.

Center for Veje og Trafik, der skal kontrollere potentialeplanen i forhold til tilgængelighed, cykelister, parkering og lovgivning og administration omkring private og offentlige veje.

Kultur og Fritidsforvaltningen, der skal kvalificere idrætsbaseret og kulturelle projekter i potentialeplanen.

Ill. 6: Diagrammet illustrerer processen i specialesamarbejdet og udviklingen af potentialeplanen. De tre spor henviser til de parallelle forløb processen udspænder. I midten er områdeløft og specialet, der er det samlende spor og skal koordinere processen og strukturen. Sideløbende med områdeløftprocessen foregår en kommuneinddragelse og borgerinddragelse, hvor ideer i forhold til potentialeplanen testes, diskuteres og videreudvikles. Den stiplede linje illustrerer den iterative proces, de tre sideløbende spor udspænder. Nye loops genererer nye ideer og sikrer en udvikling af potentialeplanen i takt med processen.

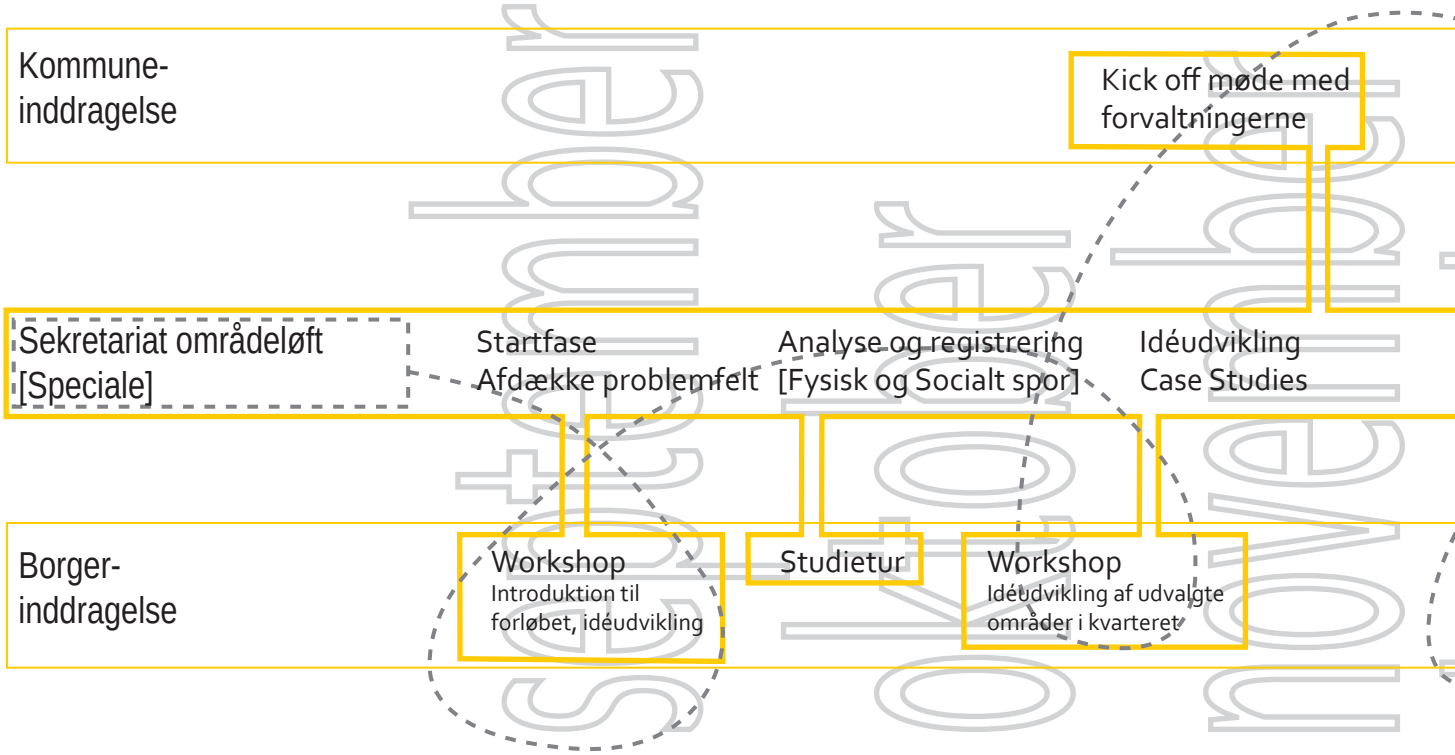

Samarbejdet

Min tilgang til at skrive speciale i Områdeløft regi har været at udforme et aktuelt projekt, der tager fat i nutidige problemstillinger omkring forbedring af byens rammer og sociale sammenhænge, der udspilles heri.

Begrebet områdeløft tager sigte på at forbedre et område, at kvalificere ud fra perspektiver som oplevelses-, sociale- og identitetsmæssige værdier. At kvalificere disse værdier ligger til grund for processen i Områdeløft. Min rolle som en del af områdeløftet har været at formulere de føromtalte værdier til strategier og fysiske tiltag, der kan løfte Sundholmsvejkvarteret. Der, hvor jeg som urban designer, kan bruge mine kvalifikationer i områdeløftet, er i forståelsen af, hvordan byen som organisme fungerer og bruge denne viden i udviklingen af nye tiltag i kvarteret. Ved at tilføre en teoretisk tilgang, der inddrager netværksbyens muligheder, anskuer jeg områdeløftet i en større sammenhæng, der i sidste ende er med til at sikre den helhedsorienterede byfornyelse, der er målet for områdeløft.

Teamet i områdeløftsekretariatet består af en projektleder, der er uddannet arkitekt, en antropologistuderende, der er tilknyttet den kommunikative del af processen, og jeg som urban designer. Yderligere er rådgivere af forskellig faglighed og kommunalt kendskab tilknyttet samt en temagruppe af borgere i Sundholmsvejkvarteret, der fungerer som eksperter på lokalområdet.

Som en del af områdeløftteamet fungerer jeg som bindeled mellem borgerne og de kommunale forvaltninger. Udfordringen her har været at opfylde borgernes visioner og ønsker inden for de kommunale forvaltningers definerede rammer og muligheder.

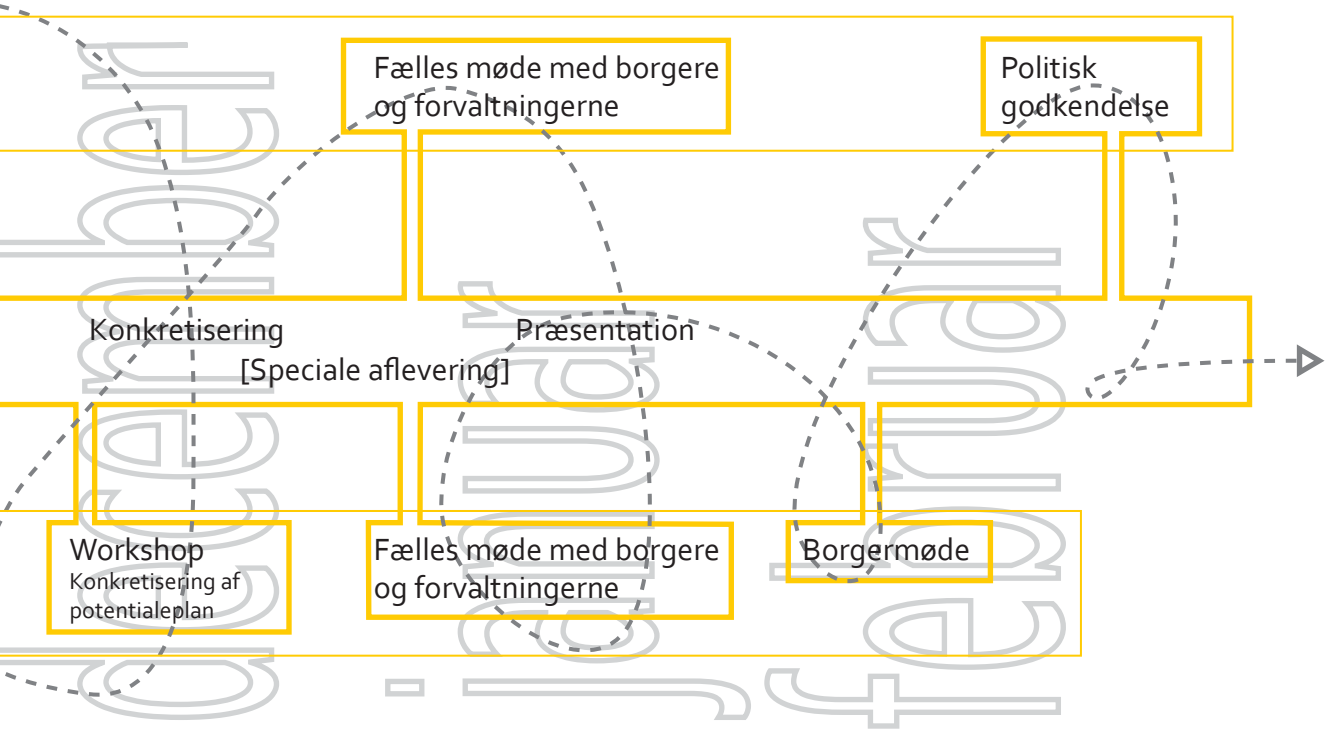

De teoretiske rammer

I dette afsnit beskrives projektets rammer, der danner det teoretiske grundlag for projektets udfoldelse. Her beskrives kort, hvordan byen og brugen heraf har udviklet sig til en netværksstruktur, samt hvad der er vigtigt for områdeløftets succes. Endelig udvikles teoretiske fokuspunkter, der kan bruges til at udforme områdeløftet fra en teoretisk vinkel.

Den moderne by

Begrebet den moderne by er opstået i kølvandet på industrialiseringen i 1800-tallet. En ny måde at leve på i bysamfund opstår og i tiden efter sker en stor udvikling – nye teknologier udvikles, en global økonomi igangsættes, og en globalisering indtræffer:

" *the overriding characteristic of modernity is its dynamism. The modern world is a world of change, change unprecedented in its speed, scope and the breath of its social impact*." [Kasinitz, 1995: 1]

Moderniteten har skabt en ny type by, en by hvis rammer ofte ikke har fulgt med samfundsudviklingen. Byen er en levende organisme, og som følge heraf udfoldes processer, både fornyelses- og forældelsesprocesser. Nye samfundsbehov opstår, områder bliver nedslidt og som følge heraf er byfornyelse en vigtig proces for at imødekomme den moderne bys behov. [Kvorning, 1996].

Tidligere blev byen brugt som scene for nødvendige aktiviteter og bylivet opstod som resultat deraf. Men i takt med den nye samfundsstruktur er bylivet blevet noget, man som individ skal vælge til. Bylivet er en valgfri aktivitet, og derfor er det vigtigt, hvordan byens rum er organiseret for at invitere til byliv:
"*City space must be carefully designed to invite walking, cycling and staying, encouraging people to join in the common life of the city*." [Gehl et al, 2006]

For at kunne forny byen er det vigtigt at forstå dens relationer - hvordan byen bliver brugt er vigtigt i en byfornyelsesproces. Bylivet, og hvordan dens borgere agerer i et socialt perspektiv, er lige så essentielt som de fysiske rammer, bylivet udfoldes i. Mange urbane sociologer diskuterer også afhængighedsforholdet mellem byens liv og byens rum. I en modernisering af byen skal der derfor både tages højde for udfoldelsen af byliv i et socialt perspektiv, forbedring af de fysiske rum i byen samt deres indbyrdes forhold. [Gehl, 2003]

Ill. 7: Havnebadet Islands Brygge er et eksempel på et byrum skabt til den moderne by. Rummet danner ramme om en helt ny form for aktivitet midt i byen – strand og badning i havnens vand. Havnebadet er et led i Københavns Kommunes strategi om at forbinde byen med vandet. [Vindfeld, 2009]

Netværksbyen

David Graham Shane mener, at netværk er et vigtigt begreb i den moderne by. I den moderne by findes flere centre, der agerer som knudepunkter for folk i deres daglige færden. [Shane, 2005]

Bysociologen Manuel Castells peger ligeledes på denne nye tendens, hvor mennesker bevæger sig på kryds og tværs af byen i hverdagens gøremål. Den opdelte by med kvarterer og klare afgrænsninger brydes med nye fysiske og sociale strukturer. Netværket opstår som resultat af en større mobilitet, hvor hverdagslivet leves i felter og knudepunkter, der ligger uden for det hjemmevante domæne. [Castells, 2005]

" *Globalisering er netværk. Byer er overlapninger af udvekslinger. Et netværk er forbindelse mellem punkter, der er forbundet med andre netværk – og forbindelsespunkterne artikuleres som linier og flader, der opleves som rum. Rum for liv. Rum af netværk.*" [Vindfeld, 2009: 33]

At undersøge netværkssamfundets indvirkning på byens fysiske strukturer og sociale relationer er vigtigt i en byfornyelsesproces af et defineret område. En tilgang kan være at undersøge, hvilke implikationer mobilitetstendensen og netværkssamfundet medfører på brugen af byens rum, og hvordan det kan benyttes i planlægningen.

Ved at definere byen ud fra kvarterer, særligt i arbejdet med områdeløft, ses der bort fra den måde, hvorpå byen bliver brugt i netværkssamfundet: "*Post-renewal urban culture has in a way become oversensitive and exclusive. By defining the city in terms of neighbourhood and dwelling, more and more urban aspects are shaping up as a threat: local commerce, mobility, addiction, informality. These components – there whether we like it or not – are not part of an urban renewal project, which is why they present major problems*." [Crimson, 2002: 291]

I en områdeløftproces er det vigtigt ikke kun at tage udgangspunkt i det enkelte område, men i byen som helhed. Man må forstå hvordan byen fungerer, hvordan den bliver brugt, hvordan den ser ud, og alle de smukke samt grimme processer, der udfoldes heri. Eksempelvis skal hjemløse på Sundholm tænkes ind i en udviklingsproces og ikke "flyttes" til et andet sted eller ekskluderes, ligesom unge, der hænger ud ved VIBO boligforening og vandaliserer området, skal inddrages i udviklingen af stedet og ikke blot glemmes.

Bystrukturen bliver mere og mere sammenflettet og befolkningen mere og mere mobil. Sundholmsvejkvarteret er kun en del af byens helhed, der indgår som et punkt i byens netværk. Derfor skal områdeløftet ikke udvikle kvarteret som en selvstændig byenhed, men arbejde med dets identitet og sammenhæng til andre kvarterer i København:

"*Urban life can no longer be enhanced within the borders of the neighbourhood, nor within the ancient hierarchical scale-system of a city centre surrounded by numerous subcentres. The second urban renewal should be about building not for but against the neighborhood.*" [Crimson, 2002: 291]

Inddelingen af kvarterer i forhold til områdeløftets arbejde har en praktisk betydning, men det er vigtigt ikke at arbejde isoleret med et område. I det følgende afsnit diskuteres udfordringen ved netværksbyen i et planlægningsperspektiv samt hvilke udfordringer, der er herved, ligesom begrebet "The social death of the city" introduceres.

Ill. 8: Diagrammet illustrerer de forskellige kvarterer i København og hvordan folk bruger netværksbyen forskelligt i udfoldelsen af hverdagslivet. Københavns Kommune har udarbejdet en livsformsanalyse, der beskriver sammenhængen mellem forskellige livsformer og deres brug af byens rum og netværk. [Explora & Niras, 2008] Livsformsanalysen vil blive gennemgået og benyttet i projektets analyseafsnit til at generere en forståelse af hvilke livsformer, der er repræsenteret i Sundholmsvejkvarteret samt kortlægge deres netværk i kvarteret og byen.

Sociale udfordringer i netværksbyen

Richard Sennett diskuterer hvordan netværksbyen har forstærket menneskets ønske til at leve i livsstils domæner og ghettoer for at opbygge en sikker base, hvorfra livets hverdagslivet udfoldes. [Sennett, 1995] Ved at skabe lukkede sociale enklaver i byen, hvor én type mennesker bor, ødelægges muligheden for at mødes på tværs af sociale grupper og udveksle erfaringer. Sennett betegner denne udvikling som "The social death of the city":

"*Modern communities seem to be about fraternity in a dead, hostile world; it is in fact all too often an experience of fratricide. Furthermore, these terms of personality which govern face-to-face relationship in a community are likely to experience those jolts which might occur in a more unfamiliar terrain. These joints are necessary to a human being to give him that sense of tentativeness about his own beliefs which every civilized person must have.*" [Sennett, 1995: 228]

Mødet med det ukendte tvinger os som mennesker til at stille spørgsmålstegn ved egen livsstil og derigennem udvikle os i det offentlige rum. Det er et spørgsmål om, at byens rum skal invitere til mødet med det ukendte, så en udveksling af social og kulturel karakter kan ske. Det er vigtigt at åbne byen op og ikke forstærke zoningen af kvarterer med introverte sociale og kulturelle samfund. Kvarterernes kanter skal udviskes, åbnes og udvikles til mødezoner, hvor en udveksling af kulturel og social karakter kan ske.

Udfordringen i arbejdet med områdeløft er derfor at bryde med byplanlæggeres ellers vante måde at tænke på i udfoldelsen af sikre lokale samfund. Ofte udvikles lokale byrum, der henvender sig til kvarterets livsstilgruppe i et forsøg på at imødekomme netop denne livstils behov. Dermed lykkes det ikke at skabe et offentligt rum, hvor der er plads til udveksling, fælles forståelse samt identitet, hvilket ellers netop er målet for byfornyelse i områdeløftregi.

I forlængelse af Richard Sennett's stræben for at undgå "The social death of the city" i et planlægnings-

Ill. 9: Billedet viser VIBOs almene bolig byggeri i Sundholmsvejkvarteret. Her bor primært mennesker på overførselsindkomst og af anden etnisk herkomst. Området har fået en negativ betegnelse af kvarterets borgere. Denne negative udvikling er vigtig at vende i områdeløftet for at gøre op med zoningen, den negative omtale og "The social death of the city".

perspektiv, introduceres betegnelsen public domain.

Public Domain defineres af Hajer og Reijndorp som:
"*... those places where an exchange between different social groups is possible and also actually occurs*."
[Haier & Reijndorp, 2001: 11]

Haier og Reijndorp mener, at byrum sjældent fungerer som et public domain men derimod som et public space. Et public space er tilgængeligt for alle, men for at være et public domain skal der være en interaktion mellem forskellige brugere. Ved som person at blive udfordret til at forholde sig til andre i byens rum skabes en oplevelse og udveksling, der er med til at udvikle en ny forståelse. For områdeløft er det derfor væsentligt at skabe public domains frem for public spaces.

Public domains kan være med til at formidle samvær og forståelse på tværs af mange sociale grupper i byens rum. På den måde kan mangfoldigheden styrkes i et socialt bæredygtigt perspektiv.

"*Byrum er ofte karakteriseret af, at de overvejende rummer en slags liv. Derfor er det meget vigtigt, at vi er i stand til at skabe forskellige typer byrum, som kan danne rammen om forskellig slags liv. Det at leve i byen bliver på en måde en mulighed for at bevæge sig fra et byrum til det næste, og derigennem møde forskellige grupper af mennesker og forskellige livsformer*" [Vindfeld, 2009: 8]

I borgerinddragelsen er det derfor vigtigt at inddrage flere sociale grupper for at skabe platformen til udvikling af mødesteder på tværs af kultur og sociale lag. Borgerne kender deres kvarter og kan udpege indsatsområder. Ved at kortlægge borgernes brug af kvarteret kan der skabes grundlag for etableringen af public domains i Sundholmsvejkvarteret.
Det nye samfund, den moderne by, har skabt nye muligheder og udfordringer, hvad angår byplanlæg-

Ill. 10: Sankt Hans Torv på Nørrebro, København, er et eksempel på public domain. Byrummet afspejler kvarteret, det er placeret i: et socialt, multietnisk og multigenerations mødested. Her mødes både folk, der bor i kvarteret samt folk fra resten af København, hvor de samles på en plads, med mulighed for ophold på cafeerne, aktivitet for børn omkring springvandene, samt bænke hvor de unge kan ænge ud.

Opsamling

ning og byfornyelse. Derfor er det også tid til brug af nye planlægningsteknikker.

Byarkitekturens nye opgave er at orkestrere forskellige sociale gruppers interesser og derigennem skabe nye interesser i byens rum. Med udgangspunkt i Richard Sennett's filosofi er det kvarterets sømme og overgange, der skal åbnes for at skabe mulighed for public domains.

Ud fra den teoretiske gennemgang er tre teoretiske tilgange udviklet: varierede programmer, social ud-

Teoretiske fokuspunkter

veksling og netværk.

De varierede programmer skal bruges som værktøj til at skabe social udveksling internt i Sundholmsvejkvarteret men også med byen. På denne måde åbnes kvarteret op og netværket styrkes.

Programmer er værktøjer til at generere aktivitet og byliv. Ved at udvikle kvarteret ud fra varierede programmatiske overvejelser er det muligt at organisere byrummene til at indbyde til ophold.

Social udveksling henviser til udviklingen af Public Domains, hvor forskellige livsformer mødes og udveksler erfaringer. At udforme rammerne for social udveksling er vigtigt for at undgå "The social death of the city" og dermed løsne op for de introverte beboelsesområder, der er dominerende i Sundholmsvejkvarteret.

Netværk refererer til netværksbyen og vigtigheden af at tænke Sundholmsvejkvarteret ind i en større sammenhæng. Både for at styrke identiteten af Sundholmsvejkvarteret og optimere byfornyelsen ud fra hvordan kvarteret bliver brugt nu, men også for at åbne op for området og invitere folk til at komme i og bruge kvarteret.

Varierede Programmer

- Aktiviteter, der tiltrækker folk, så byliv opstår i byens rum.

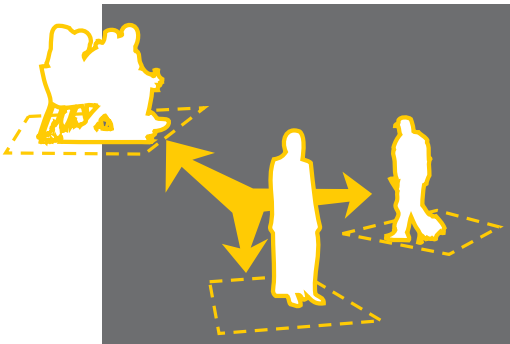

Social Udveksling

- Public Domains hvor hverdagsmønstre krydser hinanden og erfaringer udveksles.

Netværk

- Sundholmsvejkvarteret som en del af Københavns netværk.

Ill. 11: De tre teoretiske fokuspunkter skal danne rammen for den efterfølgende analyse samt designet af potentialeplanen.

Problemformulering

Problemformuleringen er udviklet på baggrund af de tre teoretiske tilgange og tager udgangspunkt i Sundholmsvejkvarterets udfordringer i et områdeløftperspektiv.

Er det muligt at udvikle en potentialeplan, der åbner op for de introverte områder i Sundholmsvejkvarteret og skaber byliv i public domains?

Hvordan kan et områdeløft med udgangspunkt i borgernes ønsker og brug af kvarteret udvikle Sundholmsvejkvarteret til at indgå i byens netværk og fremstå som et sammenhængende kvarter ved at opløse barriererne i kvarteret?

Afgrænsning

Projektet lægger ikke op til brug af bæredygtighedsprincipper, der forholder sig til økonomi og klima. Klimadiskussionen er et vigtigt emne i den offentlige debat, især i forbindelse med byfornyelse, men bringes ikke i spil i dette projekt. Dog benyttes social bæredygtighed i form af borgerinddragelse og i arbejdet med det sociale spor. I udviklingen af en bylivsstrategi er trafik en væsentlig faktor. Adgangsforhold, ruter og sammenhænge vil blive undersøgt, men projektet søger ikke at udvikle nye strategier for trafik i Sundholmsvejkvarteret.

Analyse

Analysen tager udgangspunkt i de tre teoretiske tilgange og søger at kortlægge Sundholmsvejkvarterets udfordringer og muligheder. Analysen er baseret på egne registreringer, dialog og interviews med borgere samt en empirisk tilgang, hvor viden om kvarteret mappes gennem kortregistreringer og fotos.

Analyse tilgang

Analysen er bygget op af to spor – et socialt samt et fysisk, der undersøger og kortlægger Sundholmsvejkvarterets udfordringer og muligheder. De tre teoretiske tilgange: Varierede programmer, social udveksling og netværk, undersøges gennem de to spor, og målet er at generere designparametre til brug i udviklingen af Sundholmsvejkvarteret.

Idéen med de to spor er at udfordre begrebet områdeløft og udvikle en ny analysetilgang til byfornyelse. En byfornyelse, der tager afsæt i både en teoretisk samt pragmatisk tilgang med de to spor som bærende elementer i analysen. Ved traditionel byfornyelse benyttes ofte kun en pragmatisk tilgang, der bygger på tidligere erfaringer og søger svar i det aktuelle område. For at skabe grundlaget for byliv og mødesteder i Sundholmsvejkvarteret er det vigtigt at undersøge sociale og fysiske sammenhænge i området, både ud fra en teoretisk og overblikssøgende tilgang samt en fysisk og analyserende tilgang. Diagrammet på modsatte side illustrerer indholdet af de to spor og viser i hvilke punkter, de mødes og overlapper hinanden.

Pragmatisk præsenteres det fysiske spor først, hvor kvarteret mappes gennem registreringer. Derefter følger det sociale spor, der tegner billedet af Sundholmsvejkvarterets sociale rammer. Sidst kortlægges kvarterets identitet gennem et værdikort, der opsummerer den genererede viden af den fysiske og sociale kortlægning for derigennem at udvikle designparametre, der har fokus på bylivet i kvarteret.

Analysen fokuserer på kvarteret for at generere en forståelse af det pågældende område og derudfra beskrive hvilke indsatsområder, der kan udvikles i sammenhæng med netværksbyen i en byfornyelsesproces.

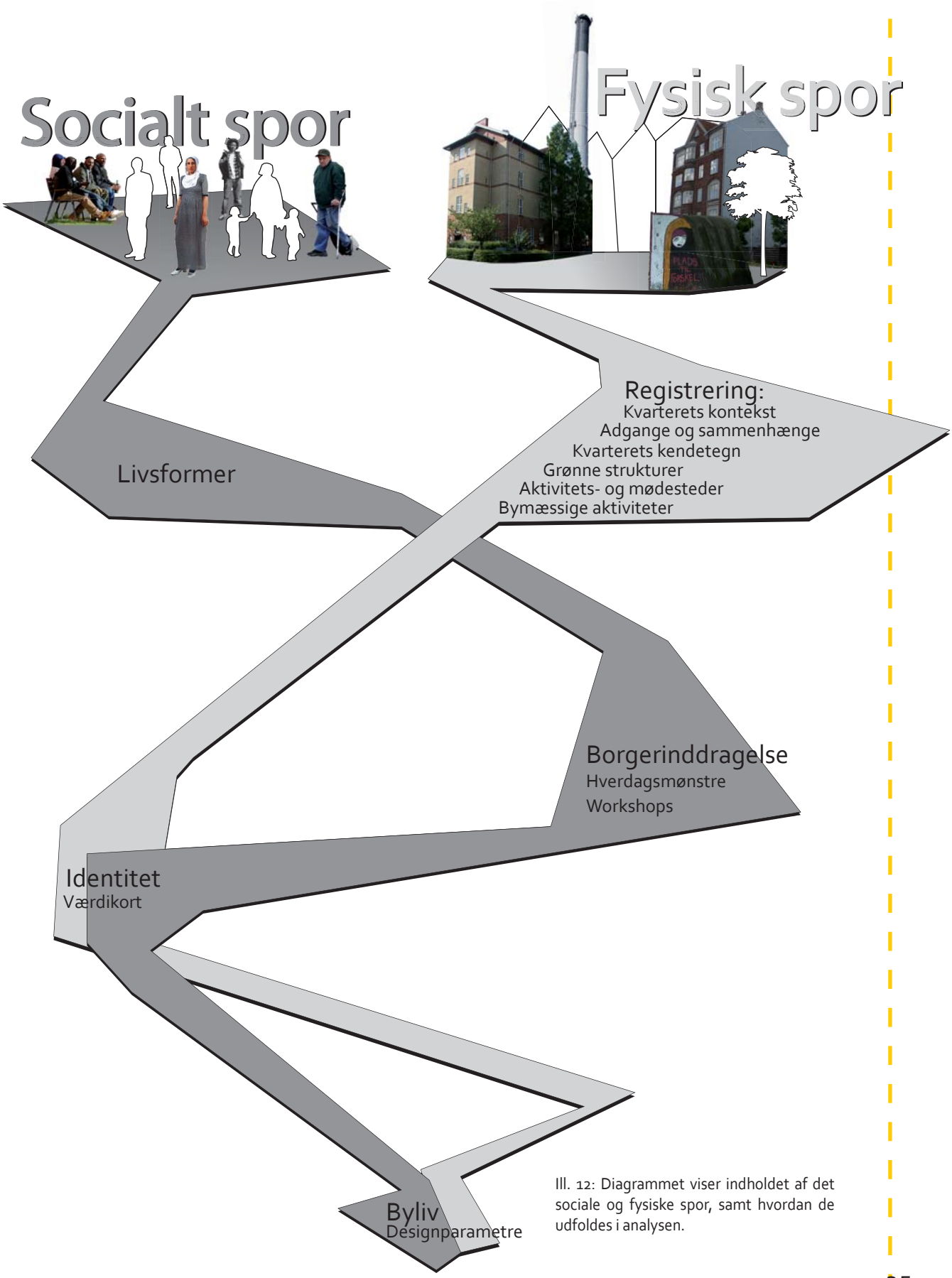

Ill. 12: Diagrammet viser indholdet af det sociale og fysiske spor, samt hvordan de udfoldes i analysen.

Det fysiske spor

Det fysiske spor tegner billedet af Sundholmsvejkvarterets fysiske rammer og afdækker områdets rumlige og visuelle karakter. Gennem registreringer og fotos mappes områdets kendetegn, ruter og sammenhænge, grønne strukturer, aktivitets- og mødesteder samt bymæssige aktiviteter.

Som udgangspunkt laves analysen inden for Sundholmsvejkvarterets definerede område. Denne tilgang er valgt for at få en forståelse af områdes sammenhæng, så det er muligt at kortlægge dets udfordringer og muligheder. Indledningsvis laves et zoom ud, hvor Sundholmsvejkvarteret analyseres i en større kontekst for at få en forståelse af kvarteret i en større sammenhæng.

Ill. 13: Luftfoto af Sundholmsvejkvarteret. De fysiske rammer er præget af boligbebyggelse i karréer med indre private gårdrum. Kvarteret indeholder også offentlige parker jævnt fordelt i kvarteret og institutioner samt handel af forskellig karakter.

Ill. 14: Kortlægning af konteksten. Med sin centrale placering tæt på Christianshavn, Islands Brygge og indre by, burde Sundholmsvejkvarteret være mere attraktivt end det er.

Kvarterets kontekst

Sundholmsvejkvarteret ligger mellem Amagerbrogade og Amagerfælledvej, der er to af hovedtrafikvejene på Amager. Amagerbrogade er domineret af handel, og af denne grund færdes mange mennesker på denne strækning. Amager Centret, der ligger tæt på kvarteret, er yderligere en handelsattraktion, der tiltrækker folk både fra lokalområdet og områder længere væk.

På den anden side af Amagerfælledvej ligger store uddannelsesinstitutioner som Københavns Universitet Amager, IT Universitetet og Ørestads Gymnasium. Her færdes mange unge dagligt.

To metrostationer, Islands brygge station og Amagerbro station, er placeret tæt på kvarteret og sikrer god adgang til offentlig transport. Tilmed løber to grønne cykelruter tæt ved kvarteret – én fører mod Ørestaden og én mod Amager Strandpark. Mod syd løber Englandsvej, der videreføres i Øresundsvej og sikrer hurtig adgang til Amager Strandpark.

Mod vest er Amager Fælled, der er et stort grønt areal med naturskønne oplevelser. Islands Brygge ligger ligeledes tæt ved Sundholmsvejkvarteret, hvor havnebadet og promenaden summer af liv i sommermånederne.

Generelt er Sundholmsvejkvarteret placeret i en kontekst domineret af attraktioner og derigennem byliv. I et løft af kvarteret er det vigtigt at udnytte de muligheder, der er i konteksten, for at drage fordel af det eksisterende byliv og trække det ind lokalt i området.

Havnebadet Islands Brygge

Tietgenkollegiet

Københavns Universitet Amager

Amager Fælled

Amager Strandpark

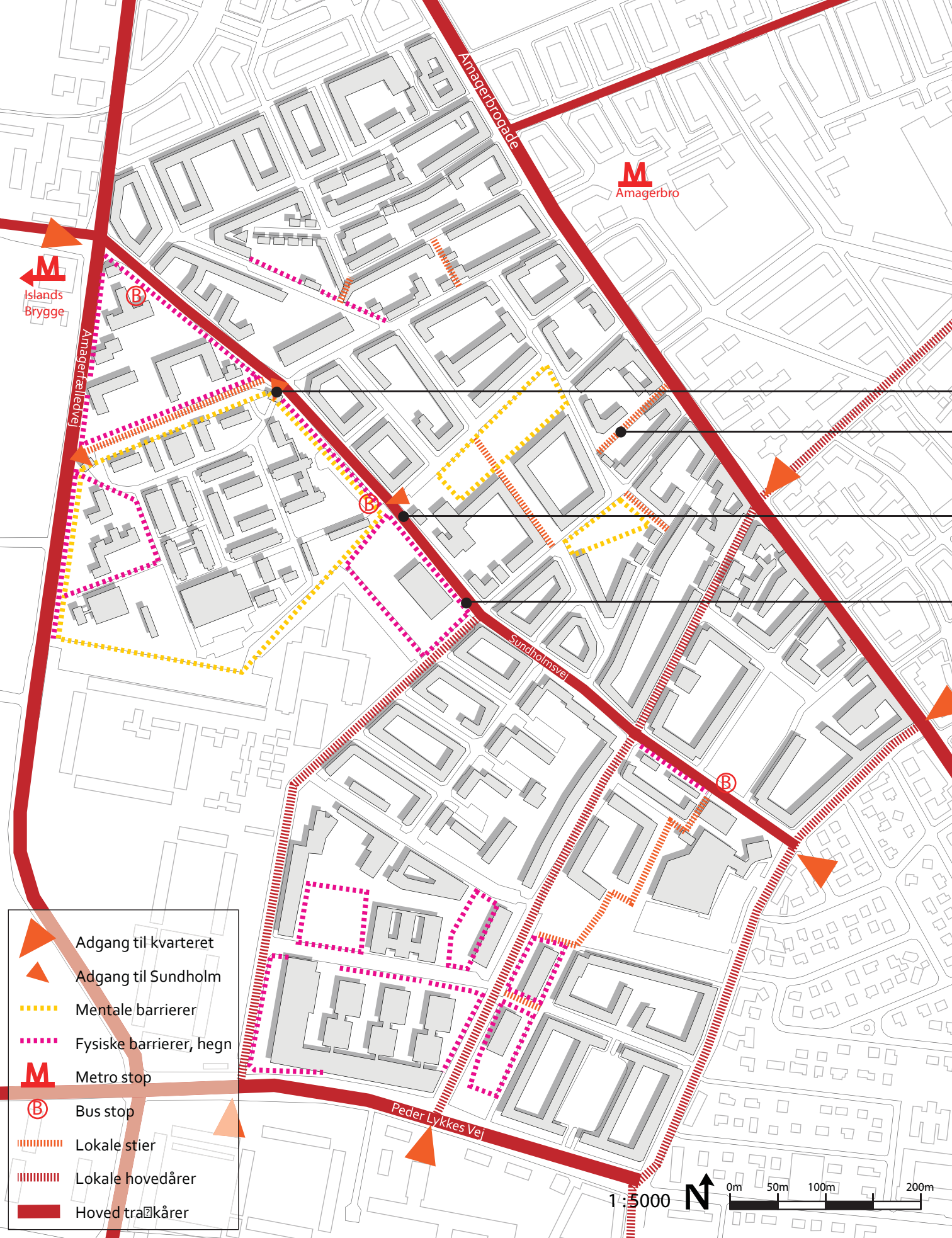
Amagerbrogade
Amagerbro
Islands Brygge
Amagerfælledvej
Sundholmsvej
Peder Lykkes Vej
Adgang til kvarteret
Adgang til Sundholm
Mentale barrierer
Fysiske barrierer, hegn
Metro stop
Bus stop
Lokale stier
Lokale hovedårer
Hoved tra kårer
1 :5000
N
0m
50m
100m
200m

Ill.15: Kortlægning af den begrænsede adgang til og mangel på sammenhænge af kvarteret.

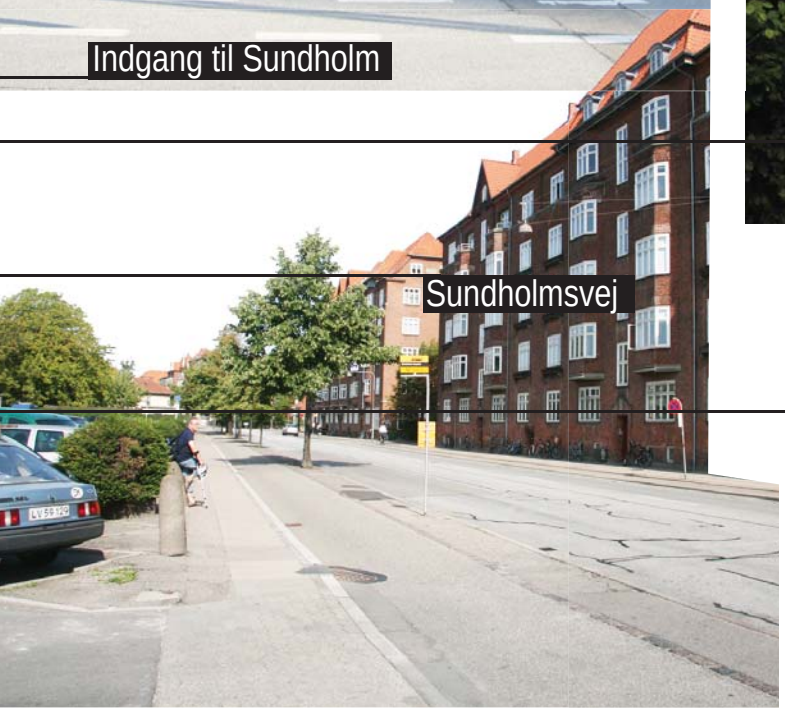

Adgange og sammenhænge

Sundholmsvejkvarteret er præget af inddelinger i mange adskilte områder på grund af de trafikale hovedårer samt fysiske- og mentale barrierer.

Sundholm virker isoleret, fordi området ligger gemt bag hegn og kun har tre indgange. Dette område kunne med fordel åbnes op og blive en del af Sundholmsvejkvarterets synlige offentlige byrum.

Ydermere virker Sundholmvej som en hovedlinie i kvarteret, der adskiller områderne i kvarteret i stedet for at være den samlende rygrad. Sundholmvej skal derfor tænkes ind i en strategi for hvordan der kan skabes en større sammenhæng i kvarteret.

Amager Fælled Skole
Kilegrunden
Fabrikken for
Kunst og Design
Skotlandsplads
Peder Lykke Skole
1 : 5000
N
0m
50m
100m
200m

Kvarterets kendetegn

Ill. 16: Kortlægning af kvarterets kendetegn.

Kvarteret længst mod nord er præget af mange tomme gavle, der vidner om en lang historisk udvikling med tilbygning og ombygning. De tomme gavle kan med fordel indtænkes i byfornyelsen som rene flader, hvorpå udsmykning af forskellig art kan ske.

København Energi's skorsten fungerer som vartegn og kan ses fra mange steder i kvarteret.

Skotlandsplads og Kilegrunden er oplagte områder at arbejde med i en byfornyelsesproces, da de fremstår ubenyttede, men med potentialer i beboernes bevidsthed og beskrivelse af kvarteret.

Sundholm er et vigtigt kendetegn for Sundholmsvejkvarteret, men er ikke et sted, der bliver brugt til andet end nødvendige aktiviteter, hvor folk skal til og fra de institutioner, Sundholm huser. Området har et stort potentiale og er et sted af høj arkitektonisk kvalitet, der bør tænkes ind i udviklingen af kvarteret.

Offentligt tilgængelige grønne strukturer
Private, men synlige grønne strukturer
Private grønne strukturer
1:5000
N
0m
50m
100m
200m

Ill. 17: Kortlægning af de grønne strukturer i kvarteret, der ofte står ubenyttede hen.

Grønne strukturer

Generelt er Sundholmsvejkvarteret grønt i form af mange træbeplantninger og grønne gårdrum. De offentligt tilgængelige grønne områder er jævnt fordelt i kvarteret, men kun få fremstår velholdte og bliver brugt.

På Sundholm er de grønne områder velplejede, men bliver ikke brugt på grund af manglende tilgængelighed. Parken ved Sæterdalsgade er nyrenoveret og bliver brugt meget af de beboere, der bor tæt på, hvorimod Kilegrunden fremstår som et overskudsområde, der bare står hen.

Skotlandsplads har en central placering i kvarteret og er knyttet op til den gennemgående Sundholmsvej, men bliver ikke brugt og fremtræder som et gråt område domineret af asfalt i stedet for en grøn park.

Norgesgade
Kornblomstvej
Kilegrunden
Skotlandsplads
Boldbur, legeplads
Ophold, bænke, park
1 : 5000
N
0m
50m
100m
200m

Aktivitets- og mødesteder

I forlængelse af kvarterets grønne strukturer er aktivitets- og mødestederne kortlagt. Generelt er uderummene i Sundholmsvejkvarteret præget af at være nedslidte. Der er en del legepladser og boldbure jævnt fordelt i kvarteret. Enkelte bliver brugt, mens andre står ubrugte hen. Boldburerne placeret mod syd i kvarteret, tæt på Peder Lykke skole, bliver brugt af børnene på skolen og børn fra boligerne tæt ved.

Mødestederne på Sundholm bliver brugt af de hjemløse, der bor i området, men ikke af kvarterets borgere. Kilegrunden og arealet ved Kornblomstvej bliver brugt af beboere i nærheden, der primært er unge, der hænger ud.

Generelt har mødestederne hver deres ene, dominerende brugergruppe; hjemløse holder til på Sundholm, unge på Kilegrunden, familier i parkerne og børn i boldburene. For at udvikle mødestederne til public domains er det vigtigt at indtænke programmerne, så forskellige brugergrupper tiltrækkes.

Ill.18: Kortlægning af kvarterets generelt nedslidte aktivitets- og mødesteder.

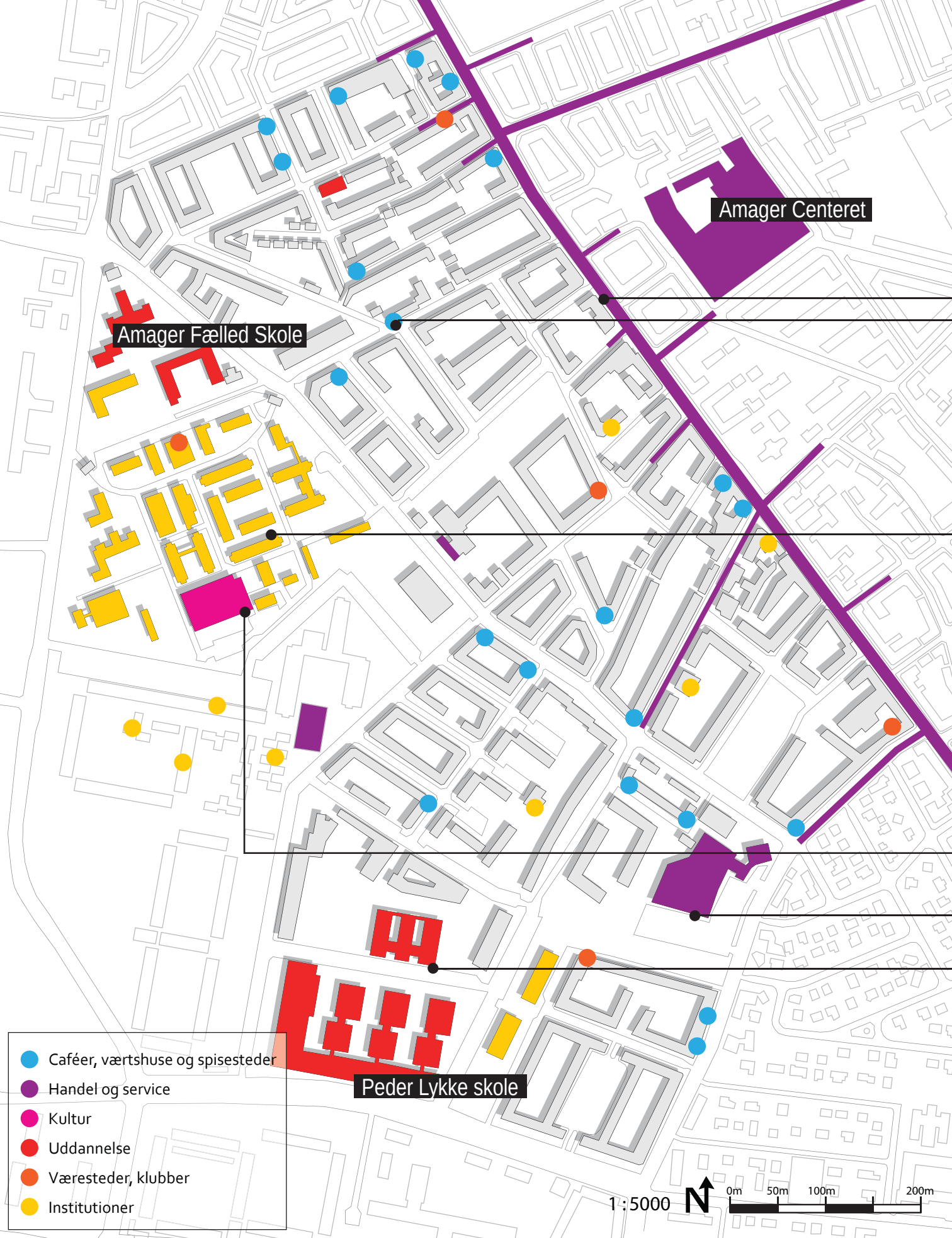
Amager Centeret
Amager Fælled Skole
Peder Lykke skole
Caféer, værtshuse og spisesteder
Handel og service
Kultur
Uddannelse
Væresteder, klubber
Institutioner
1 : 5000
N
0m
50m
100m
200m

Café Kom Igen

Amagerbrogade

Sundholm

Caféer, værtshuse og spisesteder er jævnt fordelt i kvarteret. Handel- og servicefunktioner er koncentreret omkring Amagerbrogade, men forgrener sig ind i kvarteret gennem sidegaderne.

Mange institutioner og kulturinstitutionen Fabrikken for kunst og design samler sig på Sundholm og danner grundlaget for byliv og et aktivt område, men aktiviteterne på Sundholm foregår primært isoleret i bygningerne og ikke i rummene omkring.

Bymæssige aktiviteter

Ill. 19: Kortlægning af de bymæssige aktiviteter, der flere steder fungerer godt, men ikke forstår at involvere folk udefra.

Længst mod syd er kvarteret domineret af uddannelsesinstitutioner og af denne grund er der meget liv og aktivitet i dagtimerne, men området ligger ubenyttet og øde hen i aftentimerne.

Kvickly

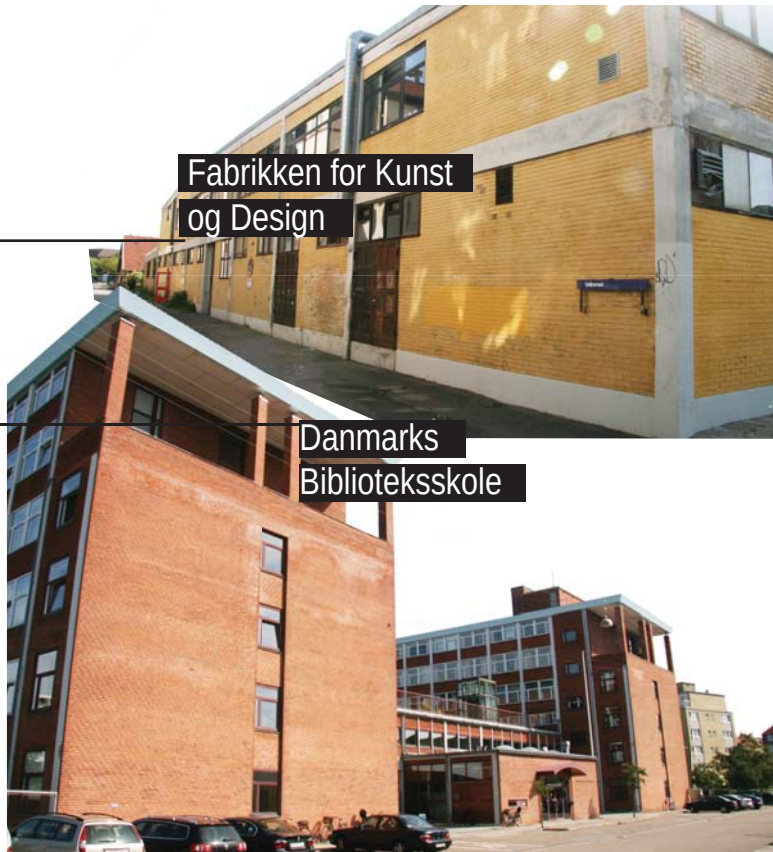

Fabrikken for Kunst og Design

Danmarks Biblioteksskole

Det sociale spor

Det sociale spor kortlægger borgernes brug af kvarterets rum samt de krav, der stilles til brugen heraf. Den moderne by bliver ofte benyttet som objekt for sociologien, når menneskets ageren udforskes. Byen danner rammen for undersøgelser og analyser af sociale problemer, og afsættet er ofte spørgsmålet om, hvordan de fysiske omgivelser former og er formet af det sociale liv, der udfoldes i byen.

Den sociale adfærd i byens rum undersøges dels gennem en praktisk tilgang med borgerinddragelse, som er det bærende element i områdeløft. Derudover belyses emnet fra en teoretisk vinkel, hvor livsformer benyttes til at forstå sammenhængen mellem forskellige gruppers brug af byens rum.

Gennem interviews kortlægges borgernes hverdagsmønstre i kvarteret for at give et billede af hvordan livsformerne konkret udfolder netværket i Sundholmsvejkvarteret.

Livsformsundersøgelse

Københavns Kommune har udarbejdet en livsformsundersøgelse, der analyserer og systematiserer forskellige livsformer og deres forhold til byen. Undersøgelsen kan bruges til at få indsigt i et kvarters sammensætning af livsformer samt deres brug og forventninger til kvarterets rum. Derfor er livsformanalysen et vigtigt redskab både for at forstå et områdes sociale relationer og til at bruge i udviklingen af området. [Københavns Kommune, 2003]

En vigtig pointe, ifølge livsformanalysen, er, at Sundholmsvejkvarterets karakter, udviklingspotentiale og problemstillinger hænger sammen med den måde hvorpå livsformerne spiller sammen i kvarteret. Af denne grund er det vigtigt at undersøge og indtænke det sociale aspekt i en fornyelse af kvarterets rum for at skabe grundlag for byliv.

Livsformer

"*Man må ikke forveksle livsformer med livsstile. Livsformer er mere varige og træge end modens livsstilsfænomener. Livsformer handler om, hvilke værdier og prioriteringer man synes er vigtige i ens liv og hverdag*" [Københavns Kommune, 2003:4]

Livsformer tager udgangspunkt i menneskers relation til arbejdsmarkedet, da forskellige relationer til arbejdsmarkedet resulterer i forskellige forventninger, vurderinger og prioriteringer til livet og brug af byen.

Livsform kan ikke bruges som en entydig typebetegnelse, der kan sættes på forskellige typer af befolkningsgrupper. Dog kan livsform være med til at generere en forståelse af folks adfærd og mønstre på et mere overordnet plan. Det er de generelle adfærdsmønstre og de værdier, hverdagen styres af, der beskriver begrebet livsform.

Begrebet livsform har igennem en lang periode været i fokus hos sociologer, når de undersøger levevilkår og sociale lag. Livsform er en måde at definere menneskers forhold mellem arbejdsliv og hverdagsliv. I det følgende beskrives kulturlivsforskeren Thomas Højrup definition af tre typer livsformer, der danner baggrunden for livsformsanalysen.

Den første livsform er den selvstændige, der er folk med selvstændige erhverv. Deres arbejdsliv er lig med deres hverdagsliv, forstået på den måde, at deres arbejde og fritidsliv smelter sammen, optager en stor del af deres liv samt definerer deres hverdag og livsform.

Den anden livsform er den karriereorienterede livsform, som er karakteriseret ved en stor interesse for arbejdslivet. Der skelnes ikke mellem arbejdsliv og hverdagsliv, hvor ambitioner og karriere er vigtige mål.

Den tredje livsform er lønarbejderlivsformen, hvor arbejde er midlet til at nå frem til målet, nemlig fritiden. Fritiden er i fokus og arbejdslivet er et nødvendigt onde til at udfolde hverdagslivet. [Højrup, 1984]

Højrups tre livsformer danner det teoretiske udgangspunkt for livsformsanalysen og forståelsen af hvad en livsform er. Men hvor Højrup skildrer tre livsformer, bygger analysen på fire livsformer. Den fjerde livsform er den socialt udsatte. Denne livsform er i spil for at imødekomme nutidens billede af samfundet, hvor folk, som er langtidsledige eller på anden vis er uden for arbejdsmarkedet, også tæller som en livsform. Fire livsformer introduceres: Katalysatoren, den karriereorienterede, den familieorienterede og den socialt udsatte. De fire livsformer er udpeget ud fra kvalitative undersøgelser og interviews med københavnere. I forlængelse af livsformerne er fire bylivsværdier formuleret. [Københavns Kommune, 2003]

Bylivsværdierne er "*de grundlæggende livsformsværdier, som Københavnerne orienterer sig efter i byen. Bylivsværdierne danner grundlag for menneskers forskellige vurderinger af byens kvaliteter*." [Explora & Niras, 2008: 3] På denne måde fungerer bylivsværdierne som optikker knyttet til de fire livsformer og giver hver især et bud på, hvad det gode byliv er.

De fire livsformer

Katalysatorerne er en mindre gruppe på 5-10 %. De er projektmagere, igangsættere og er gode til at transformere og skabe nye potentialer i et område. Arbejdsmæssigt er de ofte selvstændige eller arbejder i kreative erhverv, it-virksomheder eller videnserhverv. For katalysatorerne er det væsentlige ved byens rum muligheden for at få at skabe noget nyt, og derfor er det udfordrende en vigtig bylivsværdi.

Karriereorienterede udgør omkring 30 % og prioriterer arbejdet, bylivet og udfoldelsesmuligheder højt. De er en pengestærk ressource, har længerevarende uddannelse og bor ofte i ejerlejligheder. Karriereorienterede foretrækker at bo i kvarterer med unik og anerkendt identitet, for dem er det særlige en vigtig bylivsværdi. De er ikke specielt lokalt forankret og transporterer sig udover nærmiljøet i brugen af byens udfoldelsesmuligheder.

De familieorienterede udgør en stor gruppe på 40-50 % af befolkningen. Trygge og velkendte rammer i lokalmiljøet er vigtigt, hvor sammenhold med mennesker i ens kvarter samt overskuelige omgivelser prioriteres. De er ofte lønarbejdere som eksempelvis skolelærere, sekretærer og folk ansat i serviceerhverv. Som bylivsværdi prioriterer de det nære højt og foretrækker at kunne gøre dagligdagens gøremål tæt på hjemmet og af denne grund skal de fleste aktiviteter ligge i ens kvarter

De socialt udsatte udgør en gruppe på 10-15 % og er primært folk på overførselsindkomst eller midlertidig arbejde. De socialt udsatte kan betegnes som udebanespillere, da de ofte ikke selv har valgt deres bosted og derfor placerer sig uden for byens sociale netværk. Det elementære er en vigtig bylivsværdi for dem, hvor sikkerhed og tryghed er væsentlige faktorer. En god by for dem er et sted med bedre lokalmiljø og mødesteder i byens rum. I forbindelse med områdeløft handler det i høj grad om at skabe lokalt tilhørsforhold og støtte det lokale netværk for at styrke de socialt udsatte i en positiv udvikling af bylivet.

Livsformundersøgelsen peger på, at de karriereorienterede og katalysatorerne trives i København. Det er to voksende grupper, der vil vokse i takt med byens omdannelse fra industrisamfund til videns- og netværksby. At bo, arbejde og udfolde sine hverdagsruter på tværs af byens kvarterer er for dem særlig attraktivt.

De familieorienterede og socialt udsatte er mere lokalt forankrede, benytter ikke netværkbyens muligheder og har det bedst med at udfolde deres liv i det kvarter, hvor de bor.

Generelt har hvert kvarter i København sin egen sammensætning af livsformgrupper og bylivsværdier. Samspil mellem livsformerne kan sikre en dynamik samt en særlig karakter i kvarteret, men kan også skabe konflikter samt medføre, at kvarterets identitet bliver negativ.

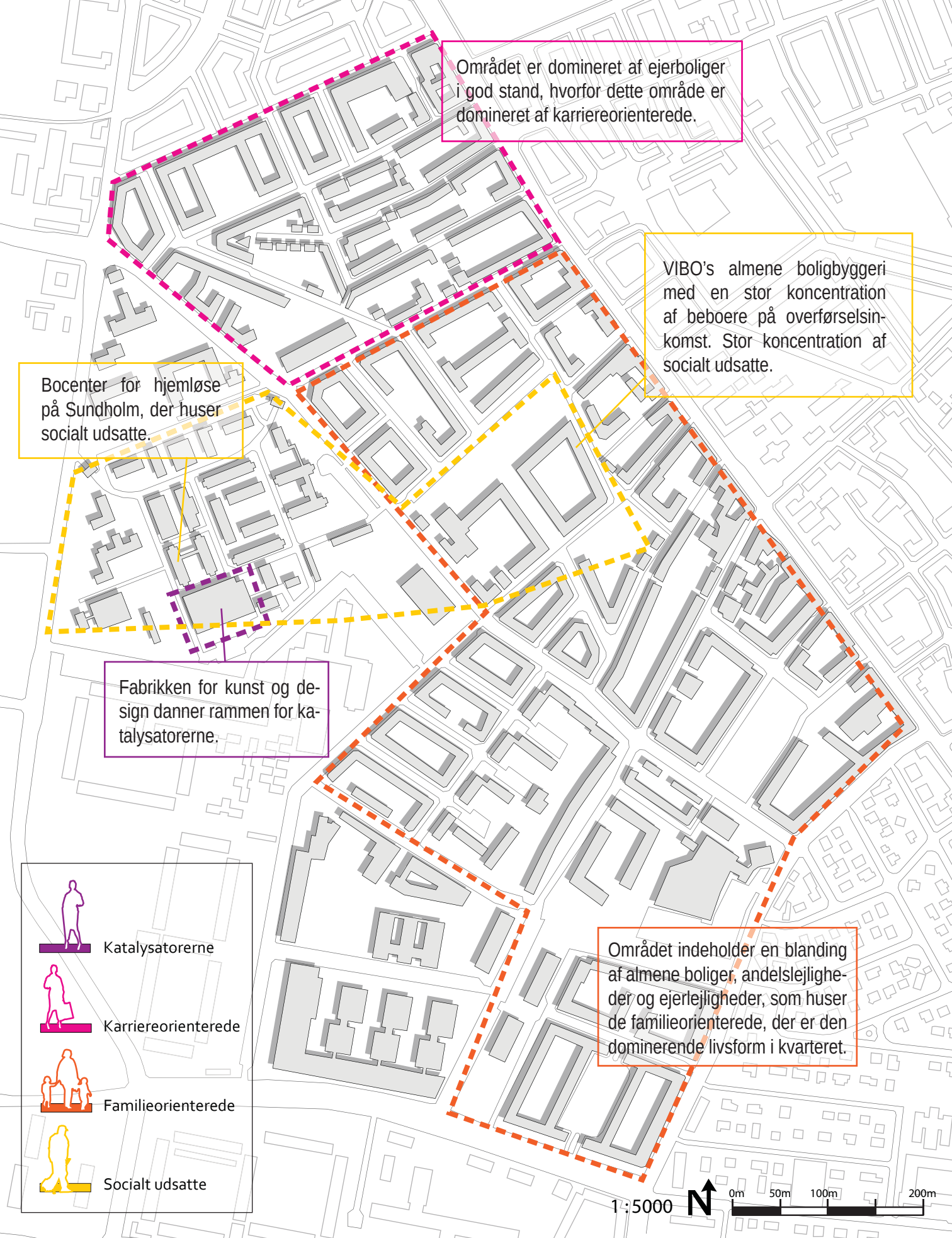
Området er domineret af ejerboliger i god stand, hvorfor dette område er domineret af karriereorienterede.
VIBO's almene boligbyggeri med en stor koncentration af beboere på overførselsindkomst. Stor koncentration af socialt udsatte.
Bocenter for hjemløse på Sundholm, der huser socialt udsatte.
Fabrikken for kunst og design danner rammen for katalysatorerne.
Området indeholder en blanding af almene boliger, andelslejligheder og ejerlejligheder, som huser de familieorienterede, der er den dominerende livsform i kvarteret.
Katalysatorerne
Karriereorienterede
Familieorienterede
Socialt udsatte
1 :5000
N
0m
50m
100m
200m

Livsformsundersøgelse - Sundholmsvejkvarteret

Analysen af livsformer i Sundholmsvejkvarteret giver et bud på hvilke livsformer, der er repræsenteret, samt hvor de bor i kvarteret. Analysen er lavet dels på baggrund af første workshop, hvor borgere var med til at skitsere, hvor de forskellige livsformer bor, dels på baggrund af en registrering af boformer i kvarteret. Af denne grund er analysen vejledende og forsøger at give et bud på hvilke livsformer, der karakteriserer Sundholmsvejkvarteret, hvilke bevægelsesmønstre de bevæger sig i samt hvilke krav og ønsker, de har til bylivet og de offentlige rum i kvarteret.

Kortlægningen viser et kvarter, der kan inddeles i delområder, hvor hver livsform er dominerende. Diagrammet skitserer delområderne, og det er tydeligt, at Sundholmsvejkvarteret ikke fremstår som et samlet kvarter, men derimod som små enklaver med hver sin karakter og livsform. For at udvikle public domains er det vigtigt at forstå, hvordan disse enklaver fungerer, og om rum på tværs af enklaverne og livsformerne bliver brugt. Det interessante sted opstår, hvor enklaverne blander sig med hinanden, og livsformerne krydser bevægelsesmønstre. I det følgende beskrives hvordan livsformerne bruger kvarteret i hverdagslivets udfoldelse. Målet er at få en forståelse for livsformernes netværk og brug af kvarteret.

Ill. 20: Kortlægning af de fire livsformer i kvarteret.

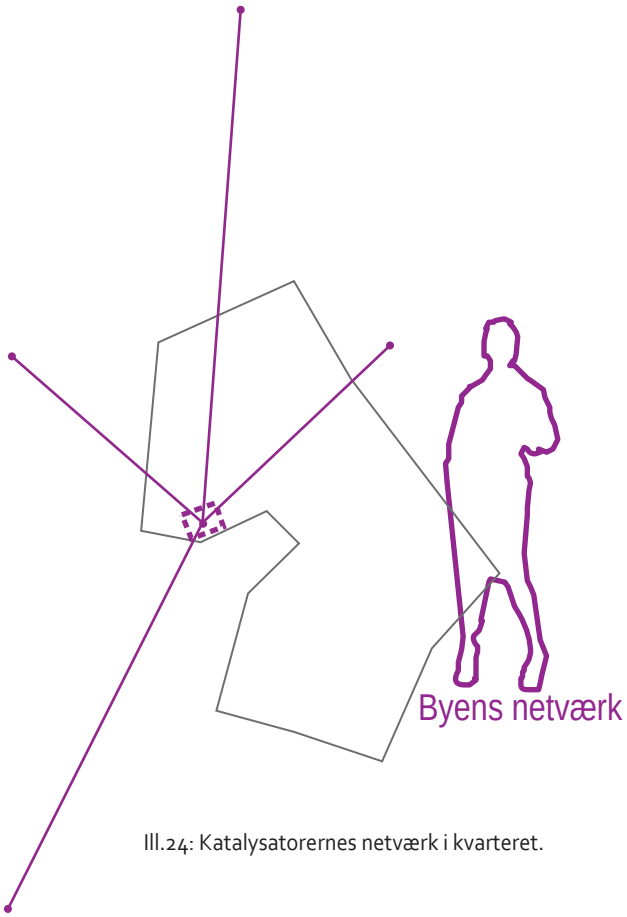

Ill.24: Katalysatorernes netværk i kvarteret.

Katalysatorer

Umiddelbart bor der ikke katalysatorer i Sundholmsvejkvarteret, men flere af dem arbejder på Fabrikken for Kunst og Design. Dette betyder, at de kommer i kvarteret som et led i deres dagligdag, men at deres færden er knyttet til ét sted. Fabrikken for Kunst og Design ligger på Sundholm, et sted med stort udviklingspotentiale og udfoldelsesmuligheder, hvor de socialt udsatte bor og mødes med katalysatorerne, der kommer i forbindelse med arbejde.

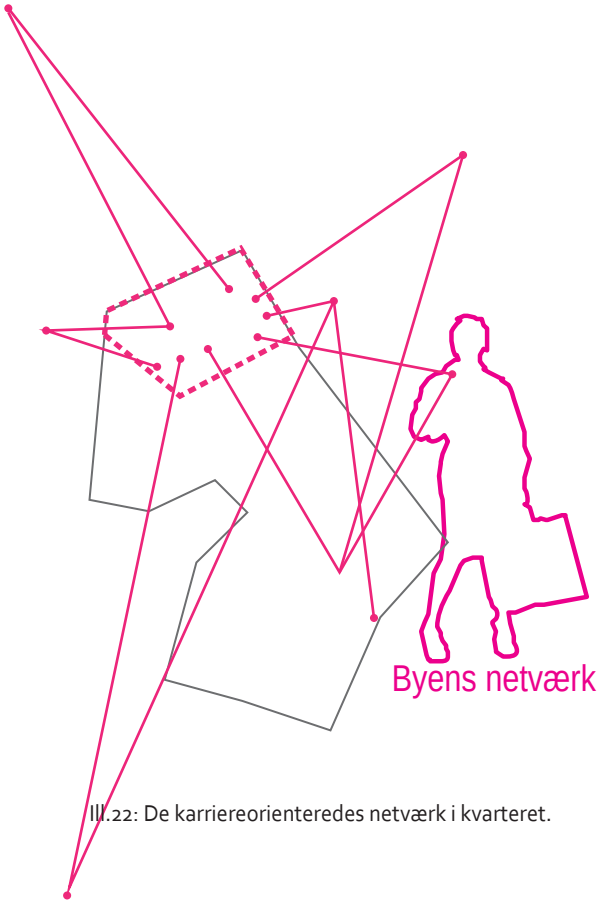

Ill.22: De karriereorienteredes netværk i kvarteret.

Karriereorienterede

De karriereorienterede er primært grupperet omkring kvarterets nordlige del. Her bor de i velholdte gamle byggeforeningshuse og nyistandsatte boligkarréer. De fleste karriereorienterede arbejder ikke i kvarteret, men bevæger sig på tværs af Københavns kvarterer og byrum i udnyttelsen af netværksbyens potentialer. Af denne grund bruger de ofte ikke byrummene i Sundholmsvejkvarteret, men kommer her, fordi deres hjemmebase er placeret her.

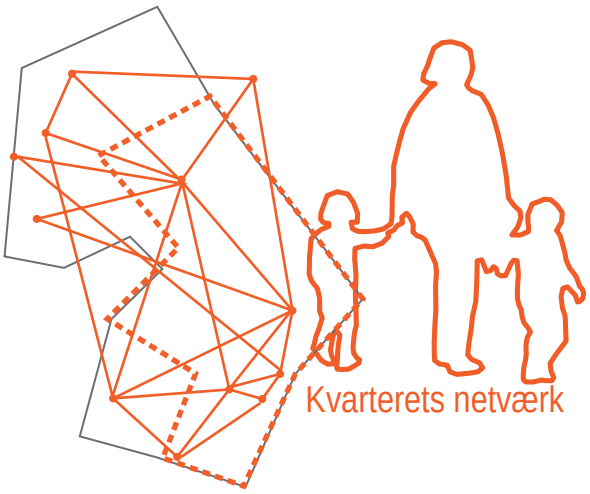

Ill.21: De familieorienteredes netværk i kvarteret.

Familieorienterede

Der er flest familieorienterede livsformer i Sundholmsvejkvarteret. Generelt bor og udfolder de familieorienterede det meste af deres hverdag i lokalområdet og søger trygge og overskuelige uderum. For det meste bruger de kvarterets uderum i form af legepladser og mødesteder tæt på deres hjem.

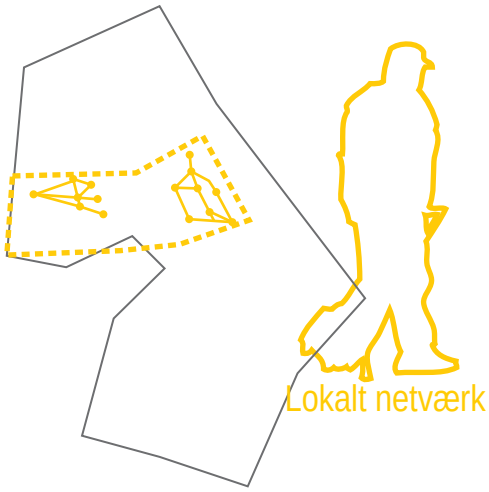

Ill.23: De socialt udsattes netværk i kvarteret.

Socialt udsatte

De social udsatte koncentrerer sig omkring Sundholm og de almene boliger på Telemarksvænget. I nogle af Sundholms bygninger er institutioner for hjemløse samt folk, der ikke kan klare sig selv. De bruger uderummene på Sundholm til mødested samt ophold og bevæger sig kun ud i kvarteret efter nødvendige aktiviteter. På denne måde bliver Sundholm deres territorium, mens de ikke har noget tilhørsforhold til resten af kvarteret.

Telemarksvænget er præget af folk på overførselsindkomst og af anden etnisk baggrund. De bruger ofte uderummene knyttet til deres boliger, men har ikke noget tilhørsforhold til dem. De værdsætter bylivsværdier som trygge uderum og steder at opholde sig i lokalområdet.

Hverdagsmønstre

Livsformsundersøgelsen maler det generelle billede af hvilke livsformer, der er repræsenteret i Sundholmsvejkvarteret samt, hvordan de bevæger sig i og bruger kvarteret. For at få bedre kendskab til livsformerne og deres udfoldelse i Sundholmsvejkvarteret laves dyberegående analyse af udvalgte borgeres hverdagsmønstre i kvarteret ud fra interviews. Interviewene skal fungere som kvalitativ stikprøve, der tager udgangspunkt i den før beskrevne generelle livsformanalyse. Hverdagsmønstrene kvalificerer livsformsanalysen og beskriver Sundholmsvejkvarteret specifikt. Personerne er udvalgt så hver livsform er repræsenteret. Dog udvælges et bredt spektre af personer, så også unge, ældre og personer af anden etnisk baggrund repræsenteres i livsformerne.

Interviewene skal ligeledes sikre, at de fleste livsformer er repræsenteret i borgerinddragelsen. Det væsentlige ved områdeløft er, at borgerne i kvarteret involveres i udviklingen af nye tiltag. Problemet er dog ofte, at det kun er de ressourcestærke personer, der deltager i workshoppene, der udgør borgerinddragelsen. Eksempelvis deltager hverken de hjemløse på Sundholm eller de unge, der bor i VIBO's almene boliger ved Telemarksgade i workshoppene, og derfor er det vigtigt at frembringe deres synspunkter igennem interviews.

Interviewene skal sammen med workshoppene kortlægge og udpege de mulige steder i Sundholmsvejkvarteret, hvor byliv udfoldes, og public domains kan udvikles. Samtidig er de med til at beskrive identiteten i kvarteret, samt hvordan denne kan forstærkes.

Ill. 25: Fotos af de interviewede personer. Personerne er udvalgt, så de repræsenterer de fire livsformer og forskellige generationer.

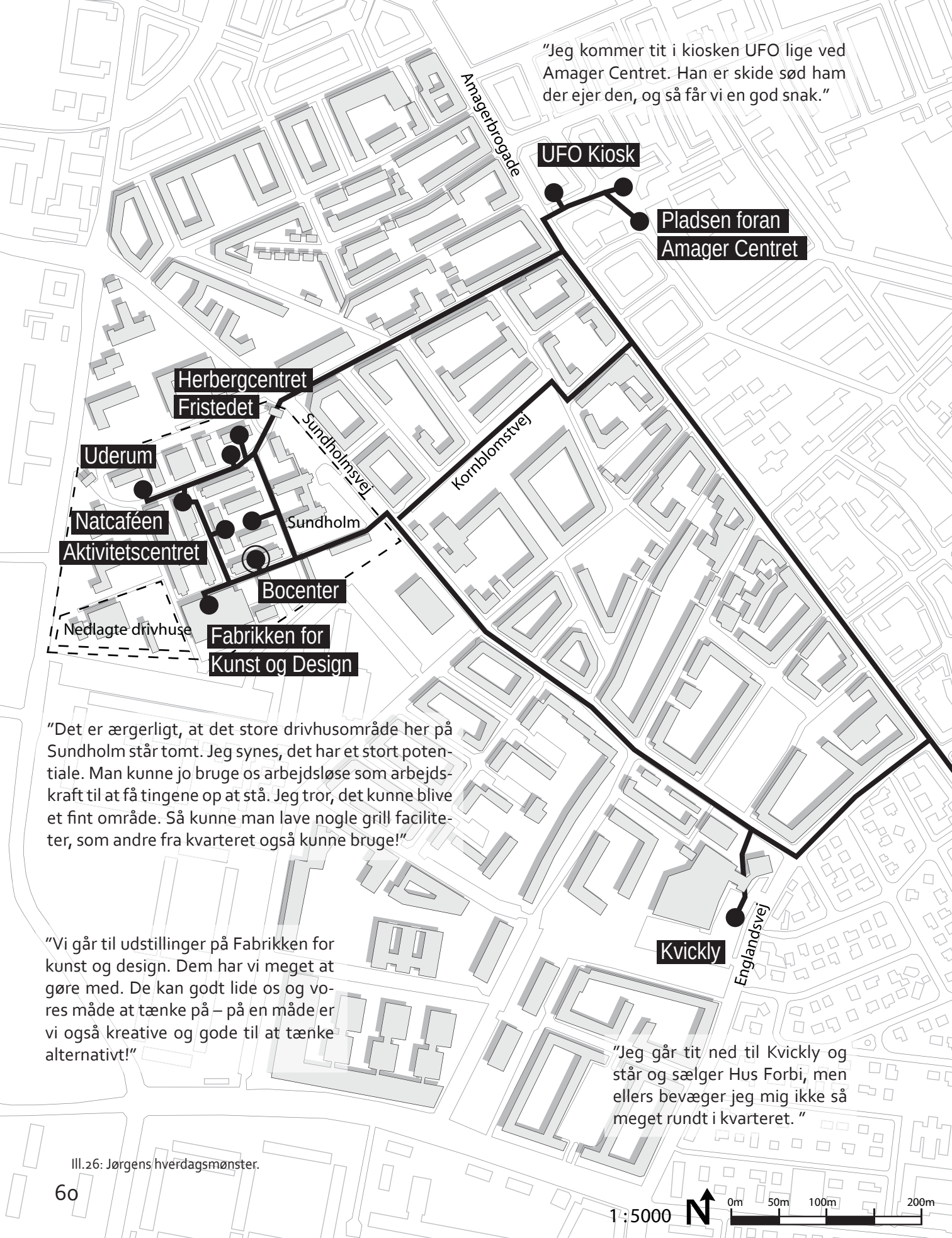

Ill.26: Jørgens hverdagsmønster.

Det lokale netværk på Sundholm

"Dem der bor på Sundholm, kan også arbejde på værkstederne, der er tilknyttet området. Her tjener vi til madbilletter og en smule løn. Ca 200 kr om ugen. Det er ikke meget, men vi behøver ikke have løn. Det er samværet her, der betyder noget. Og bare det at have noget at stå op til."

"Nogle af mine venner kommer her stadig, selvom de ikke er hjemløse mere og har lejlighed og alt det der. Det er fordi, de savner os andre. Deres netværk er her. De siger, at de er ensomme. Det er jo heller ikke nemt bare sådan at skabe et nyt netværk. Vi er som en familie og passer på hinanden. Her har vi tryghed!"

"Hver dag tager jeg metroen ud til Vigerslevs Allé for at hente min metadon. Det ligger ved Vester Fængsel, så jeg føler mig sku næsten hjemme, når jeg kommer der. Jeg har nemlig siddet en del år i fængsel."

"Vi bruger området på Sundholm ret meget. Nogle af os arbejder på gartnerværkstedet og passer uderummene på Sundholm – det er derfor, her er så pænt!"

"Jeg plejer at gå den hurtigste vej, for folk uden for Sundholm kigger på sådan nogle som os. Det, synes jeg ikke er så rart. Det er også derfor, vi mest holder os til Sundholm og ikke bruger de andre hænge-ud steder i kvarteret."

"Hver måned besøger jeg min læge til en "lægelig samtale". Han er på Amagerbrogade lige ved Fakta. Så går jeg langs Amagerbrogade men også nogle gange af Sundholmsvej. "

Lægen

Jørgen er 39 år og hjemløs. Han er kommet på Sundholm gennem de sidste 10 år, hvor han opholder sig det meste af dagen.

Jørgen

Socialt udsat

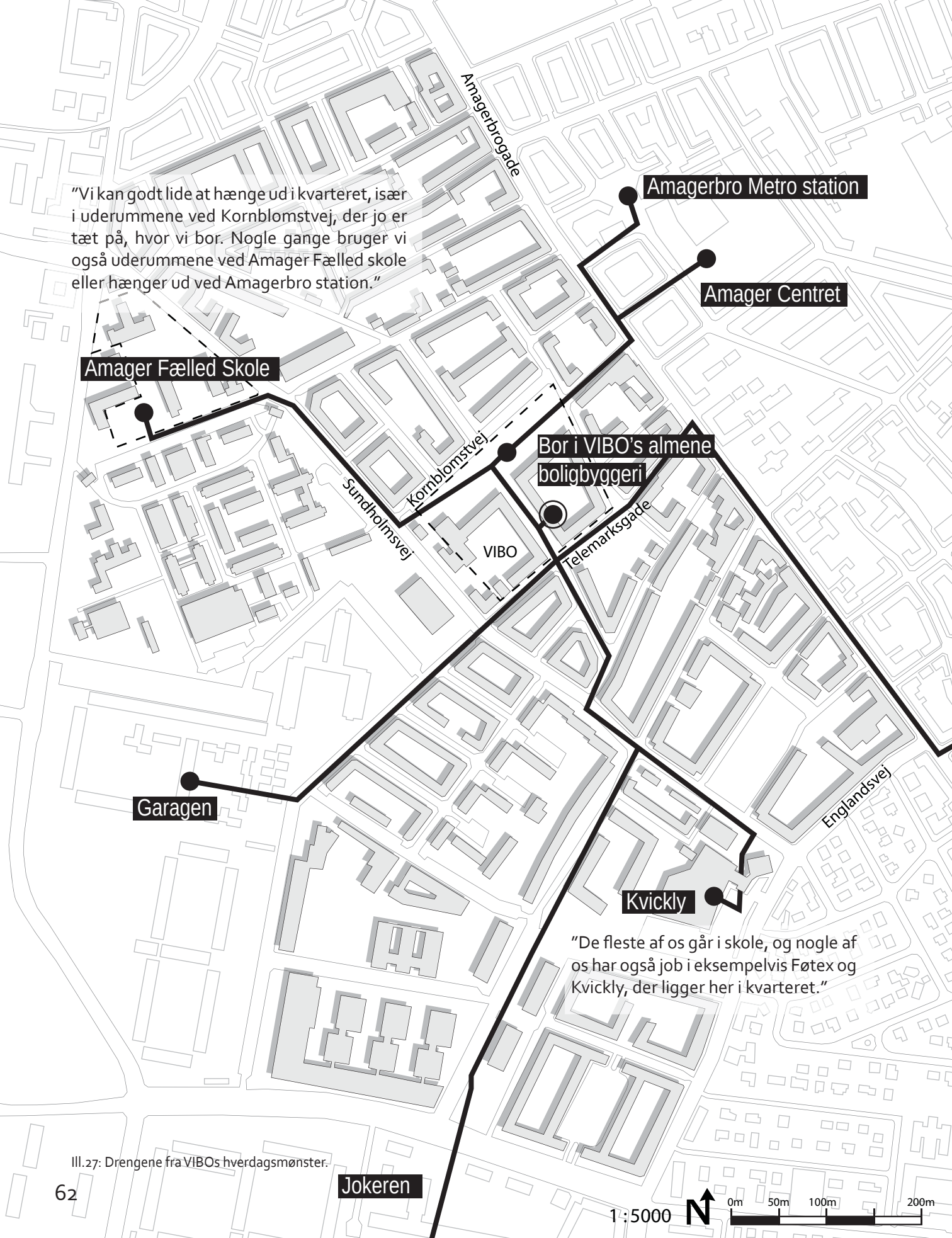

"Vi kan godt lide at hænge ud i kvarteret, især i uderummene ved Kornblomstvej, der jo er tæt på, hvor vi bor. Nogle gange bruger vi også uderummene ved Amager Fælled skole eller hænger ud ved Amagerbro station."

"De fleste af os går i skole, og nogle af os har også job i eksempelvis Føtex og Kvickly, der ligger her i kvarteret."

Ill.27: Drengene fra VIBOs hverdagsmønster.

Steder til at hænge ud for unge

"Vi vil gerne have en rigtig klub, der ligger i Telemarksgade her ved VIBO. Det skal være tæt på, hvor vi bor, og hvor vi kan mødes med vores venner. Nogle gange bruger vi klubben Garagen i Hørgaarden eller Jokeren i Urban planen, men de ligger uden for kvarteret."

"Vi snakker sammen. Det er vigtigt for os at være sammen, og vi er mange, måske 15-16 stykker, og vi kan ikke bare tage hjem til hinanden, når vi er så mange."

"Vi kan godt lide det sted vi bor, for det ligger tæt på mange ting. Men vi synes kvarteret er kedeligt. Der er ikke noget at lave. Flere grønne områder kunne være godt for hele kvarteret – og flere boldbaner, som også vores mindre søskende kan få glæde af!"

Amager Strandpark

"Om sommeren tager vi til Amager Strandpark for at grille og ryge vandpibe."

Drengene fra VIBO

Socialt udsatte

Drengene er i alderen 14-18 år og bor med deres forældre i det almene boligbyggeri ejet af VIBO. De har primært forældre, der er på overførselsindkomst og repræsenterer derfor de socialt udsatte.

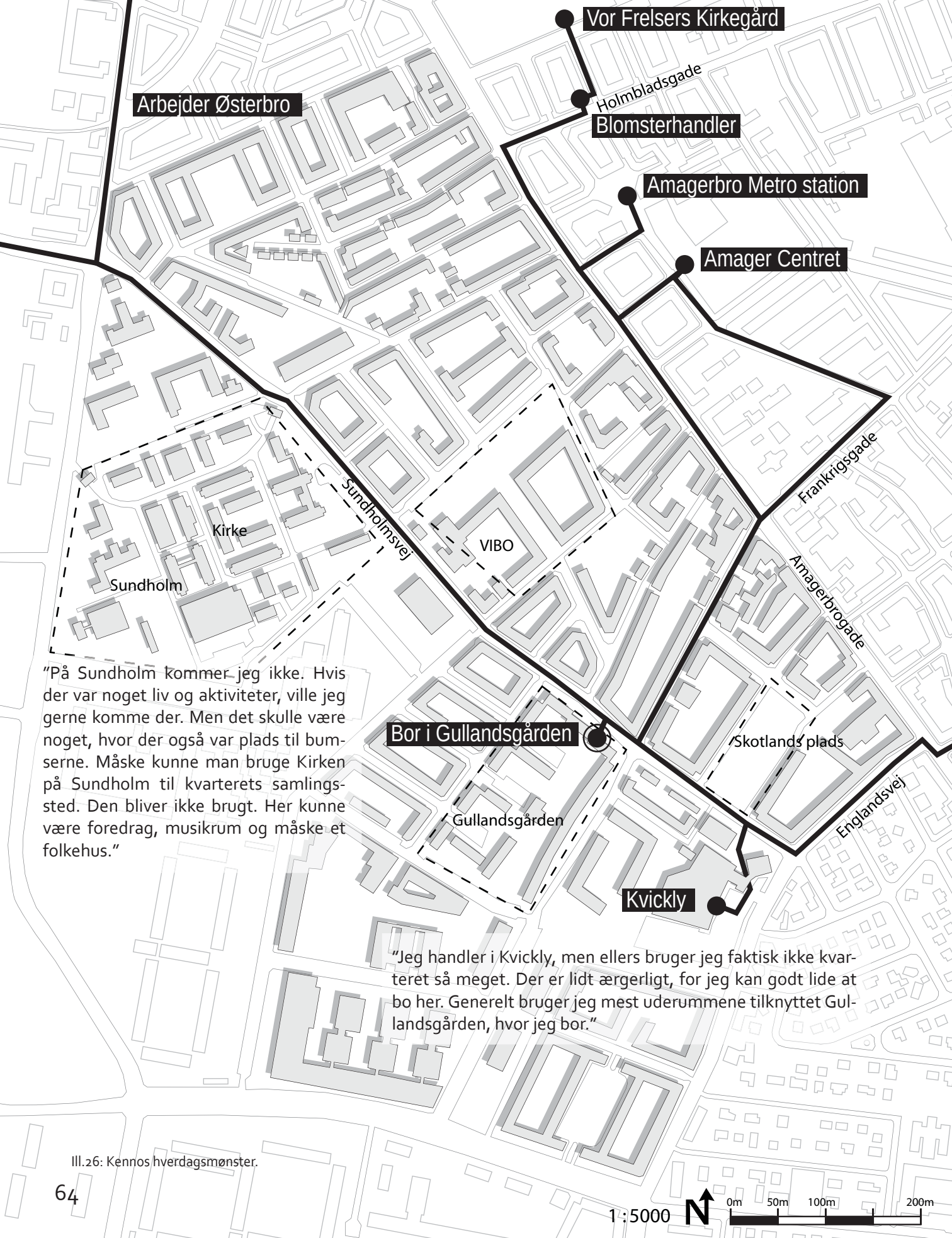

Ill.26: Kennos hverdagsmønster.

Hygge i kvarteret

"En gang i mellem besøger jeg min datter, der ligger på Vor frelsers kirkegård. Så henter jeg en buket blomster på vejen. Ellers bruger jeg ikke området ved Holmbladsgade."

"Når jeg skal i Amager Centret kører jeg af Tingvej, da den vej er mere åben og indbydende end at krydse på tværs gennem VIBO-området. Jeg har ikke lyst til at komme i VIBO-området, der er beskidt, og jeg kan ikke lide dem, der bor der. Nogle gange tager jeg cyklen op ad Frankrigsgade til Amager Centret, da der er meget trafikeret på Amagerbrogade. Men hvis jeg går, kan jeg godt lide at gå langs Amagerbrogade."

"Generelt bevæger jeg mig den hurtigste vej ud af kvarteret. Kvarteret har ingen oplevelser, men hvis der nu var en alternativ rute med noget at opleve og kigge på, tog jeg gerne den vej."

Sejler Kajak ved Amager Strandpark

"Amager Strandpark bruger jeg mest i sommerperioden, så sejler jeg kajak. Men hvis jeg skal slappe af og nyde naturen, tager jeg med konen på landet i vores sommerhus."

Øens Perle Værtshus

"Hvis jeg skulle bruge nogle af kvarterets uderum skulle de være lidt hyggeligere. Men jeg kan ikke fortælle hvordan. Jeg kan godt lide at komme på Øens Perle, her er der hyggeligt, og forskellige aktiviteter man kan lave, eksempelvis banko og musik. Det ville være en god idé at lave noget lignende café aktivitet ved Skotlandsplads. Så tror jeg gerne, sådan nogle halvgamle røvhuller som mig ville komme der og bruge kvarteret."

Kenno er 55 år, bor i Gullandsgården og arbejder som ejendomsmester på Østerbro. Kenno har boet i kvarteret siden 1981 sammen med sin kone og to børn.

Kenno
Familieorienteret

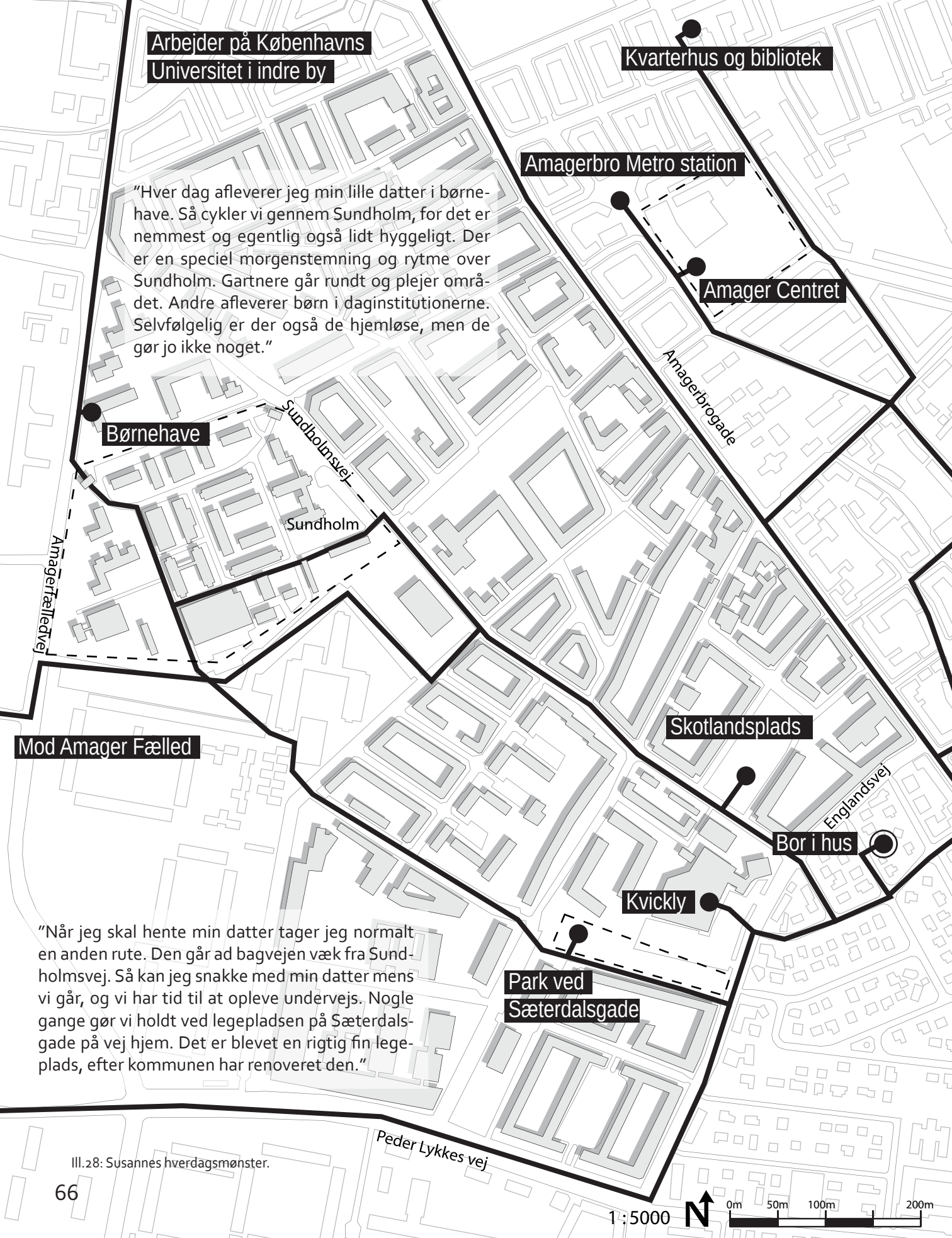

"Hver dag afleverer jeg min lille datter i børnehave. Så cykler vi gennem Sundholm, for det er nemmest og egentlig også lidt hyggeligt. Der er en speciel morgenstemning og rytme over Sundholm. Gartnere går rundt og plejer området. Andre afleverer børn i daginstitutionerne. Selvfølgelig er der også de hjemløse, men de gør jo ikke noget."

"Når jeg skal hente min datter tager jeg normalt en anden rute. Den går ad bagvejen væk fra Sundholmsvej. Så kan jeg snakke med min datter mens vi går, og vi har tid til at opleve undervejs. Nogle gange gør vi holdt ved legepladsen på Sæterdalsgade på vej hjem. Det er blevet en rigtig fin legeplads, efter kommunen har renoveret den."

Ill.28: Susannes hverdagsmønster.

De lokale og særlige ruter i kvarteret

"Vi tager tit til Vesterbro og besøger venner. Så cykler vi ind ved DR, gennem Amager Fælled og videre over Cykelbroen, Bryggebro. Det er en meget fin tur, men der er selvfølgelig en del forhindringer undervejs med store veje, som man skal krydse."

"Jeg kan godt lide Amager Centret. Det er et ærligt center. Der er ikke så meget fis omkring centret. Måske skulle man styrke stedet som social samlingskraft. Shopping giver jo meget liv."

"Før brugte vi meget Skotlandsplads. Ungerne kunne godt lide at lege på legepladsen, men nu bruger vi den ikke så meget. Den er også grå og kedelig."

"Jeg har boet i området i seks år og er glad for at bo på Amager. Jeg betegner mig selv som by-menneske, der er så privilegeret at bo i hus med have."

Susanne er 35 år og uddannet sociolog. Hun bor i hus i villakvarteret syd for Sundholmsvejkvarteret med sin mand og to små børn. Hun betegner sig selv som karriereorienteret, men også med værdier fra den familieorienterede livsform.

Susanne

Karriereorienteret

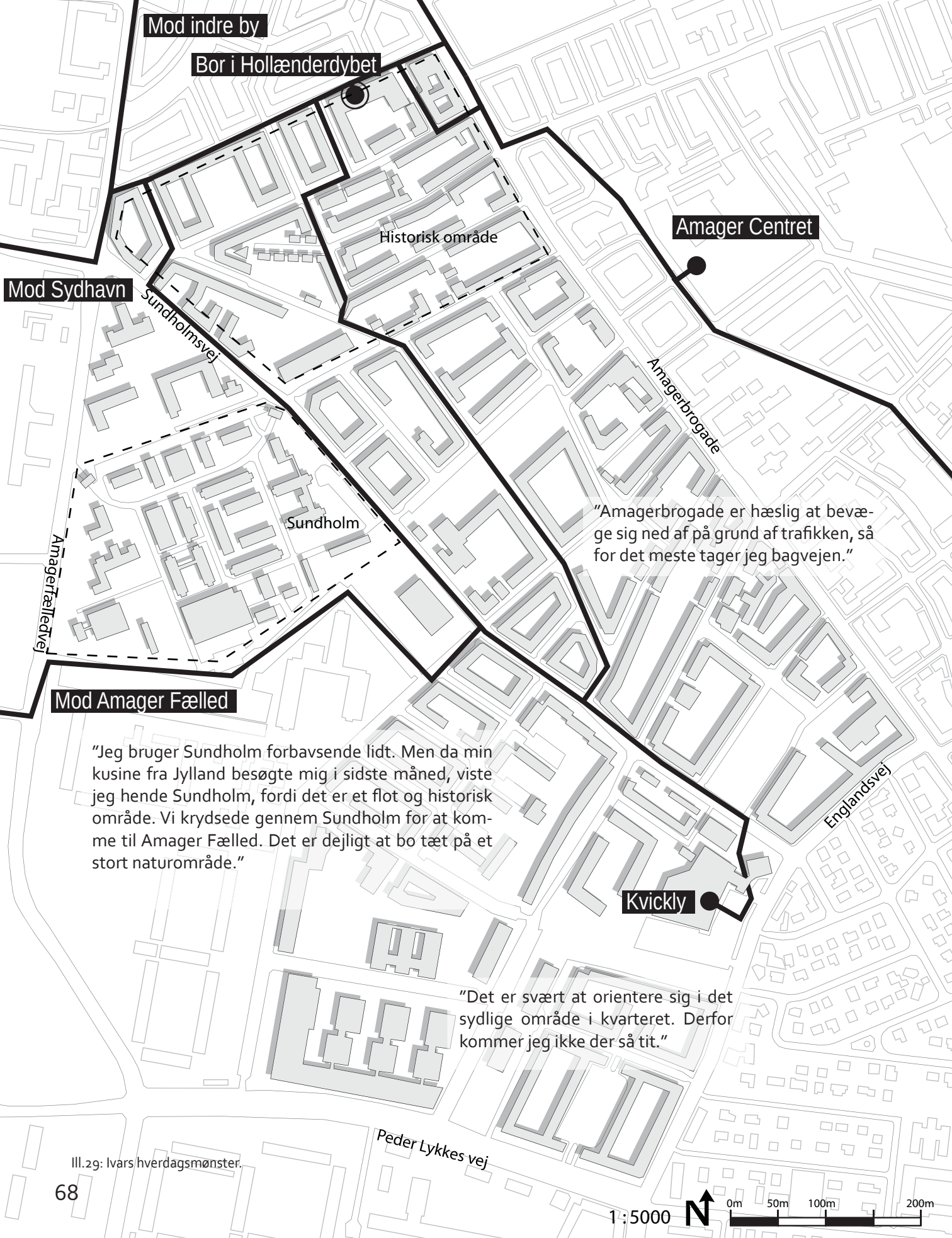

"Amagerbrogade er hæslig at bevæge sig ned af på grund af trafikken, så for det meste tager jeg bagvejen."

"Jeg bruger Sundholm forbavsende lidt. Men da min kusine fra Jylland besøgte mig i sidste måned, viste jeg hende Sundholm, fordi det er et flot og historisk område. Vi krydsede gennem Sundholm for at komme til Amager Fælled. Det er dejligt at bo tæt på et stort naturområde."

"Det er svært at orientere sig i det sydlige område i kvarteret. Derfor kommer jeg ikke der så tit."

Ill.29: Ivars hverdagsmønster.

Kvarterets historiske særkende

"Jeg plejer at sige til folk, at jeg bor 20 minutter fra Højbo Plads, for det lyder så imponerende. Jeg er sådan set glad nok for at bo her, men jeg er mere tilknyttet Sydhavn. Jeg har boet det meste af mit liv i Sydhavn, men flyttede her til kvarteret, fordi jeg kunne få en billig pensionskasse-lejlighed og så sælge min gamle ejerlejlighed."

"Jeg tager tit til Sydhavnen for at besøge mine venner. Hvis vejret er godt, cykler jeg. Så krydser jeg Amager Fælled og tager cykelbroen over til Vesterbro og videre til Sydhavn."

"For det meste går jeg en tur hver dag – det er jo sundt at røre sig. Hvis det regner, cykler jeg. Så går jeg ned gennem kvarteret på min vante rute. Der kommer jeg forbi mange gamle bygninger, der rummer spor af historie – jeg er jo gammel historielærer, så det betyder noget for mig."

REMA 1000

"Jeg jager mange tilbudsvarer, mest i REMA1000 på Øresundsvej. Der kommer jeg næsten hver anden dag."

Ivar er 65 år og pensioneret gymnasielærer. Han har boet i kvarteret i seks år og oplever ikke den store tilknytning til kvarteret.

Ivar
Karriereorienteret

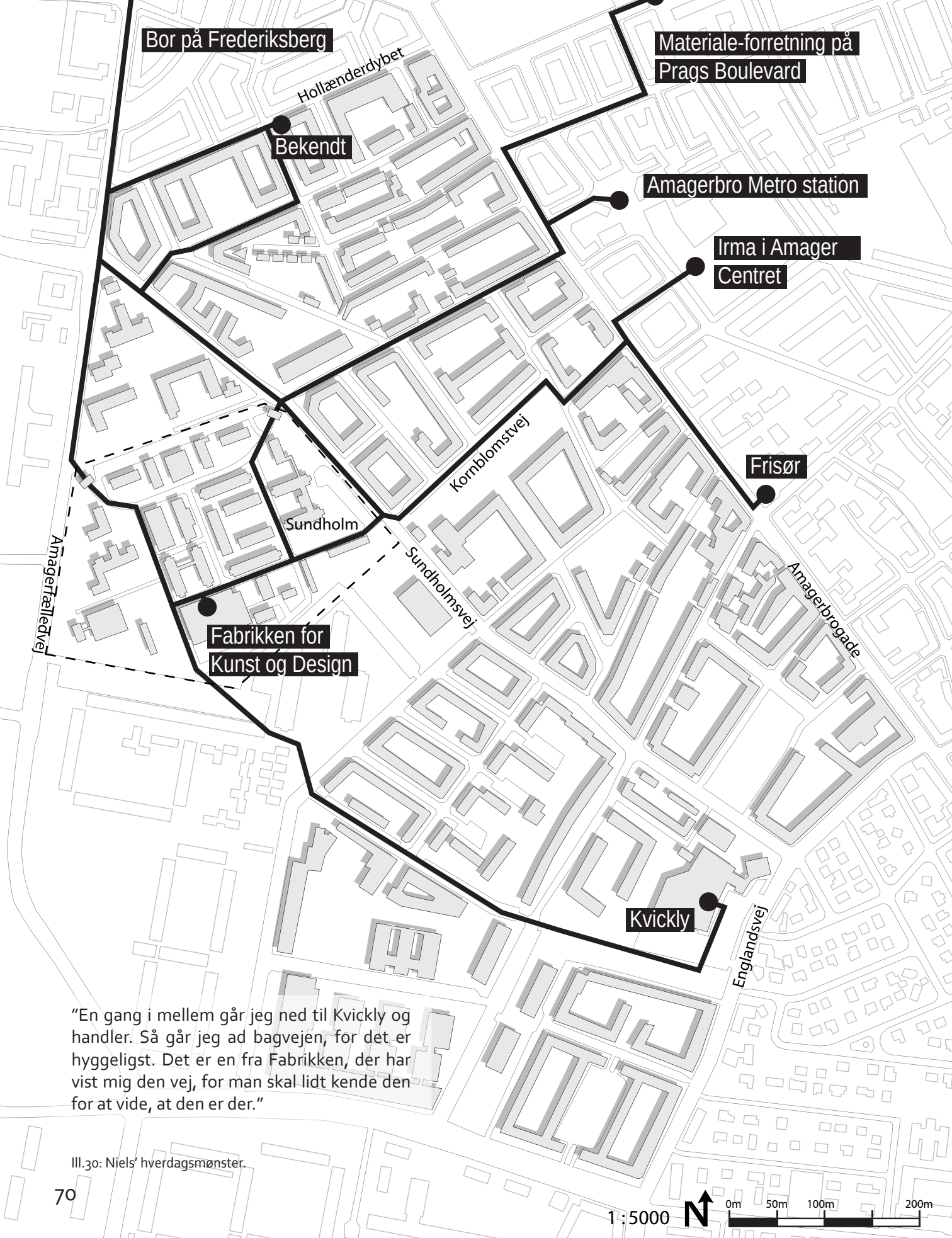

"En gang i mellem går jeg ned til Kvickly og handler. Så går jeg ad bagvejen, for det er hyggeligst. Det er en fra Fabrikken, der har vist mig den vej, for man skal lidt kende den for at vide, at den er der."

Ill.30: Niels' hverdagsmønster.

Kunst i uderummene

"Kunstnerne og designerne, der kommer her på Fabrikken, kommer, fordi de arbejder her. Vi har været involveret i projekter i kvarteret, men det har været arbejdsrelateret."

"Vi vil gerne inddrages i kvarteret i forbindelse med områdeløft. Måske kunne man indgå et samarbejde om at udsmykke kvarterets rum. Vi har også udstillinger på Fabrikken og andre kulturevents. Så lejer vi den store hal ud til eksempelvis kunstmarkeder."

"En gang imellem bliver jeg klippet ved en frisør på Amagerbrogade. Irma ved Amager Centeret bruger jeg også, det er nemt at handle der på vej hjem."

"I Hollænderdybet bor der en bekendt. Ham besøger jeg engang imellem."

"Jeg bruger metroen meget. Især Amagerbro station ved Amager Centret. Det er nemt og tager mig til Frederiksberg på fem minutter. "

"Jeg bruger hele byen og har ikke nogen bestemt tilknytning til kvarteret. Jeg kommer her, fordi jeg arbejder her."

Niels er 47 år og kunstner. Han bor på Frederiksberg og kommer på Fabrikken for kunst, hvor han har sit værksted og arbejder som selvstændig kunstner.

Niels
Katalysator

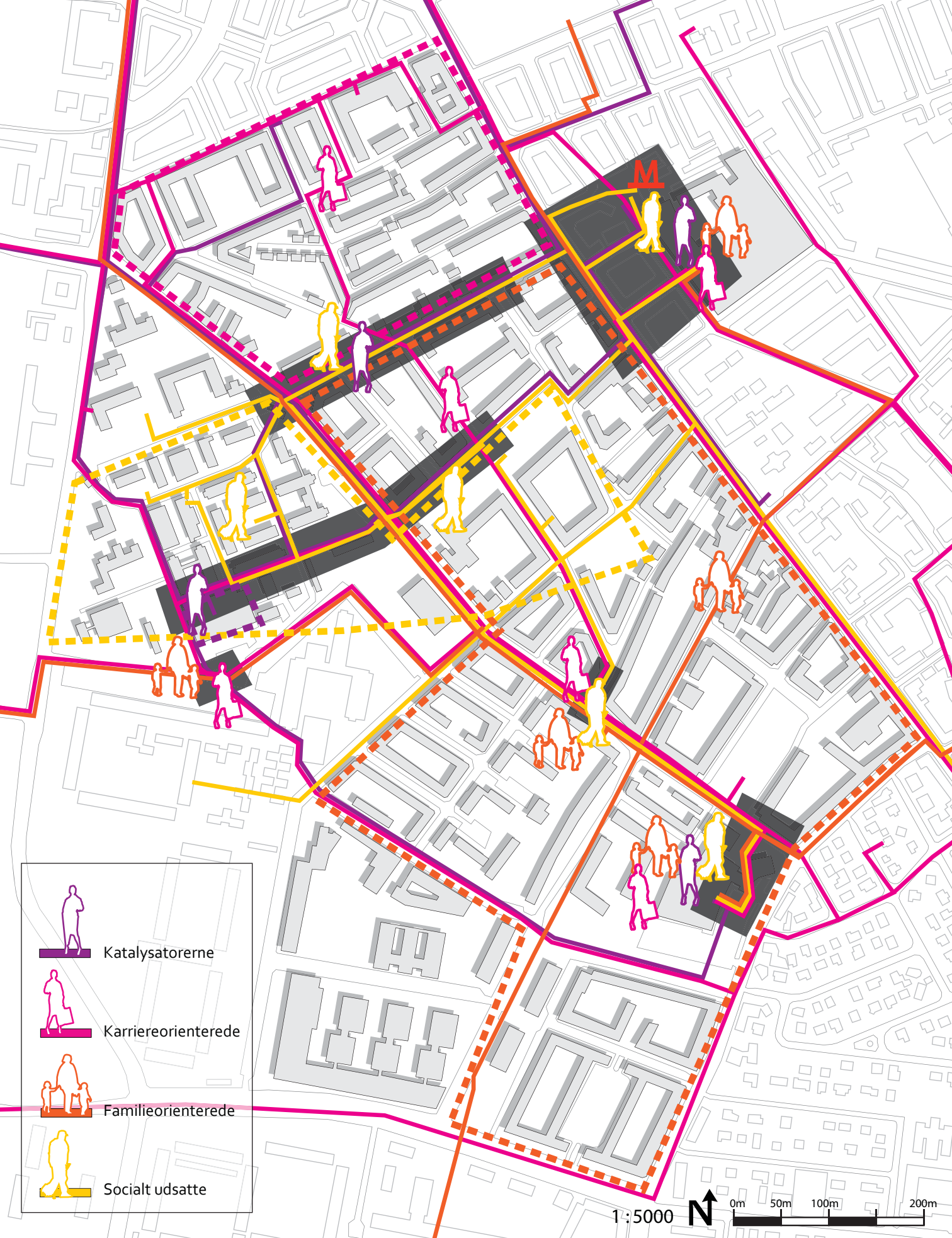
Katalysatorerne
Karriereorienterede
Familieorienterede
Socialt udsatte
1 : 5000
N
0m
50m
100m
200m

Opsamling

Sundholmsvejkvarteret fremstår primært som et kvarter, hvor mange bor og udfolder livet i lokalområdet tæt på kvarteret. Kvarteret er karakteriseret ved at være et område domineret af familieorienterede, men huser også socialt udsatte og karriereorienterede. Katalysatorerne har deres gang i kvarteret, da de arbejder på Fabrikken for Kunst og Design, der er placeret på Sundholm.

I forhold til livsformsanalysen underbygger de interviewede personer de generelle værdier, der er stillet op for hver livsform. Fordelen ved interviewene er, at de tager udgangspunkt i kvarteret og derved genererer en bedre forståelse af kvarteret og dets brugere.

Der er forskel på, i hvor høj grad livsformernes netværk udspændes i kvarteret, og hvor meget de bruger uderummene. Illustration 31 er en sammenlægning af de forskellige hverdagsmønster. Ved sammenlægningen opstår interessante krydsningspunkter, der er vigtige i en forståelse af kvarterets brug. I krydsningspunkterne krydser forskellige livsformer spor, hvilket er et vigtigt udgangspunkt i arbejdet med public domains. I forhold til de teoretiske fokuspunkter, varierede programmer, public domains og netværk, er krydsningspunkterne interessante steder at udforske. De fleste krydsningspunkter skabes af livsformernes netværk, der krydser hinanden. For at få dem til at stoppe op og opholde sig skal punkterne udformes med programmer, der aktiverer og tiltrækker eller indbyder til ophold.

Hverdagsmønstrene viser ligeledes, at der ikke er nogen samlingssteder i kvarteret. Der er mange overgange fra et område til det næste, hvilket genererer mange bagsider og in-between steder. De stiplede linjer på illustration 31 henviser til de forskellige livsformsdomæner, genereret af livsformsanalysen. I mødet mellem domænerne opstår et felt, en bagside, der sammen med krydsningspunkterne er interessante steder at arbejde med i udformningen af en potentialeplan for kvarteret.

Ill.31: Kortlægning af de sammenlagte hverdagsmønstre og livsformsdomæner.

Workshops

Workshops er områdeløftets metode til at involvere borgerne og sikre dem indflydelse på udviklingen af kvarteret. I det følgende afsnit præsenteres de overordnede fokuspunkter fra de afholdte workshops. Fælles for hverdagsmønstrene og deltagerne i workshoppene er, at de bor i og kender kvarteret og derfor har en mening om, hvilke indsatsområder byfornyelsen skal fokusere på.

Adgangsforhold

Mange borgere orienterer sig efter Sundholmsvej og tager den direkte vej gennem kvarteret. Sundholmsvej er af denne grund trafikeret og virker som skillelinje og barriere i kvarteret. Enkelte tager bevidst bagvejene i kvarteret for at undgå Sundholmsvej, men kunne godt tænke sig en alternativ rute for gående og cyklende, der binder kvarteret sammen og tilbyder nye oplevelser.

Kontekst

Kvarteret er attraktivt beliggende med nær cykelafstand til centrum og Amager Fælled. Desuden skaber metrostationerne ved Amager Torv og Njalsgade tilgængelighed og knytter kvarteret sammen med det øvrige København. Amagerbrogade bliver brugt af mange i kvarteret, hvor Amager Centret er en attraktion, der tiltrækker folk. Nærheden til disse attraktioner, Amager Fælled, metro stationer og Amager Centret bør udnyttes til at åbne op for kvarteret og tiltrække folk udefra.

Mødesteder

En opgradering af uderummene er efterspurgt af de fleste livsformer og deltagere på workshopene. De socialt udsatte fokuserer meget på deres lokalområde, hvor de unge gerne vil have et "hænge-ud-sted" hvor de bor, og de hjemløse på Sundholm gerne vil have udnyttet Sundholms muligheder. Sundholm er et interessant sted set ud fra både det sociale – og fysiske spor. Sundholm har en lang historie og er identitetsgivende for hele Sundholmsvejkvarteret. Arkitektonisk er stedet af høj kvalitet med karakterfulde bygninger og små grønne oaser flettet ind i bygningslayoutet. Sundholm fremstår dog som en lukket enhed med kun få adgangsmuligheder, og selv om mange kommer på stedet på grund af de mange institutioner, bliver Sundholm ikke brugt til ophold og et sted, man mødes i kvarteret. En af konflikterne opstår ved at Sundholm både huser socialt udsatte, der er hjemløse, og samtidig Fabrikken for Kunst og Design og institutioner af forskellig art, herunder børnehave og vuggestue. Grundlaget for public domain er lagt, da mange livsformer krydser bevægelsesmønstre her, men de bliver ikke på Sundholm, opholder sig der ikke og udveksler således heller ikke erfaringer.

Ill. 32: Foto fra den første workshop med borgerinddragelse. Her kortlægges kvarterets udfordringer og potentialer som det første skridt i udviklingen af en potentialeplan.

Identitet

Værdikort - kvarterets udfordringer og potentialer

Som en opsamling på analysen beskrives Sundholmsvejkvarterets identitet. Det fysiske og sociale spor har genereret en forståelse af, hvordan Sundholmsvejkvarteret bruges af beboerne samt kvarterets udfordringer og potentialer. I udarbejdelsen af analysen bliver det tydeligt, at kvarteret består af en række mindre områder med hver sin identitet. De mindre områder er defineret af de livsformer, der bruger området samt de funktioner og fysiske rammer, området indeholder.

Det følgende afsnit beskriver Sundholmsvejkvarterets identitet, der mere præcist kortlægger udfordringerne og potentialerne i kvarteret. Kortlægningen af identiteten skal fungere som et værdikort, der opsummerer analysen og lægger op til designparametre, der skal danne rammen for en potentialeplan af kvarteret.

Ill. 33: Diagrammet illustrerer kvarterets forskellige områder, der fremstår adskilte og uden sammenhæng. Sundholmsvej virker som en barriere i kvarteret, der yderligere deler kvarteret op.

Mange beboere bruger og orienterer sig i forhold til Amagerbrogade, der med fordel kan kobles bedre sammen med kvarteret.

De gule felter markerer uderummene i kvarteret og krydsningspunkterne mellem livsformer, der kan være udgangspunktet i potentialeplanen til at skabe en større sammenhæng i kvarteret.

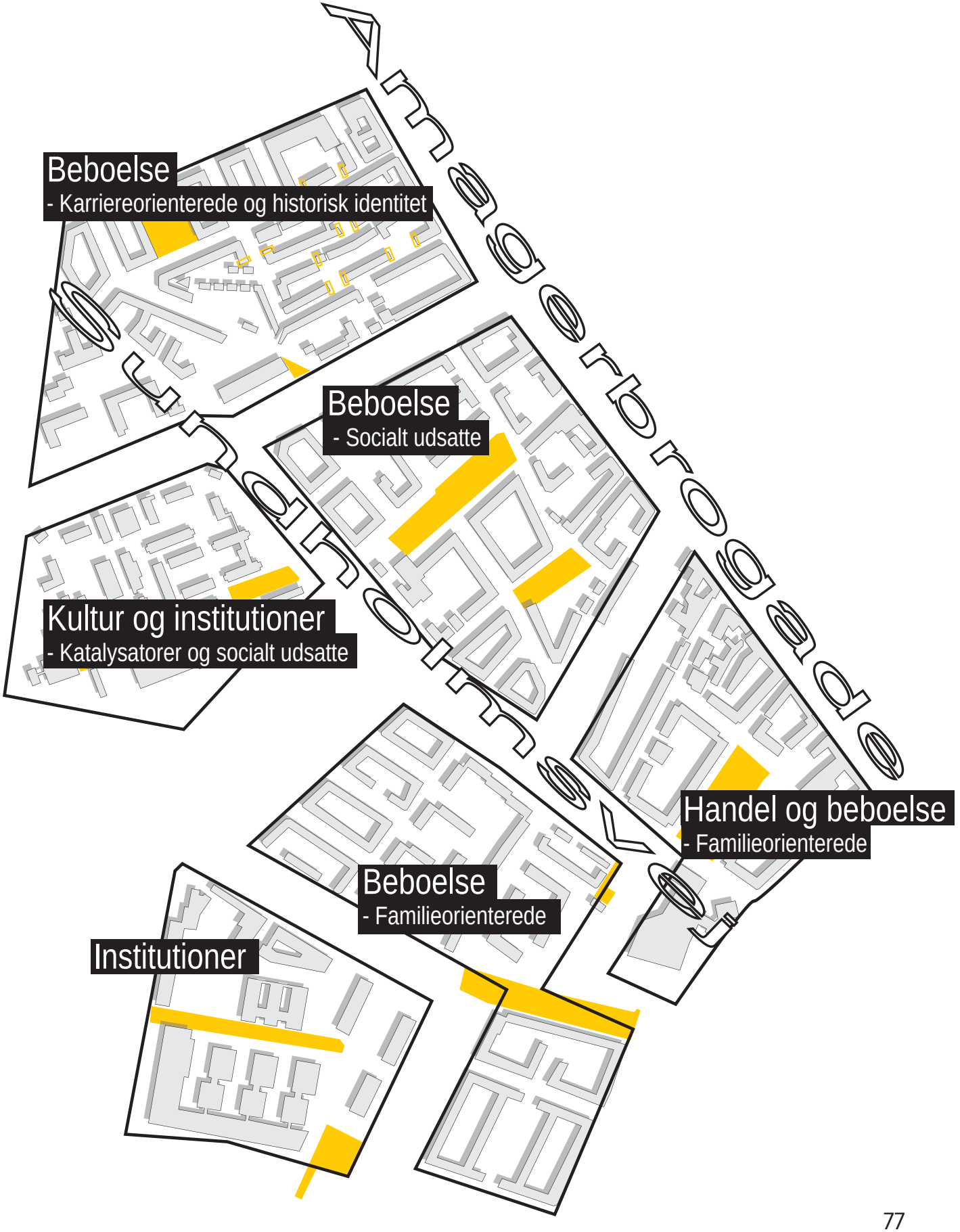
Amagerbrogade
Beboelse
- Karriereorienterede og historisk identitet
Beboelse
- Socialt udsatte
Kultur og institutioner
- Katalysatorer og socialt udsatte
Handel og beboelse
- Familieorienterede
Beboelse
- Familieorienterede
Institutioner

Beboelse
- Karriereorienterede og historisk identitet

Udfordringer:
Der mangler mødesteder og mulighed for ophold.

Potentialer:
Landsbystemningen giver karakter og tryghed i området. Varierede og sammensatte bygningsmasser skaber en "historisk lomme". Tomme gavle giver mulighed for udsmykning af byrummene.

Kultur og institutioner
- Katalysatorer og socialt udsatte

Udfordringer:
Den store overvægt af socialt udsatte dominerer uderummene og skaber en "dem og os" følelse. Området er aflukket med få adgangsmuligheder.

Potentialer:
Sundholm kan blive et fælles samlingspunkt for hele bydelen, hvor møder skabes, og aktiviteter på tværs af sociale brugergrupper udfoldes. Den arkitektoniske værdi kan give kvarteret identitet, og Fabrikken for Kunst og Design kan tiltrække folk også udefra kvarteret. Bilfrit område, der skaber et langsommere tempo og ro fra byens trafik.

Institutioner

Udfordringer:
Den ensidige funktionssammensætning af institutioner giver mangel på liv og derfor også utryghed efter klokken 17.

Potentialer:
Mulighed for larmende aktiviteter og udfoldelsesmuligheder, der giver liv til området også uden for "åbningstiderne". Inddragelse af børn/unge fra institutionerne kan skabe følelsen af ejerskab og sikre brugergrundlaget.

Ill. 34: Kortlægning af Sundholmsvejkvarterets udfordringer og potentialer i et værdikort.

Beboelse
- Socialt udsatte

Udfordringer:
Ensidig boligmasse med almene boliger, men med bosætning af mange etniske grupper. Domineret af sociale problemer, som skaber en følelse af utryghed. Mange bevæger sig bevidst ikke gennem området. Der er derfor ikke meget liv og aktivitet i forhold til mængden af beboere. Området henvender sig ikke udadtil i kvarteret.

Potentialer:
Den høje beboerkoncentration og mangfoldige beboersammensætning kan generere et mangfoldigt liv i uderummene. Beliggenheden tæt på bylivet ved Amagerbrogade og Amager Centeret giver mulighed for at etablere området som et socialt mødested også for udefrakommende.

Handel og beboelse
- familieorienterede

Udfordringer:
Mange mennesker bevæger sig i området på grund af indkøbsmulighederne, men bruger ikke områdets muligheder for ophold. Parkering i forbindelse med handel efterlader øde arealer efter lukketid.

Potentialer:
Mange mennesker kommer for at handle og kan trækkes ind i området. Parkeringsarealer kan udnyttes uden for åbningstiderne og dermed skabe liv. Veldefineret byrum ved skotlandsplads kan være samlingspunkt for kvarteret. Placeringen mellem Amagerbrogade og Sundholmsvej muliggør let tilgængelighed.

Beboelse
- Familieorienterede

Udfordringer:
Folk kommer kun i området hvis de bor der eller skal passere igennem på vej til institutionerne. Området er domineret af familieorienterede, hvor børn spiller en central rolle. Parken ved Sæterdalsgade er nyrenoveret og bliver brugt af mange brugergrupper, men ligger gemt og er derfor ikke udnyttet optimalt.

Potentialer:
Boligområde med stor koncentration af mennesker og især børn, der kan generere liv til uderummene tæt på.

1 : 5000 N 0m 50m 100m 200m

Design 3

Det følgende afsnit præsenterer designet af potentialeplanen samt et designnedslag i potentialeplanen. Først introduceres designparametre, der er udviklet ud fra analysens resultater. Designparametrene genererer en potentialeplan, der giver et bud på en udvikling af Sundholmsvejkvarteret i et områdeløftperspektiv. Til at præsentere potentialeplanen benyttes planer, stemningscollager samt referencer.

For at kvalificere potentialeplanen, laves et nedslag, der udfolder et af de nye byrum i kvarteret på et mere detaljeret niveau rent designmæssigt.

Designparametre

Designparametrene er udviklet med afsæt i de teoretiske fokuspunkter og analysens resultater, der er opsamlet i værdikortet. Parametrene fungerer som guidelines i udviklingen af potentialeplanen og danner overgangen mellem de teoretiske rammer samt analysen til en konkret løsning, der samler op på Sundholmsvejkvarterets udfordringer og muligheder i en byfornyelsesproces.

I forhold til det teoretiske udgangspunkt med at skabe social udveksling og styrke netværket både internt i kvarteret og udadtil, er tre designparametre udviklet.

Tilgængelighed

For at bryde med kvarterets status som et gennemkørselskvarter, der er centreret omkring Sundholmsvej, er det vigtigt at skabe en tilgængelighed, der præsenterer kvarteret i en ny helhed. Nye adgange og forbindelser på tværs af kvarteret binder det sammen og tilbyder nye ruter for bløde trafikanter. Ydermere åbnes kvarteret op og kobles på kontekstens attraktioner og netværk.

Sammenhæng

Sundholmsvejkvarterets identitet med adskilte områder og usammenhængende uderum skaber et opdelt kvarter. For at skabe oplevet sammenhæng er det vigtigt at tænke uderummene som en helhed. En sammenhæng kan udføres ved at etablere strukturer og forløb af forskellig karakter, eksempelvis grønne strukturer, der sammenbinder uderum.

Tryghed

På grund af de usammenhængende områder og den manglende tilgængelighed i kvarteret, bliver utryghed en væsentlig faktor, når folk fravælger at bruge kvarterets uderum. Ved at arbejde med belysning og programmer, der tiltrækker folk og aktivitet, skabes en tryghed og grundlag for byliv.

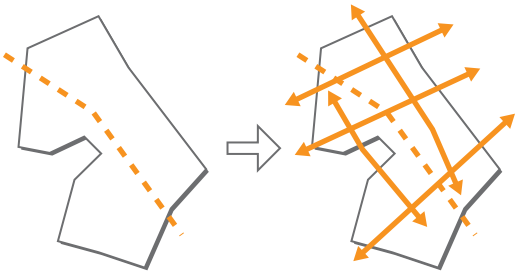

Tilgængelighed

Opnås ved at skabe adgang og forbindelser på tværs af kvarteret, samt at koble kvarteret sammen med konteksten.

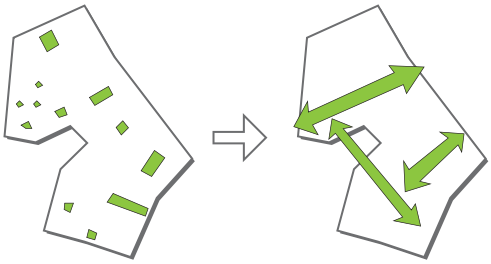

Sammenhæng

Opnås ved hjælp af grønne strukturer og sammenbindende uderum.

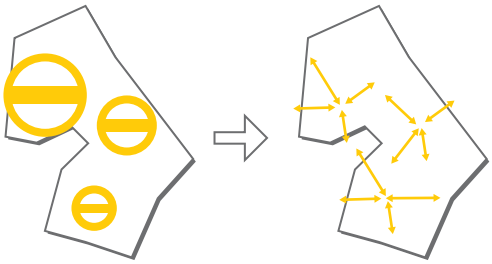

Tryghed

Opnås med belysning og programmer, der tiltrækker folk og aktivitet, samt ved at åbne områder op.

Ill. 35: Diagrammer over designparametrene, der omfatter tilgængelighed, sammenhæng og tryghed i Sundholmsvejkvarteret.

Potentialeplan

Potentialeplanen fastlægger Sundholmsvejkvarterets muligheder i et strategisk perspektiv. Planen er første skridt i en længerevarende byfornyelsesproces, der er derfor vigtigt, at planen er fleksibel og åben for at kunne tilpasses løbende i processen.

Planen er baseret på kvarterets potentialer og muligheder, med henblik på at skabe et værdigrundlag hvorfra enkelte projekter kan udvikles. Den langsigtede potentialeplan giver mulighed for, at pilotprojekter af mere eller mindre midlertidig karakter kan afprøves, være dynamo for områdeløftet og forankre projektet i kvarteret.

Sammenhæng

Hovedgrebet i potentialeplanen er en ny rygrad, der kobler kvarteret sammen i et sammenhængende forbindelsesnetværk. Samtidig åbnes kvarteret op og ruten hægter sig på konteksten for at trække liv ind i og gennem kvarteret. Ruten binder nye byrum i kvarteret sammen, skaber en sammenhæng og mulighed for nye møder på tværs i kvarteret.

Tidselruten

Ruten har fået begrebet "Tidselruten" af borgerne i workshoppen. Tidselruten er kvarterets pendant til margueritruten, der er en særlig afmærket turistrute, som har til formål at eksponere seværdigheder, attraktioner og skønne landskaber i Danmark. Tidslen plejer at være forbundet med stikkende ukrudt og er ikke umiddelbart et positivt ord. Dog er betegnelsen "Tidselruten" forankret hos borgerne gennem borgerinddragelsen og blandt andet valgt som symbol, fordi kvarteret er forbundet med en råhed og uskønhed. Idéen er, at Tidselruten skal sammenbinde kvarterets skønne, skæve og adskilte områder i en sammenhængende struktur.

Tilgængelighed

I forhold til designparametrene skaber Tidselruten en tilgængelighed i kvarteret, både internt, men også eksternt, hvor kvarteret bindes sammen med konteksten og åbner kvarteret op udadtil. Yderligere skabes sammenhænge i kvarteret, hvor eksempelvis forbindelsen, se punkt [1] på planen, der går gennem Sundholm over Sundholmsvej til Kornblomstvej og videre hen til Amager Centret, skaber en sammenhæng mellem områder, der før var adskilte og usammenhængende.

Tryghed

Tryghed skabes blandt andet ved at forbedre belysningen samt inkorporere programmer, der skaber aktivitet. Dette aspekt vil blive yderligere beskrevet, når de enkelte byrum præsenteres på de følgende sider.

Trafik

Tidselruten introducerer en alternativ rute i kvarteret, der ikke lægger sig op af den trafikerede Sundholmsvej. Dog krydser ruten enkelte steder Sundholmsvej, se punkt [2] på planen. I disse punkter kan der etableres trafikregulering, i form af vejbump eller midterrabat, for at sænke hastigheden og markere for forbipasserende, at de pågældende områder er interessante rum.

Strategien med at indføre trafikregulering på Sundholmsvej i de punkter, hvor Tidselruten møder Sundholmsvej, passer ind i kommunens langsigtede rammer for udviklingen af København. I forslaget til Københavns Kommuneplan 2009, hovedstrukturen, gøres der rede for at nedgradere Sundholmsvej fra en fordelingsgade til en bydelsgade. En fordelingsgade skal sikre forbindelse mellem bydele i København og indrettes derfor til gennemkørende trafik, hvorimod en bydelsgade kun skal sikre fordelingstrafik i bydelen. Derfor søges gennemkørende trafik minimeret ved en bydelsgade sammenlignet med en fordelingsgade. Ved en bydelsgade prioriteres de bløde trafikanter, som gående og cyklister lige så højt som bilister. [Københavns Kommuneplan, 2009]

I det følgende afsnit introduceres eksempler på markører, der kortlægger Tidselrutens forløb, potentialeplanen set i kontekst samt en beskrivelse af de nye byrum, der introduceres i potentialeplanen.

Ill. 36: Potentialeplan, hvor Tidselruten sammenbinder kvarterets nye byrum, der skaber tilgængelighed, sammenhæng og tryghed i kvarteret.

Planen set i kontekst

I et større perspektiv sammenkobler potentialeplanen en forbindelse fra Amager Fælled og Bryggebroen i vest til Amager Strandpark i øst, se illustration 37. På denne måde skabes en sammenhæng mellem Sundholmsvejkvarteret og konteksten, en sammenhæng, der åbner kvarteret op og placerer det i Københavns netværk.

Mod syd åbner Tidselruten op mod Urban Planen, der er et stort boligområde, hvor der bor mange mennesker. Disse mennesker kan få glæde af byudviklingen i Sundholmsvejkvarteret og bruge kvarterets nye attraktioner, der er placeret tæt på hvor de bor. Mod nord hægter Tidselruten sig op på Amager Boulevard og Amagerbrogade, der er de to store gader, som fører til indre by.

Forbindelsen åbner op mod uddannelsesområdet vest for kvarteret og fører folk gennem Sundholm og over til Amager Centret og Amager Bro Metro Station øst for kvarteret. Ved at hægte forbindelsen op på Amager Centret og det nye universitetsområde som attraktorer, genereres et flow og folk trækkes gennem området. På denne måde skabes en mulighed for at eksponere kvarterets kvaliteter og nye byrum, der kan invitere til ophold og byliv.

Ill.37: Potentialeplanen set i en større sammenhæng. Forbindelser til kontekstens attraktioner skabes på tværs af Sundholmsvejkvarteret og sammenbinder kvarteret i byens netværk.

Indre by
Christianshavn
Forbindelse mod indre by, København
Islands Brygge
Forbindelse til Amager Centret
Amager Centret
Universitets-område
Forbindelse til Amager Strandpark
Amager Strandpark
DR byen
Grøn forbindelse gennem Amager Fælled
Amager Fælled
Urban Planen
Forbindelse til Urban Planen
N
0m 100m 200m 400m

Markører

Markører kan bruges til at synliggøre Tidselruten, kortlægge rutens forløb samt udpege kvarterets seværdigheder og nye byrum. Markører kan eksempelvis være skilte, belægning eller belysning som vist ved referencebillederne illustration 38-43, der illustrerer forskellige typer af markører. En markør skal kunne fange de forbipasserendes opmærksomhed og synliggøre det, den markerer. Ved Sundholmsvejskvarteret kan markøren af Tidselruten således også være med til at synliggøre kvarteret og brand'e dets byrum. I det følgende afsnit beskrives to eksempler på markører, der er af særlig karakter og gør sig bemærket i byens rum.

Ill. 38: Skilt på fladen som markør, Yellow arrow.

Ill. 39: Vejskilt som markør.

Ill. 40: Skulptur som markør.

Yellow Arrow, se illustration 38, er et globalt kunstprojekt, hvor gule pile peger på særlige steder i byens rum over hele verden. Det er almindelige folk, der klister mærkerne op i byrummet og derved markerer overfor andre, der færdes forbi, at stedet har en særlig fortælling. Hver pil har en kode og et telefonnummer. Ved at sende koden til telefonnummeret oplyses fortællingen om netop denne pil og hvad den udpeger i byens rum. Yellow Arrow er således et interaktivt forum, der markerer steder af særlig betydning i byens rum. [Yellow Arrow, 2009]

Stadtlounge i St. Gallen, se illustration 43, af kunstneren Pipilotti Rist og arkitekten Carlos Martinez er et eksempel på hvordan belægningen kan markere et område og give det karakter. Belægningen er lagt som et kunstnerisk lag ned over byrummet og bliver på den måde et sammenbindende tæppe. Belægningen som markering for Stadtlounge har brandet St. Gallen rundt omkring i verden og på den måde ikke kun markeret et område, men er blevet et vartegn for en hel by. [Majgaard, 2009]

Ill. 41: Lygtepæl som markør, Aalborg havnefront.

Ill. 42: Belysning i belægningen som markør.

Ill. 43: Belægning som markør, Stadt-lounge i St. Gallen.

Belysning

Belysning er en vigtig dimension i udviklingen af nye byrum og forbindelser. Efter mørkets frembrud er det vigtigt med belysning for at skabe aftenbyens rum og rumforløb. Belysning gør, at folk kan færdes, orientere og opholde sig i byens rum. Belysning er med til at skabe tryghed, især i den mørke tid af året, og bevirker at byrummene kan benyttes i en længere tidsramme over dagen. Endelig kan belysning, som vist på forrige side, bruges til at markere byens rum og skabe identitet.

Der skelnes mellem tre typer af belysning; sikkerhedsbelysning, effektbelysning og event belysning, se illustration 44. Sikkerhedsbelysning er en funktionel belysning, der belyser vej- og stifladen og dermed sikrer belysning for trafikken. Effektbelysningen bruges til at belyse og markere genstande, eksempelvis bygninger af særlig karakter, for at skabe en stemning i gadebilledet. Eventbelysning bruges til at give et sted identitet samt karakter og kan være belysning af mere skulpturel karakter.

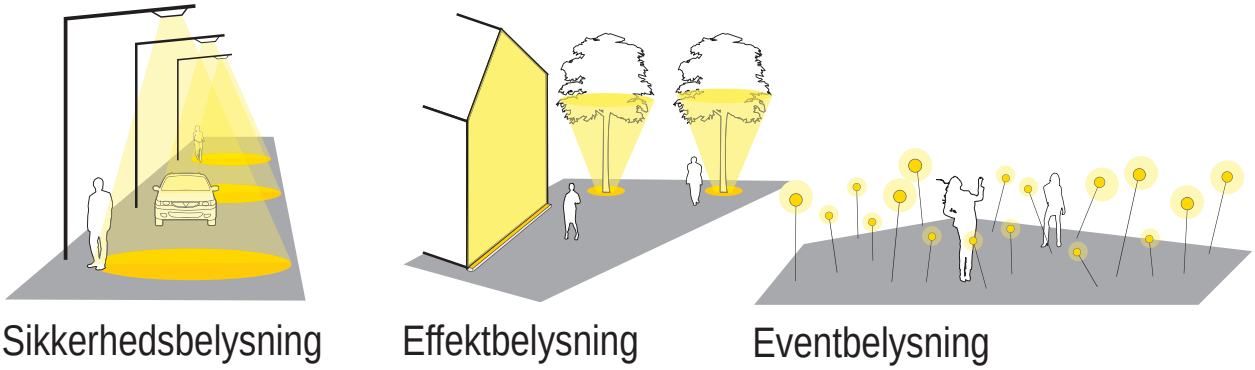

Ill. 44: Diagramer, der illustrerer sikkerhedsbelysning på veje, effektbelysning ved brug af uplights på facade og træer samt eventbelysning, hvor lysarmaturer giver identitet til rummet.

Illustration 45 viser, hvordan belysningen kan udføres i Sundholmsvejkvarteret med udgangspunkt i at bruge belysningen som markør for de nye tiltag i potentialeplanen. I udgangspunktet følger sikkerhedsbelysningen Københavns Kommunes krav, og derfor er kun effekt- og eventbelysningen illustreret på belysningsplanen. Lysmarkører er placeret på udvalgte steder for at lede folk gennem kvarteret, eksempelvis der hvor ruten drejer. Yderligere benyttes belysningen til at give karakter til de forskellige byrum og markere, at en ny type rum begynder. De beskrevne typer belysning på belysningsplanen er illustreret på collager i den efterfølgende gennemgang af byrummene.

Ill. 45: Illustration af belysningen på potentialeplanen, hvor effekt- og eventbelysning definerer byrummene og giver dem karakter.

Typer af byrum

Potentialeplanen udpeger nye typer af byrum i kvarteret. I det følgende beskrives fire typer af byrum udfra det programmæssige indhold, der kan inspirere til udviklingen af byrummene i Sundhomsvejkvarteret. De fire byrumstyper er; udfoldelse, beskuelse, forbindelse og performativ oplevelse.

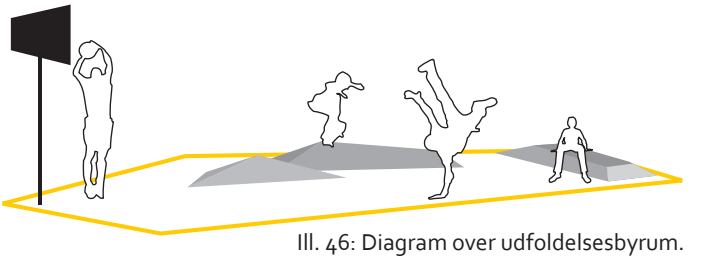

Ill. 46: Diagram over udfoldelsesbyrum.

Udfoldelse

Byrum med fysiske aktiviteter, der skaber rammen for fritidsaktiviteter som sport, spil og leg.

Tidligere var disse funktioner i lukkede haller, men i den moderne by, rykkes fritidsaktiviteterne ud i det offentlige rum, hvor borgerne bruger byens rum og udfolder sig blandt andre mennesker. Jo flere der bruger byens rum aktivt, jo flere tiltrækkes og udfolder selv nye aktiviteter. "*Den fælles fysiske udfoldelse i det offentlige rum skaber nye relationer mellem tidligere sociale og kulturelle skel*." [Vindfeld, 2009: 12]

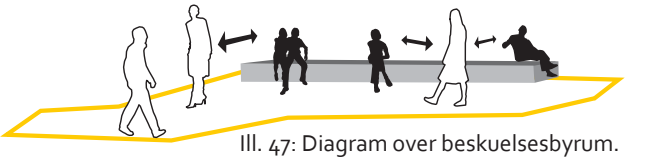

Ill. 47: Diagram over beskuelsesbyrum.

Beskuelse

Byrum hvor man ser og bliver set.

Tidligere var denne type byrum centrale pladser, der skaber et konkret og symbolsk samlingspunkt for borgerne. I dag handler denne type rum mere om at danne scenen for brugerne i et forsøg på at fremvise byen og iscenesætte livet deri. Det er først når der er liv, at beskuelsesrummet kommer til sin ret. Fokus skifter fra rummets æstetiske udtryk til det liv og de relationer, der udfoldes heri.

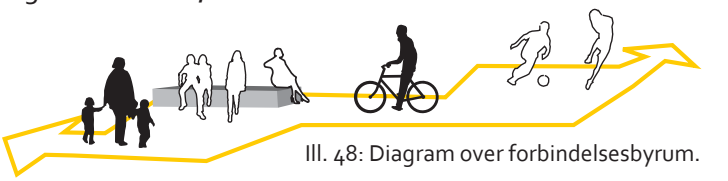

Ill. 48: Diagram over forbindelsesbyrum.

Forbindelse

Byrum, der danner overgange og forløb.

Nye ruter og forløb i byen skaber mulighed for aktiviteter, møder og ophold. Oftest udformet til den bløde trafik, hvor nye forbindelser skaber mulighed for oplevelser og anvendelsesformer i et nyt dynamisk forløb. Selvskabte passager og mellemrum kan udnyttes til nye forbindelser i byens netværk.

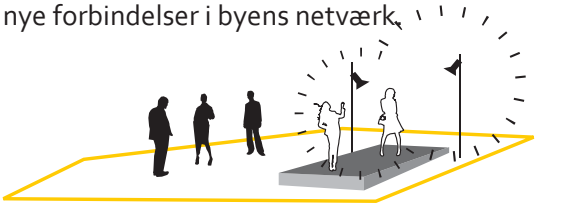

Ill. 49: Diagram over performativ oplevelsesbyrum.

Performativ oplevelse

Byrum med kultur og begivenheder.

Performativ oplevelse er blevet en vigtig attraktion i byens rum. Til at skabe oplevelse bruges ofte kunst og kulturbegivenheder som værktøj. Flere kultur- og uddannelsesinstitutioner inddrager byens rum og flytter aktiviteter udenfor i et forsøg på at skabe liv og oplevelser. Den kulturelle oplevelse kan bruges som ramme til at skabe udveksling mellem mennesker og derigennem skabe en social oplevelse.

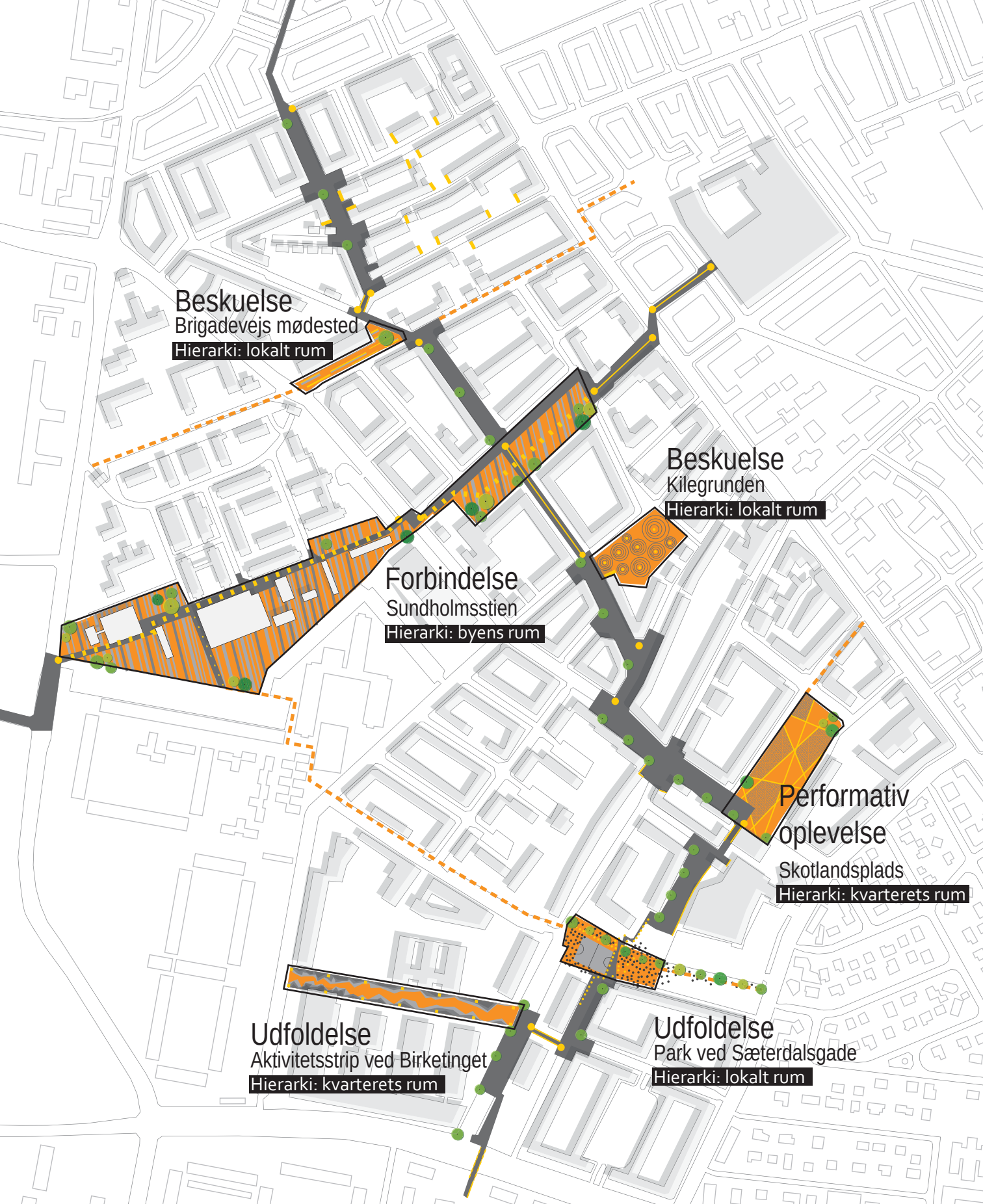

Ill. 50: Byrumstyperne i potentialeplanen samt deres indbyrdes hieraki. Byens rum henvender sig til byens borgere, kvarterets rum henvender sig primært til kvarterets borgere, og det lokale rum er for folk, der bor i lokalmiljøet.

Beskrivelse af byrummene

I det følgende beskrives de byrum, der knytter sig til Tidselruten. Byrummene er udpeget som områder i kvarteret, der skal opgraderes og løftes i en byfornyelsesproces for at skabe byliv. I alt foreslås seks nye byrum med hver sin karakter og brugergruppe tilknyttet. Sundholmsvejkvarteret er primært et beboelseskvarter, og derfor knytter flere af byrummene sig til den lokale eller kvarterets kontekst. Et hierarki introduceres for at skabe en vægtning af byrummene, der både henvender sig til de lokale beboere i kvarteret og folk uden for kvarteret., og som følge heraf skabes der både lokale rum, kvarterets rum og byens rum.

Beskrivelserne introducerer byrummet på Tidselruten, præsenterer byrummets tiltænkte programmering og brugere, gennemgår referencer til lignende typer byrum og illustrerer visuelt byrummets karakter på en collage.

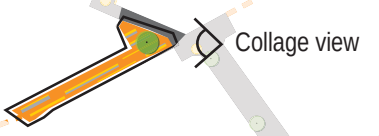

Brigadevejs mødested

Beskuelse

Hierarki: lokalt rum

Brigadevejs mødested er tiltænkt de lokale beboere og folk, der bevæger sig gennem området. Fortovet er bredt med et grusfelt, der kan inddrages til at udvikle byrummet. Bænke, belysning, ny belægning og det store egetræ udgør elementerne i rummet og danner rammerne for et nyt lokalt mødested. Beskuelse er omdrejningspunktet, hvor byrummet først bliver aktiveret ved brug og en vekselvirkning sker mellem brugerne af stedet og folk, der passerer forbi.

Ill.51: Placering af Brigadevejs mødested på potentialeplanen.

Ill 52: Brigadevej før.

Ill 53: Collage af Brigadevej efter, der nu er et lokalt mødested i kvarteret.

Ill 54: Referencebilleder til Fuzi i Innichen, Italian af AWG arkitekter. Her er et lokalt rum skabt med få elementer. Et hævet plateau definerer byrummet og skaber en pause i byens rum.

Kilegrunden

Beskuelse

Hierarki: lokalt rum

Kilegrunden er en privatejet byggetomte, der står ubrugt hen som et mellemrum i byens organisering. En gammel eddikefabrik har ligget på området, og jorden er derfor forurenet. En strategi for byrummet kan være at beplante jorden med eksempelvis energipil, der kan rense jorden, så en byggemodning kan sættes i gang, og grunden igen kan bebygges engang i fremtiden. Indtil jorden er renset, kan området bruges til en lokal midlertidig lommepark tiltænkt unge, børn og beboere i lokalområdet. Byrummet har karakter af et krat med beplantningen, og små rum til ophold og leg skabes i et niveau over jorden. På den måde kan jorden blive renset, samtidig med at rummet kan benyttes midlertidigt som en grøn oase.

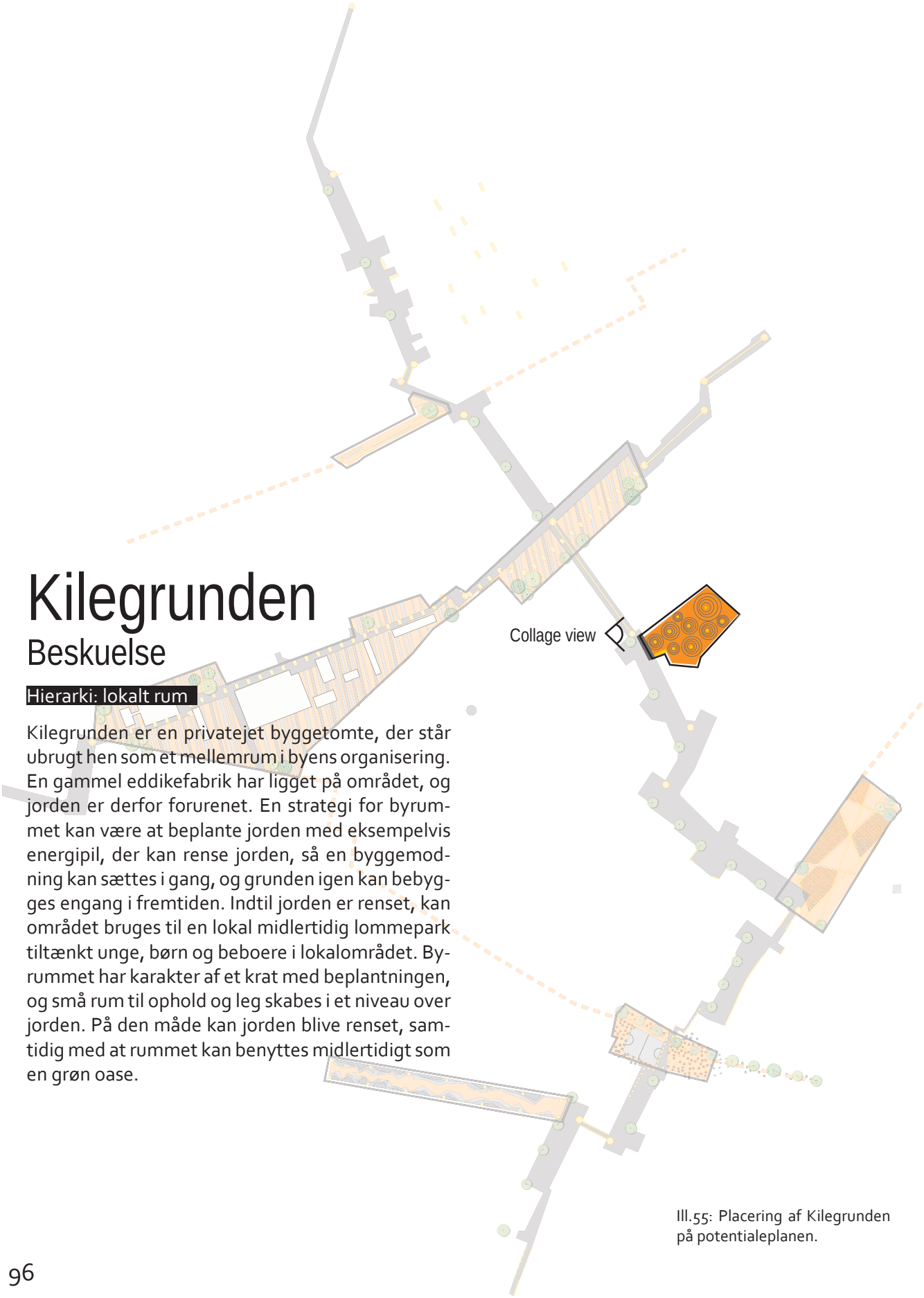

Ill.55: Placering af Kilegrunden på potentialeplanen.

Ill.56: Kilegrunden før.

Ill.57: Collage af Kilegrunden efter. Nu som grøn oase med energipil.

Ill.58: Referencebilleder til Boase, der arbejder med beplantning til at rense forurenet jord. Byggeriet er løftet på søjler i et niveau over jorden og strækker sig som et netværk med stier, uderum og bygninger.

Skotlandsplads

Performativ oplevelse

Hierarki: kvarterets rum

Skotlandsplads er kvarterets rum og danner rammerne for et samlingssted i kvarteret. Brugerne er derfor primært folk, der bor i Sundholmsvejkvarteret eller folk, der har deres daglige gang i kvarteret. Rummet er veldefineret af karréerne, der danner rummets vægge, og beliggenheden ud til Sundholmsvej skaber gode adgangsforhold og tilgængelighed.

Byrumstypen er performativ oplevelse, hvor rummet danner rammen for events, midlertidige tiltag og scenen for oplevelse. Kvarterets scene kan placeres her med mulighed for teater og koncerter. Yderligere kan eksempelvis en skøjtebane placeres på Skotlandsplads om vinteren for at trække folk ind i kvarteret. Med reference til Solbjerg Plads på Frederiksberg, kan Skotlandsplads udformes som et byrum, der taler til sanserne og er opbygget af visuelle elementer med lys og vand til at skabe oplevelser.

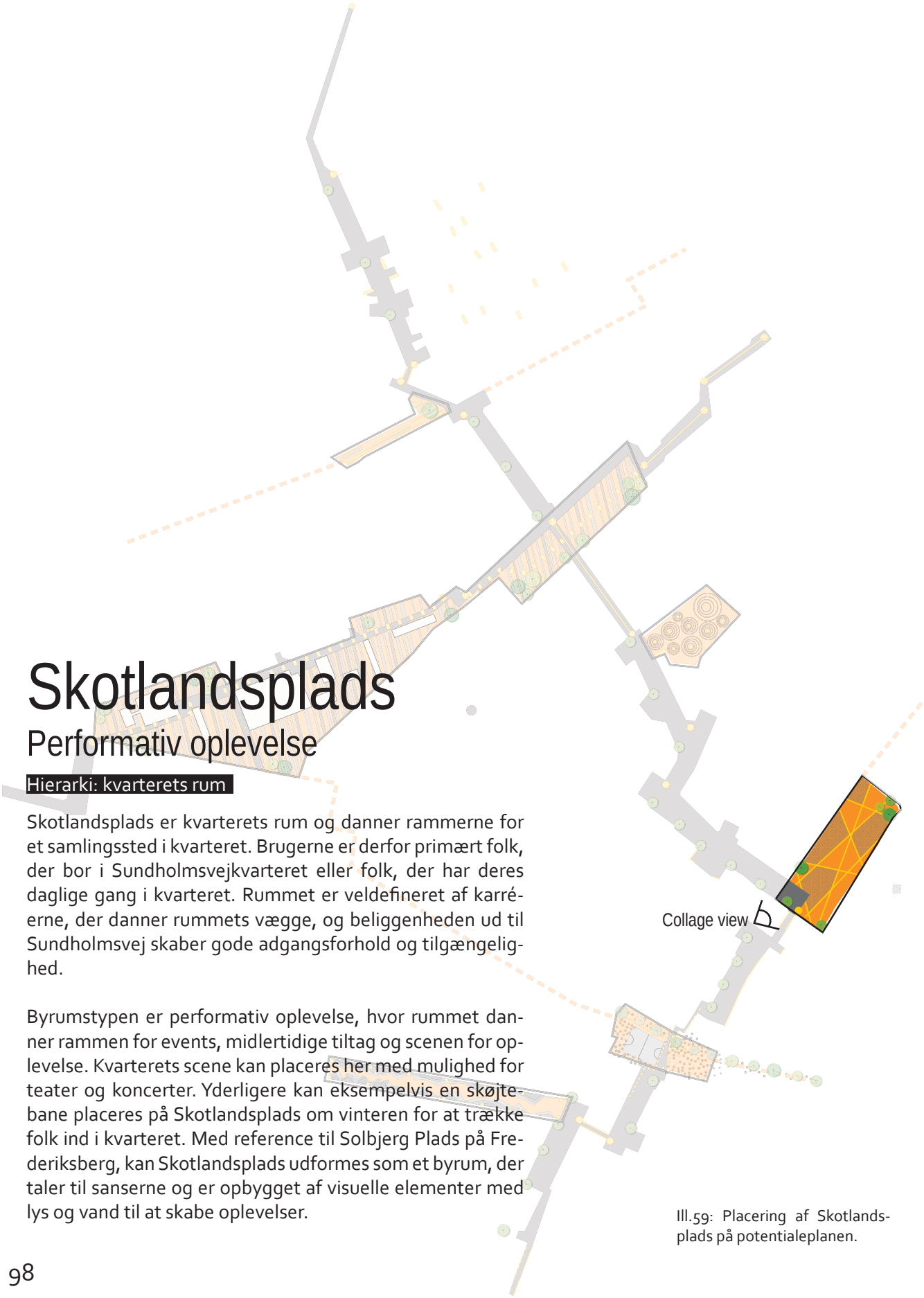

Ill.59: Placering af Skotlandsplads på potentialeplanen.

Ill.60: Skotlandsplads før.

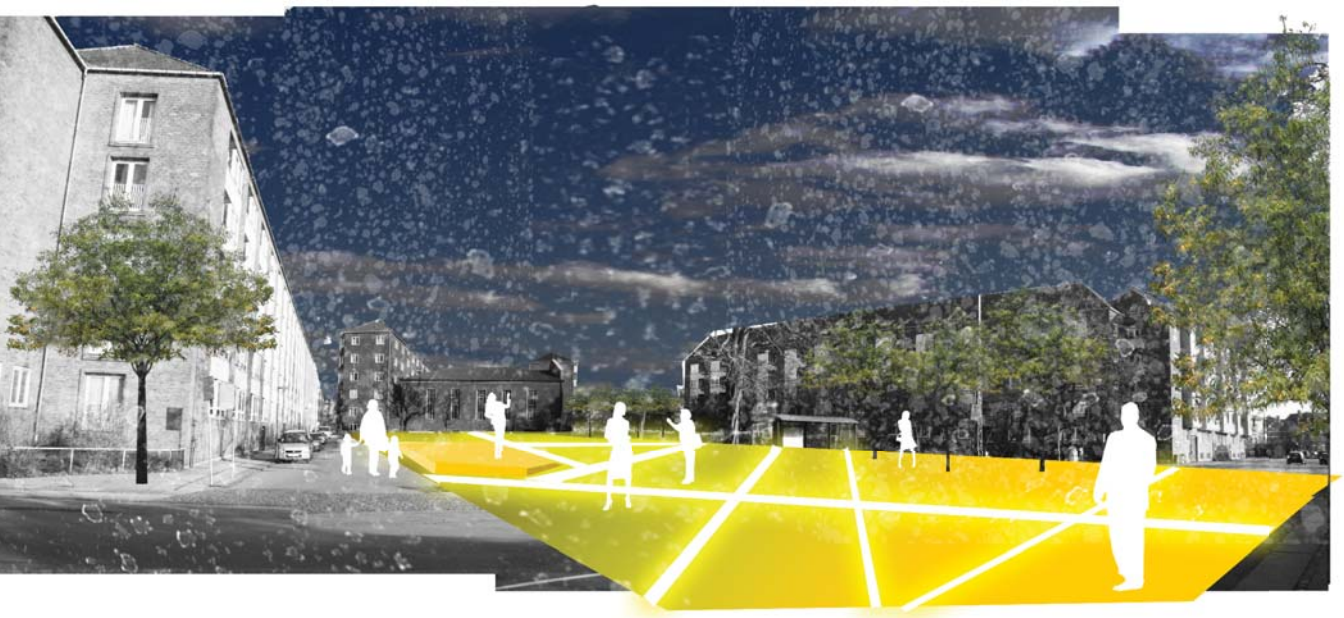

Ill.61: Collage af Skotlandsplads efter.

Ill.62: Referencebilleder til Solbjerg Plads, Frederiksberg, hvor lyssætning, vand og lyd er stemningsskabende elementer til at skabe et performativt byrum med oplevelse som omdrejningspunktet.

Park ved Sæterdalsgade

Udfoldelse

Hierarki: lokalt rum

Parken ved Sæterdalsgade er for nylig renoveret, på nær den vestlige del, som Tidselruten går gennem. Denne del af parken indeholder et nedslidt boldbur, der gennem byfornyelsen opgraderes med ny belægning og belysning. Samtidig fortættes området med træer og lysende pæle, så der skabes en karakter af en skov, for at bryde med de åbne rum, der dominerer kvarteret. Byrumstypen er udfoldelse, som refererer til boldburet, der udformes til multibrug med reference til multipladsen på Nørrebro. Stedet er et lokalt rum, som henvender sig til børn, unge og beboere i lokalområdet.

Ill.63: Placering af parken ved Sæterdalsgade på potentialeplanen.

Ill.64: Park ved Sæterdalsgade før.

Ill.65: Collage af Park ved Sæterdalsgade efter.

Ill.66: Referencebilleder til Multiplads ved Nørrebro, København, hvor en boldbane er udvidet til at rumme flere aktiviteter. Et lavt stakit og afstand ud til vejen gør, at det ikke er nødvendigt med et højt hegn hele vejen rundt om banen, der virker afskærmende.

Aktivitetsstrip ved Birketinget

Udfoldelse

Hierarki: kvarterets rum

Birketinget er en bred, blind vej med indkørsel fra øst og indeholdende enkelte parkeringspladser til Biblioteksskolen og Peder Lykke Skole. Området kan med fordel nytænkes, og den brede vej udnyttes til aktivitetsstrip for børnene på Peder Lykke Skole samt børn og unge fra hele kvarteret. De få parkeringspladser kan dobbeltprogrammeres, da de kun bliver benyttet i dagtimerne af skolerne. Da der ikke er beboelse i umiddelbar nærhed, kan byrummet med fordel programmeres til fysiske aktiviteter, der støjer, såsom skateboarding, basket og lignede. Muren langs Peder Lykke Skole kan udsmykkes og de eksisterende elmaster kan installeres med lyskunst til at give rummet karakter.

Ill.67: Placering af aktivitetsstrip ved Birketinget på potentialeplanen.

Ill.68: Brigadevej før.

Ill.69: Collage af Brigadevej efter.

Ill.70: Referencebilleder til Matrikel 8 på Nørrebro, København, hvor elemeter af beton både fungerer som siddeelement, skaterrampe, ruminddeler og giver rummet karakter.

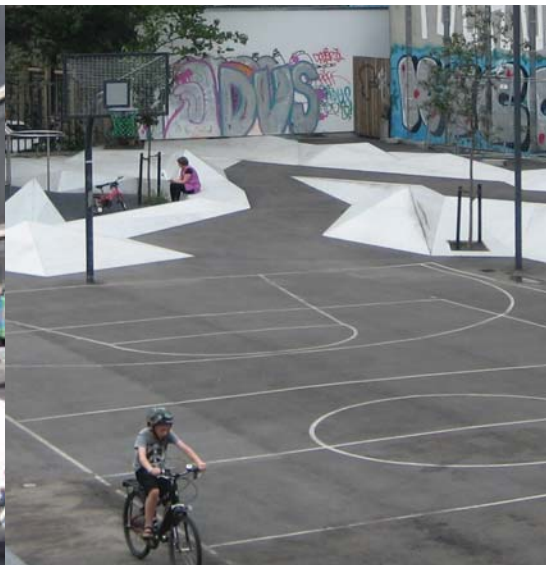

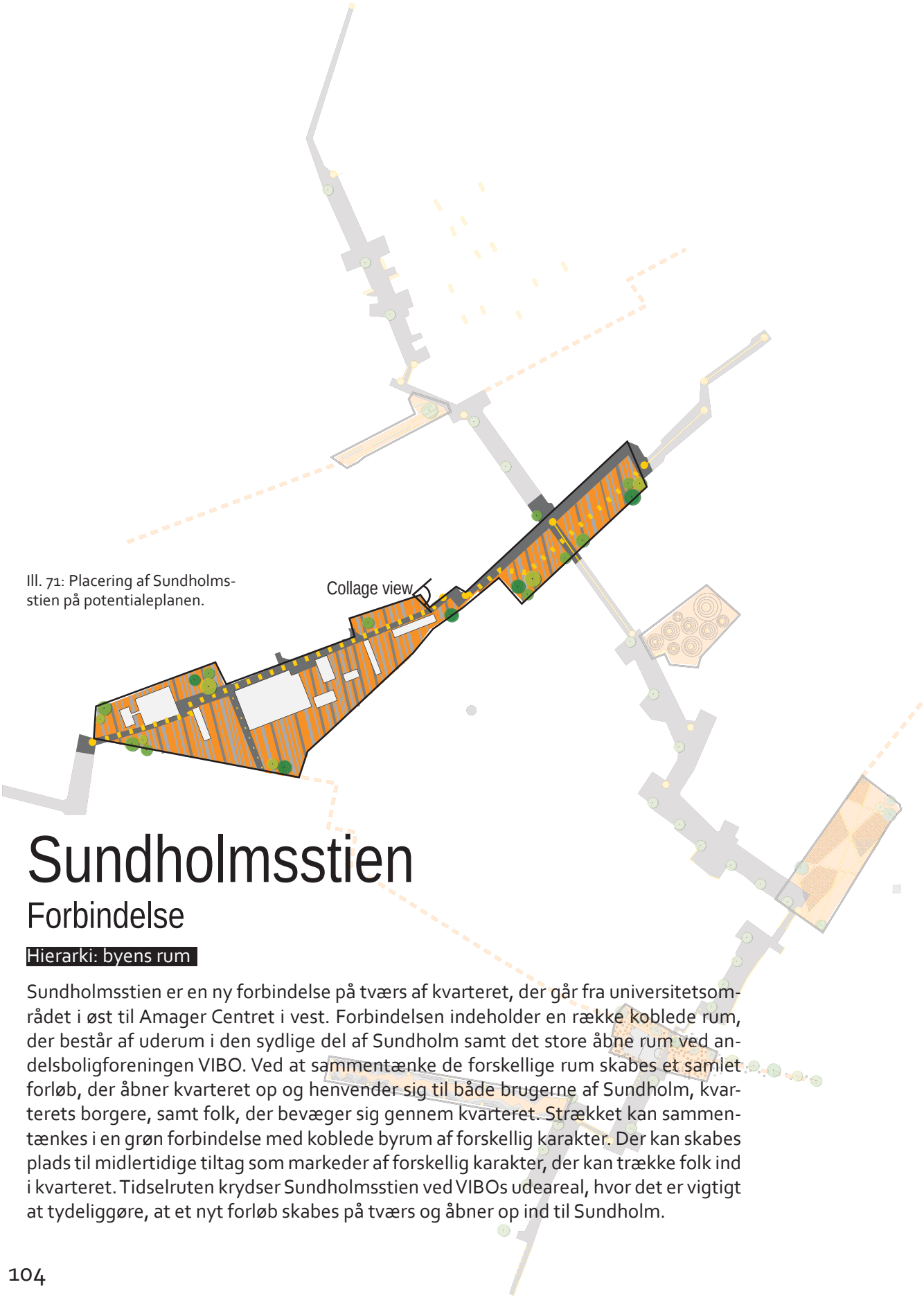

Ill. 71: Placering af Sundholms-stien på potentialeplanen.

Sundholmsstien

Forbindelse

Hierarki: byens rum

Sundholmsstien er en ny forbindelse på tværs af kvarteret, der går fra universitetsområdet i øst til Amager Centret i vest. Forbindelsen indeholder en række koblede rum, der består af uderum i den sydlige del af Sundholm samt det store åbne rum ved andelsboligforeningen VIBO. Ved at sammentænke de forskellige rum skabes et samlet forløb, der åbner kvarteret op og henvender sig til både brugerne af Sundholm, kvarterets borgere, samt folk, der bevæger sig gennem kvarteret. Strækket kan sammentænkes i en grøn forbindelse med koblede byrum af forskellig karakter. Der kan skabes plads til midlertidige tiltag som markeder af forskellig karakter, der kan trække folk ind i kvarteret. Tidselruten krydser Sundholmsstien ved VIBOs udeareal, hvor det er vigtigt at tydeliggøre, at et nyt forløb skabes på tværs og åbner op ind til Sundholm.

Ill.72: Krydset ved Sundholmsvej og Sundholmsstien før.

Ill.73: Collage af krydset efter.

Ill.74: Referencebilleder til Nørrebropark, København, der er en grøn forbindelse indeholdende en række rum og funktioner af forskellig karakter til at tiltrække forskellige brugere samt folk, der bevæger sig gennem området.

Etapeplan og midlertidighed

Potentialeplanen er tiltænkt som et værktøj til at udvikle Sundholmsvejskvarteret. Indholdet af planen kan inddeles i en række byrum samt Tidselruten gennem kvarteret, men hver for sig kan byrummene og ruten igen inddeles i en række projekter. For at sætte udviklingen af kvarteret i gang tidligt er det vigtigt at prioritere hvilke projekter, der skal sættes i gang først i et fremadrettet perspektiv. En vægtning af hvilke projekter, der er vigtigst i en prioriteret rækkefølge, kan ske ud fra flere parametre og kriterier.

Forskellige parametre til at lave en etapeplan kan være:

- Fremmer projektet byliv i kvarteret?
- Hvor realistisk er projektet?
- Skaber projektet tilgængelighed i kvarteret?
- Hvor stor en del af borgerne i kvarteret får glæde af projektet?
- Skaber projektet lokal forankring?
- Kan projektet medfinansieres af andre interessenter?

Potentialeplanen definerer de store og mere langsigtede projekter i udviklingen af Sundholmsvejkvarteret, men midlertidige projekter kan også indtænkes i en etapeplan. Midlertidighed giver mulighed for at sætte en række midlertidige anvendelser og aktiviteter i gang for at skabe byliv og en offentlig bevidsthed om den kommende omdannelse af kvarteret. Man kan også bruge midlertidige projekter til at teste de langsigtede projekter i potentialeplanen og på den måde bruge midlertidighed som en læringsproces. Stedets potentiale kan realiseres gennem midlertidige foranstaltninger samt events og på denne måde bliver midlertidighed en strategi, der medvirker til hurtigt at skabe ny identitet i de forsømte områder og gavne kvarterets udvikling på både kort og lang sigt.

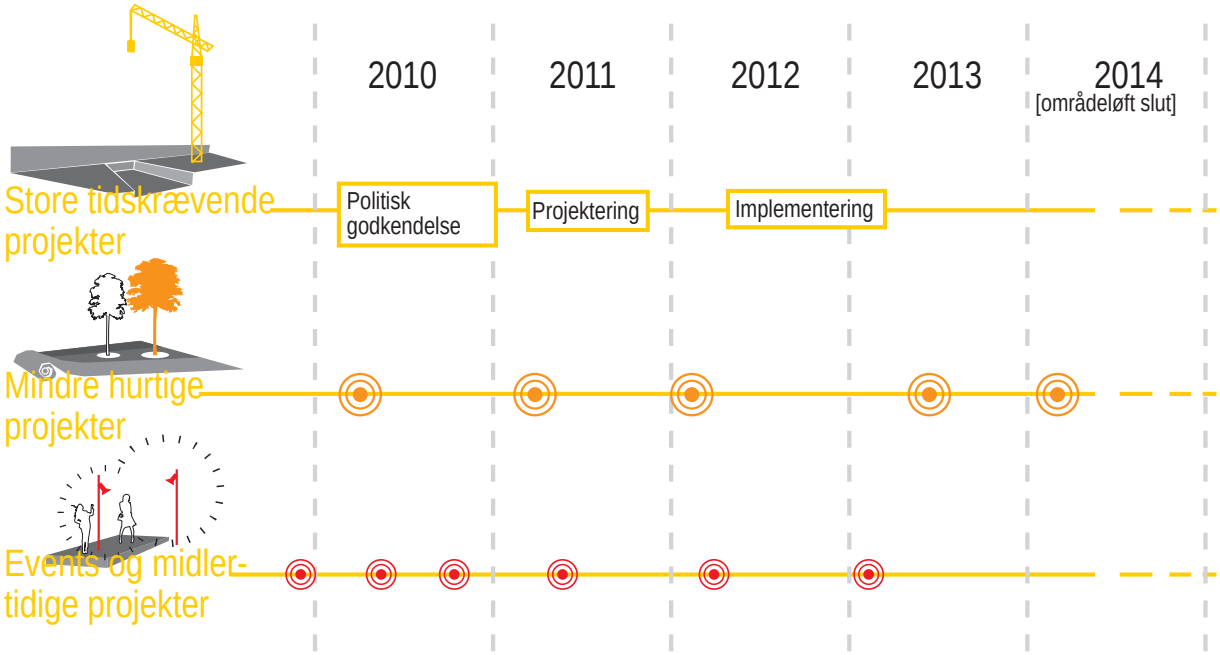

Ill. 75: Tidsplan over projekternes udvikling i den tidsperiode områdeløftet varer. Events og midlertidige projekter igangsættes først efterfulgt af mindre projekter for at synliggøre byfornyelsen hurtigt i kvarteret. De store projekter er tidskrævende og derfor ikke realiseret, før områdeløftet er slut.

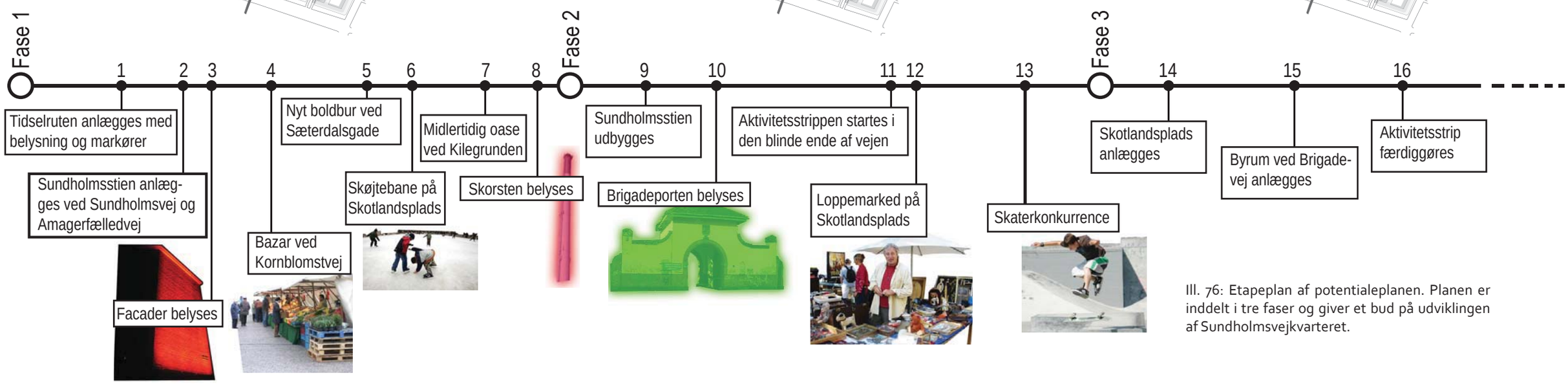

Ill. 76: Etapeplan af potentialeplanen. Planen er inddelt i tre faser og giver et bud på udviklingen af Sundholmsvejkvarteret.

Strategien i etapeplanen er først at anlægge ruten gennem kvarteret for at skabe tilgængelighed til de nye tiltag, der skal udvikle Sundholmsvejkvarteret. Derefter åbnes Sundholm op ved Amagerfælledvej og Sundholmsvej samtidig med at events og mindre projekter sætter områdeløftet i gang. På sigt udvikles Sundholmskvarteret, men måske bliver nogle af projekterne ændret undervejs i forløbet, fordi nye erkendelser opstår. Dette er der taget højde for i potentialeplanen, der kun angiver hvilke indsatsområder, som kan ske i kvarteret på et mere overordnet plan for at skabe en sammenhæng i kvarteret. Yderligere kan de midlertidige tiltag ses som en læringsproces, der ændrer potentialeplanen i en ny retning og igen skaber nye muligheder for at løfte Sundholmsvejkvarteret.

Anlæggelse af projekt

Mindre, hurtige projekter

Events | Midlertidige projekter

1 : 10.000

N

0m 100m 200m 400m

Fold ud

Designnedslag

For at kvalificere potentialeplanen laves et designnedslag, der viser et eksempel på hvordan et af byrummene kan udformes i et design. Sundholmsstien på tværs af kvarteret er valgt som eksempel, dels fordi strækningen er vigtig i strategien om at åbne Sundholm op for kvarteret, og dels for den kan åbne kvarteret op for omgivelserne og skabe forbindelse udadtil mod konteksten, især Amager Centret og det nye universitetsområde.

Designnedslaget forholder sig til de fremtidige planer, der er for delområderne ved Sundholmsstien, herunder et parallelopdrag om et lokalplanforslag for Sundholm Syd samt et skitseprojekt for udearealerne ved VIBO almene boligselskab. Ydermere undersøges nedslagets eksisterende potentialer for at generere en forståelse af det rumforløb, forbindelsen består af. Designkoncepter udvikles for at danne retningslinjer for designet. Koncepterne tager udgangspunkt i designparametrene, som er beskrevet i starten af design afsnittet på side 82, samt de teoretiske fokuspunkter for at skabe en sammenhæng med de teoretiske rammer og analyseopsamlingen.

En plan og et længdesnit i 1:1000 viser designet i sin helhed. Ydermere illustrerer to tværsnit i 1:500 designet af særlige rumligheder på forbindelsen. Herefter beskrives designets potentielle byliv, rummenes topologi og orientering, grønne struktur, infrastruktur, overflader samt belysning. Afslutningsvis illustrerer stemningsbilleder designet i et rumligt perspektiv.

Ill. 77: Designnedslaget er Sundholmsstien, da den er af stor betydning for udviklingen af kvarteret. Stien åbner kvarteret op og skaber en sammenhæng både udadtil til konteksten og indadtil, hvor Sundholm åbnes for kvarterets borgere.

Fremtidige planer

I den sydlige del af Sundholm er en proces om at udvikle en ny lokalplan i gang. I 2005 besluttede Københavns Kommune at igangsætte et planlægnings- og udviklingsarbejde for Sundholm Syd. I 2008 besluttes det i Teknik- og Miljøudvalget at igangsætte et parallelopdrag, der skal danne baggrund for en ny lokalplan. Tre tegnestuer, Bertelsen & Scheving Arkitekter Aps, Tanja Jordan Arkitekter Aps samt Vandkunsten A/S deltager i parallelopdraget, og formålet er at få en bred belysning af mulighederne for området samt et baggrundsmateriale som Københavns Kommune kan bruge i udviklingen af lokalplanen. [Sundholm Syd, 2009]

Idéen er at udvikle Sundholm Syd til et boligområde og bevare Fabrikken for Kunst og Design samtidig med at skabe et nyt område, der spiller sammen med Sundholm og dets brugere mod nord og de almene boliger ved Hørgården mod syd. Bertelsen & Schevings projekt er valgt som det projekt, der arbejdes videre med i udviklingen af lokalplanen. Projektet introducerer en punkthusbebyggelse og en grøn strategi med små haver, der på sigt skal udvikle Sundholm Syd til et mangfoldigt område, som er baseret på forskelighed og fællesskab.

Punkthusene ligger forskudt, er roteret i forhold til hinanden og spiller derfor ikke sammen med den resterende bebyggelse på Sundholm, der er udlagt i en gridstruktur. Yderligere er husene så høje og står så

Ill. 78: Placering af de to projekter, der ligger indenfor Sundholmsstiens forbindelse på tværs af kvarteret.

tæt, at uderummene vil stå i skygge det meste af tiden. Ud fra analysen er det vigtigt at tænke Sundholm som en del af kvarteret og udvikle området, så folk trækkes ind på Sundholm. Ved at lave boligbyggeri, der slutter sig omkring Sundholm, indkapsles Sundholm endnu mere. Sundholm bliver ikke åbnet op udadtil, og kvaliteterne bliver ikke eksponeret. I udviklingen af Sundholm er det derfor vigtigt, at trække folk gennem området og etablere overskuelige uderum, der inviterer til ophold.

VIBOs almene boligselskab har af ONV arkitekter fået udarbejdet et skitseprojekt af udearealerne tilknyttet boligselskabet. Forslaget introducerer et aktivitetsområde, der er en opgradering af de eksisterende boldbaner, en rambla, der skal fungere som hovedstrøg, en renovering af et gårdrum samt et nyt fælleshus. [VIBO, 2008] Forslaget illustrerer den eksisterende mangel på møde- og samlingssteder ved VIBO. Det er endnu ikke besluttet at gennemføre projektet, men ønskerne omkring nye mødesteder knytter sig til strategien i potentialeplanen og er derfor oplagt at indtænke i designet.

De to projekter er vigtige at tage højde for i udviklingen af et nyt design, da de har betydning for udviklingen af områderne i fremtiden. Især ved Sundholm Syd, hvor udviklingen af en ny lokalplan allerede er i gang. Udfordringen er, at lave et design, der får Sundholm og VIBOs område knyttet sammen i et sammenhængende forløb. Designnedslaget tager udgangspunkt i de eksisterende forhold og introducerer et forslag, der kan anlægges, indtil området ved Sundholm Syd igen skal udvikles til boligområde med den nye lokalplan. Designnedslaget vil primært beskæftige sig med de eksisterende uderum og ikke introducere nye bygninger, der er tidskrævende og omkostningsfulde at anlægge. Det efterstræbes at udvikle et design, der forholdsvis hurtigt kan anlægges og derved synliggøre områdeløftet i kvarteret.

Ill. 79: Længdesnit, der illustreret de nye punkthuse på Sundholm med kontekst. Udarbejdet af Bertelsen & Scheving Arkitekter.

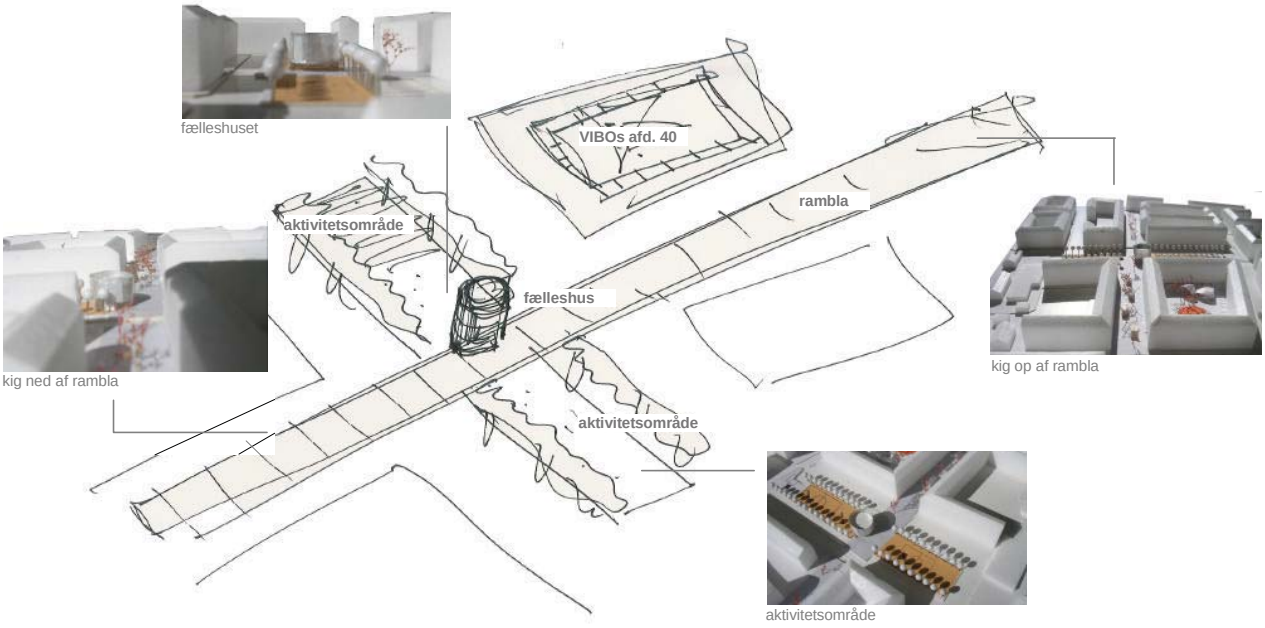

Ill. 80: Skitseforslag til forbedringer af uderealer knyttet til VIBO almene boligselskab. Udarbejdet af ONV arkitekter.

Eksisterende forhold

Som tidligere nævnt indeholder Sundholm institutioner af forskellig art. Udover Fabrikken for Kunst og Design ligger Vuggestuen Sundholm, Jordmodercentret og et lukket ungdomsfængsel. Derudover er herberget på Sundholm dominerende med forskellige afdelinger. De hjemløse, der bor på herberget, tjener til føden ved blandt andet at arbejde på genbrugsstationen og ved terrænvedligeholdelsen, der sørger for at vedligeholde uderummene på Sundholm. Helt mod vest er et område indeholdende nedlagte drivhuse med omkringliggende udeareal, der står i brak. Bygningerne i den nordlige del af Sundholm er i 2-4 etager, hvorimod bebyggelser mod syd er er mindre og på 1-2 etager. Enkelte af bygningerne mod syd står tomme hen og er ikke i brug. Bygningen, som huser Fabrikken for Kunst og Design, er et gammelt vaskeri på 2 etager. Fabrikken for Kunst og Design indeholder omkring 30 mindre atelierer og værksteder samt en stor åben udstillingshal. Arealerne på Sundholm er offentlig ejet, hvorfor de relativt nemt kan udvikles i en områdefornyelsesproces.

Syd for Sundholm, der ikke hører med til områdeløftets definerede område, ligger Hørgården med almene boliger, plejehjem, børneinstitutioner og butiksbebyggelse længere mod syd.

Mod øst på den anden side af Sundholmsvej ligger primært boligkarréer på 4-5 etager. VIBO er det dominerende andelsselskab i området og ejer de offentligt tilgængelige udearealer, der ligger i tilknytning til boligselskabet. For at kunne udvikle disse arealer, er det derfor nødvendigt for områdeløftet at indgå en partnerskabsaftale med VIBO. I forlængelse af VIBO ligger et privat garageanlæg og en tankstation. Overfor VIBO ligger et plejehjem, og i tilknytning til Amagerbrogade ligger butikker.

De eksisterende forhold er vigtige at forholde sig til i udviklingen af designnedslaget, da målet er at lave et design, der relativt hurtigt kan anlægges for at igangsætte områdeløftet af Sundholmsvejkvarteret.

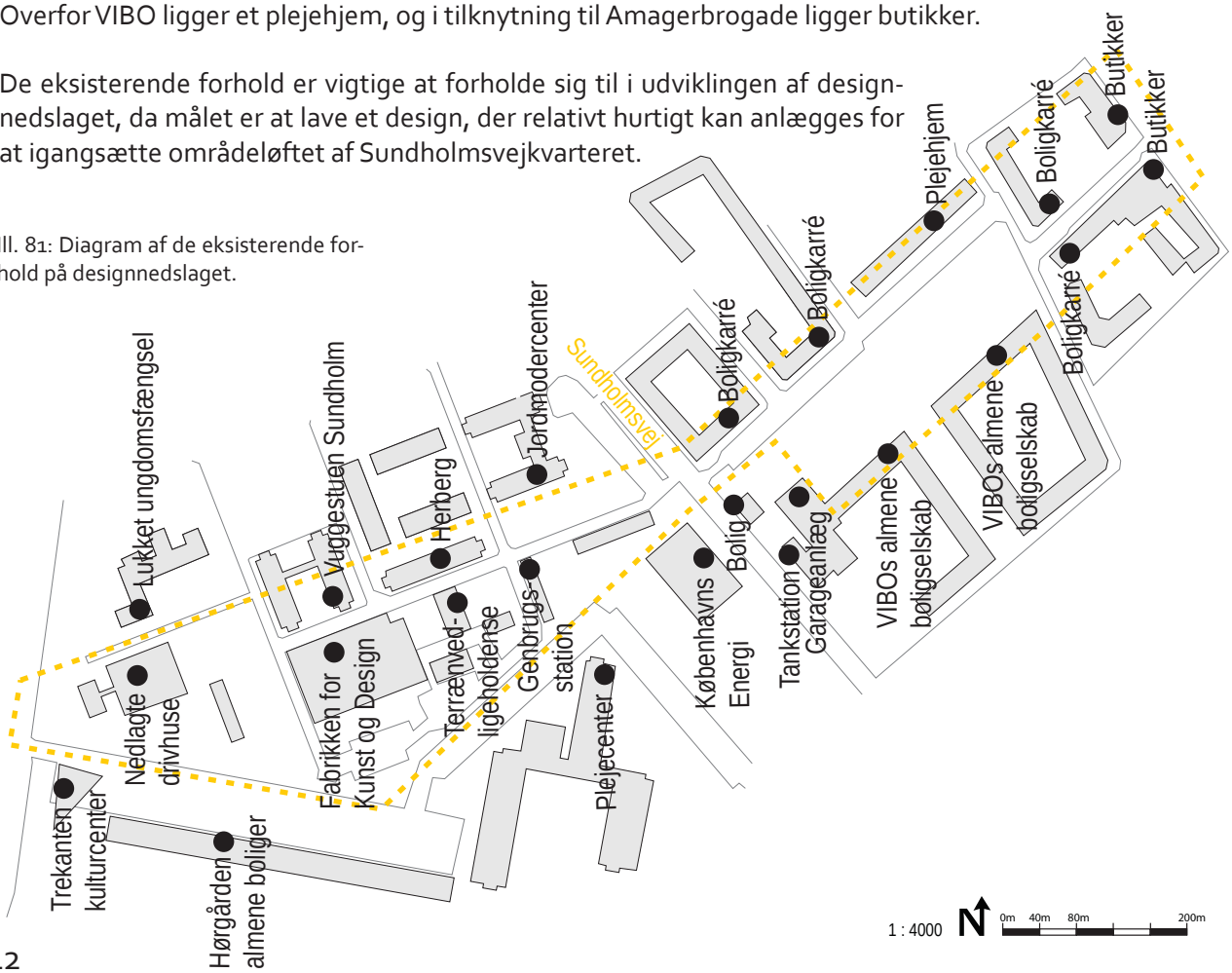

Ill. 81: Diagram af de eksisterende forhold på designnedslaget.

Rummenes orientering

I dette afsnit beskrives rummenes orientering, for at få en forståelse af hvordan uderummene ligger i forhold til hinanden, hvordan de er orienteret samt vigtige bevægelses- og sigtelinjer. Et rums orientering er vigtigt at tage højde for, når nye tiltag i det pågældende rum skal ske. Orienteringen fortæller noget om, hvad opmærksomheden i rummet retter sig mod, om rummet er roligt og har én orientering, eller snarere er dynamisk med flere orienteringer samt om rummet er indbydende til ophold. [Kiib, 2009]

Uderummene ved Sundholm består af en række mindre rum, der primært er orienteret mod bevægelseslinjen gennem Sundholm. Kvaliteten ved en bevægelseslinje tilknyttet en række rum er, at en serial vision opstår og en række forskellige rum opleves i takt med bevægelsen.

Ved VIBO er uderummet en stor åben rettet plads med orientering langs med pladsen. Pladsen brydes af en sti på midten, der laver en sekundær orientering mod bevægelseslinjen. For at udnytte den store åbne plads og samtidig lave mulighed for ophold og andre aktiviteter, kan den ligerettede plads inddeles i mindre rum. Dette kan ske eksempelvis ved hjælp af niveauforskelle, skift i belægning eller brug af byinventar til at skabe rumafgrænsning.

Udfordringen er at udforme et design, der samler de to typer af rumtypologier på hver side af Sundholmsvej, så et samlet forløb skabes.

Ill. 82: Diagram over rummenes orientering i forhold til rummets udformning, bevægelses- og sigtelinjer.

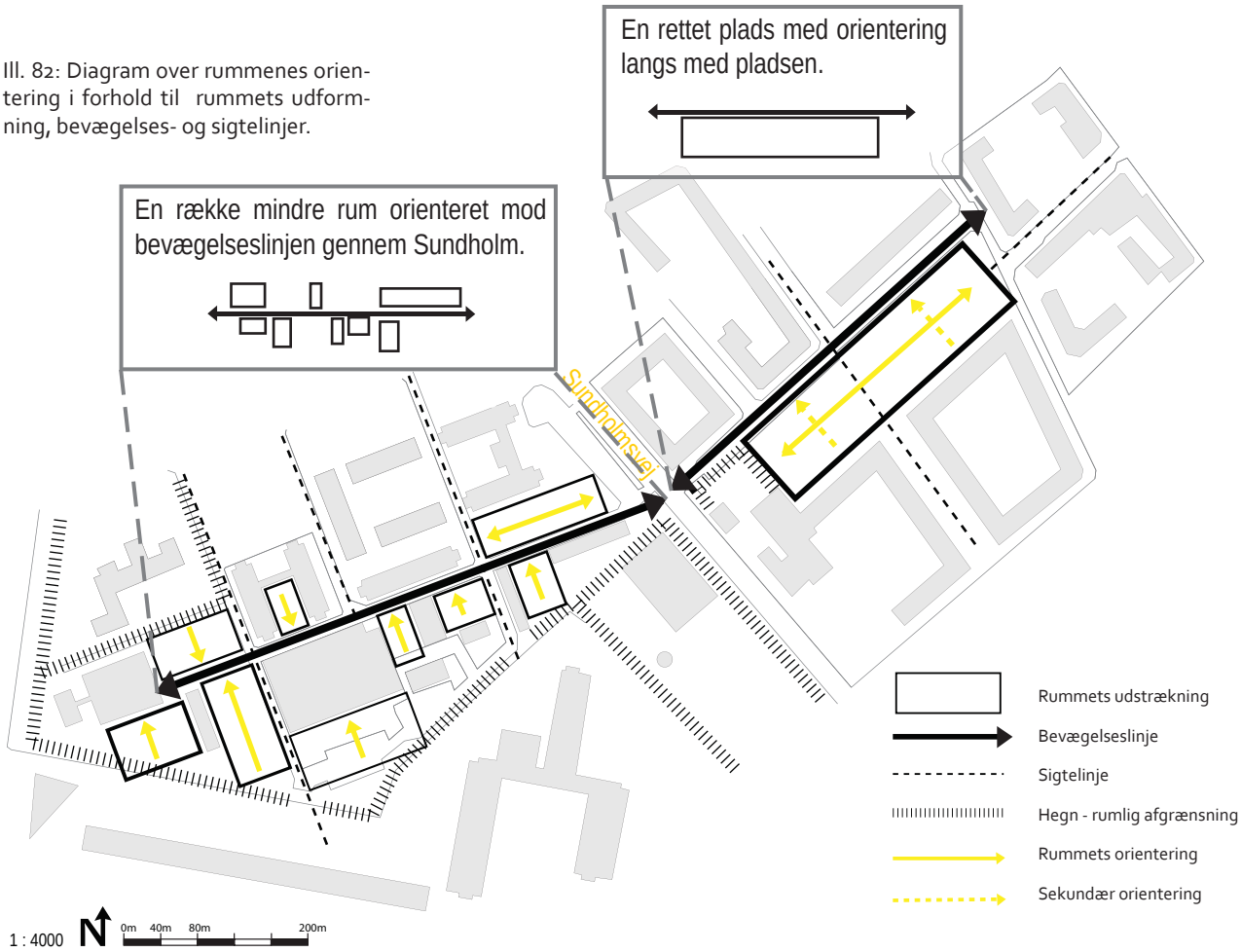

Designkoncept - koblede rum

Designkonceptet består af en række koblede rum, der sammenbinder uderummene og skaber et sammenhængende forbindelses- og oplevelsesforløb. Konceptet forholder sig både til de teoretiske fokuspunkter samt designparametrene, der er beskrevet på side 82.

Ved at skabe en række koblede rum af forskellig karakter skabes grundlaget for at udfolde en række forskellige programmer, der tiltrækker folk, skaber aktivitet og tryghed. De koblede rum laver en sammenhæng, der danner en overskuelighed og tryghed, tiltrækker folk og skaber grundlaget for social udveksling i public domains. Tilgængeligheden kobler kvarteret op på konteksten, og netværket styrkes.

Varierede Programmer

Aktiviteter, der tiltrækker folk, så byliv opstår i byens rum.

Varierede programmer i de koblede rum skaber aktivitet og tryghed samt åbner rummene op ved at tiltrække folk.

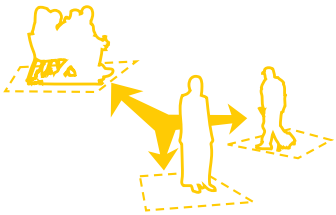

Social Udveksling

Public Domains hvor hverdagsmønstre krydser hinanden og erfaringer udveksles.

Sammenhæng i de koblede rum skaber overskuelighed og tryghed, tiltrækker folk og danner grundlag for social udvelsling og public domains.

Netværk

Sundholmsvejkvarteret som en del af Københavns netværk.

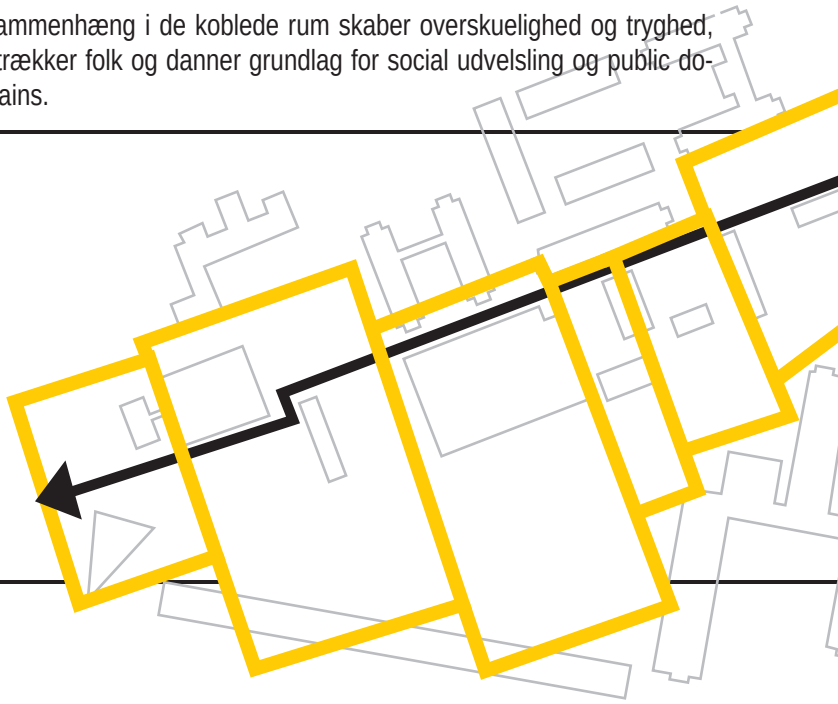

Ill. 83: Diagram, der illustrerer sammenhængen mellem designkonceptet, de teoretiske fokuspunkter og designparametrene.

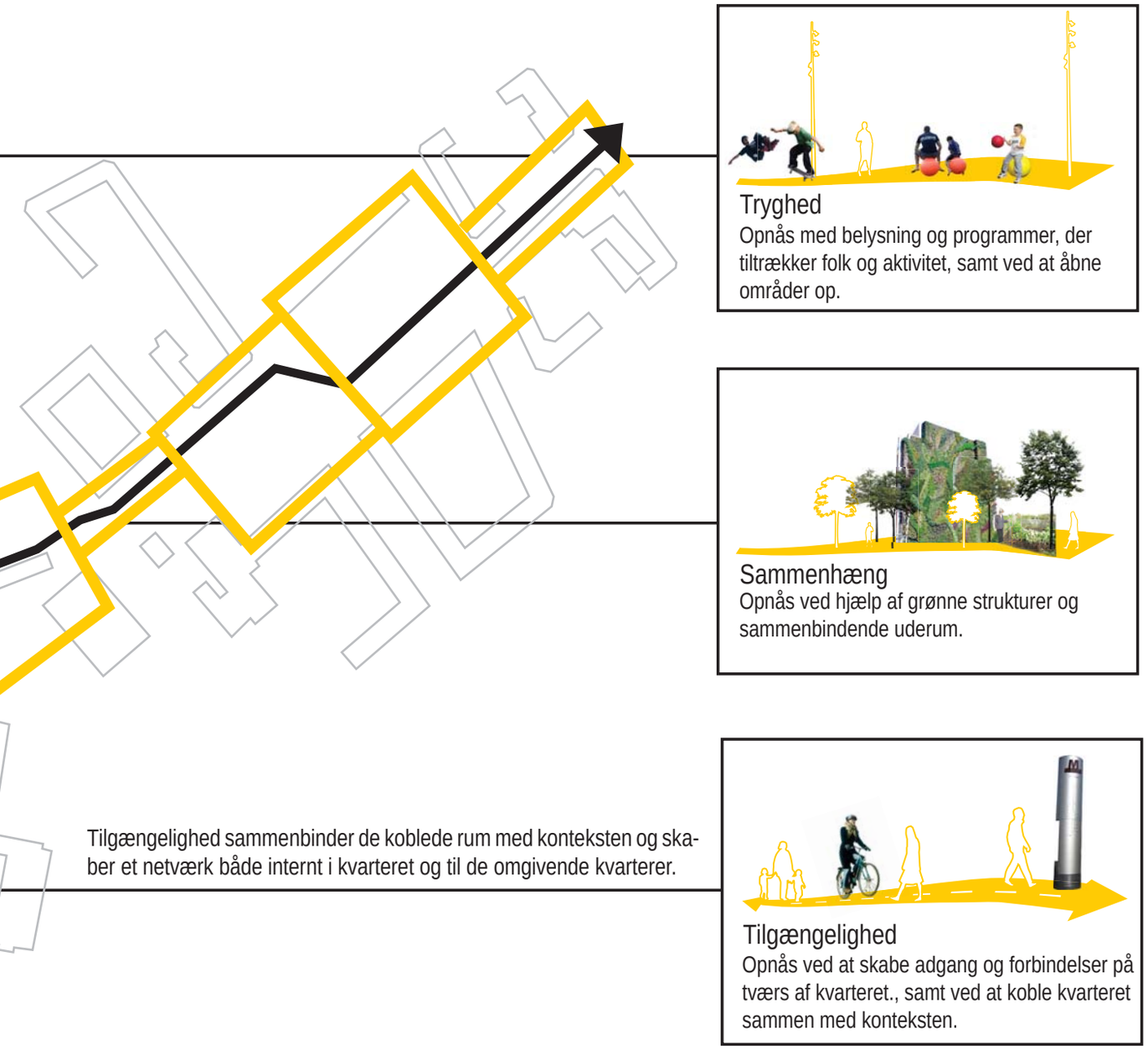

Plan og længdesnit

En ny forbindelse, Sundholmsstien, udføres i Sundholmsvejkvarteret og kobler kvarteret sammen med konteksten. Indgangene til forbindelsen er ved Amagerbrogade og Amagerfælledvej. Ved Amagerfælledvej ligger kulturcentret Trekanten. Indgangspladsen til Sundholmsstien bliver derfor også en pladsdannelse, der henvender sig til Trekanten og skaber et kulturelt rum med mulighed for at etablere kulturelle aktiviteter.

Det eksisterende drivhus bevares og tages i brug igen. Omkring drivhuset etableres nyttehaver og den eksisterende terrænvedligeholdelse samt genbrugsstation flyttes hen til området, der nu bliver et areal for dyrkning og naturaktiviteter.

Fabrikken for Kunst og Design får etableret et udendørs værksted samt galleriareal i forlængelse af bygningen. En café etableres i en eksisterende bygning, for at tiltrække liv på Sundholm. Yderligere omdannes de tidligere terrænvedligeholdelsesbygninger til et sted for unge i kvarteret. Her kan de øve musik, hænge ud og være sammen med andre unge. Ved indgangen til Sundholm etableres en rekreativ park, der åbner Sundholm op mod kvarteret.

Ved VIBO etableres nye rum til forskellige aktiviteter. Vejen gennem området omlægges for at udnytte solarealet til at skabe byrum, der indbyder til ophold. En sænket multibane udformes til de unge i kvarteret, hvor Sundholmsstien krydser Tidselruten laves en pladsdannelse med vanddysser og op mod plejehjemmet etableres et areal med aktiverende felter i forskellige niveauer, der indbyder til leg og ophold.

Fold ud

Længdesnit AA 1:1000

Lyselement
Parkering
Københavns
Energi
Hegn
Midterrabat
Sundholmsvej
Boliger
Tankstation
Privat parkering
Garageanlæg
Boligkarré
Hegn
Cykelparkering
VIBO
- almene boliger
Parkering
Boligkarré
Lyselement
/ indhegning
Multibane
Siddetribune
Vanddysser
Lyselement
VIBO
- almene boliger
Plantebede
Legeplads
Grillareal
Sandkasse
Klatrestativ
Plejehjem
Legeplads
Parkering
Boliger
Cykelparkering
Åben gårdhave
Kirsebærtræer
Butikker
Plantebede
Lyselement
Indgangsparti
Amagerbrogade

Ill. 84: Plan og længdesnit af designnedslaget i 1:1000.

I det følgende vises to tværsnit at to udvalgte steder på planen. Ydermere præsenteres en mere detaljeret gennemgang af designet, hvor bylivet, infrastrukturen, den grønne struktur, overflader samt belysningen i designet beskrives.

Fold ud

Tværsnit

Tværsnit BB viser placeringen af multibanen, der er sænket i forhold til det omkringliggende byrum. Ved at sænke banen markeres den samtidig med, at siderne både er barriere for boldene og fungerer som sidde- og opholdsareal. Lyselementet definerer boldbanen og oplyser arealet i aftentimerne. I baggrunden springer vanddysserne og skaber et visuelt element.

Tværsnit CC viser de rumlige sammenhænge omkring caféen og Fabrikken for Kunst og Design. I tilknytning til caféen er der etableret udeservering. På denne måde aktiveres byrummet samtidig med, at gæsterne på caféen kan se de kunstneriske udfoldelser på Fabrikken.

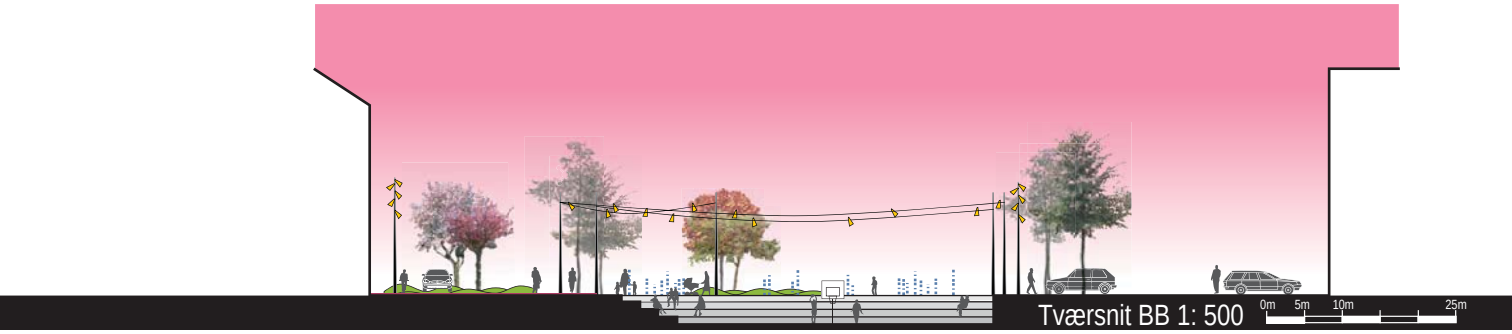

Ill. 85: Tværsnit BB i 1:500 af multibanen.

Ill. 86: Tværsnit CC i 1:500 af pladsdannelserne omkring Fabrikken for Kunst og Design samt caféen.

Byliv

Bylivet er udfoldet i en række oplevelsessekvenser, knyttet til de koblede byrum af forskellig karakter. De forskellige typer af byliv tilbyder et bredt spektrum af aktivitetsmuligheder i byens rum. Sundholmsstien ændrer derved karakter efter det byliv, den passerer, og åbner rummene op for de folk, der passerer forbi.

Ill. 87: Diagram, der deskriver de koblede rums forskellige typer af byliv.

En café er placeret i forbindelse med Fabrikken for Kunst og Design. På den måde kan gæsterne ved caféen få glæde af kunstlivet ved siden af, der agerer scene for kunstnerisk aktivitet. Caféen er et naturligt samlingssted på Sundholmsstien og de omkringliggende områder for mange forskellige livsformer.

Kulturlivet er knyttet til kulturcentret Trekanten. Indgangspladsen til Sundholmsstien kan bruges som scene for Trekantens tilbud og derigennem aktivere de forbipasserende folk.

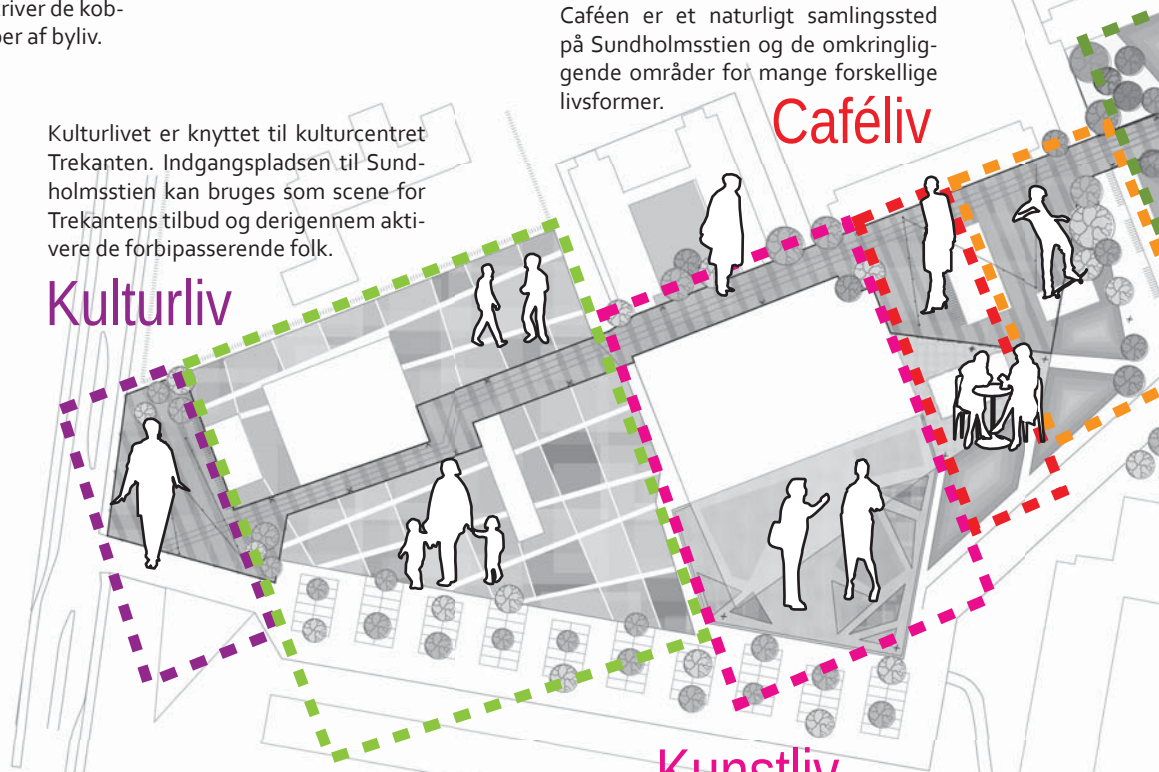

Kunstliv

Kunstlivet er tilknyttet Fabrikken for Kunst og Design. Facaden mod syd åbnes op og et udendørs overdækket værksted etableres for at skabe et levende udstillingsvindue for kunstnerne. Her kan kunstudstillinger vises. Eksempelvis kan folk deltage i kunstneriske udfoldelser i det udendørs værksted.

Aktiv natur-oplevelse

Arealet omkring drivhusene omlægges til nyttehaver for kvarterets beboere. Her kan forskellige livsformer mødes i arbejdet omkring at passe og pleje nyttehaverne samt udvikle et fællesskab og social udveksling omkring dyrkningen.

Programmerede felter i forskellige niveauer inviterer til leg og ophold. Her kan børn lege på legefelterne, eller de ældre fra plejehjemmet kan sætte sig ud og nyde de blomstrende plantebede.

Leg og ophold

Shopping

Amagerbrogade er et livligt shoppingstrøg. På strækningen, hvor Sundholmsstien møder Amagerbrogade, er butikker placeret i stueetagen for at trække handlende ind i kvarteret og opdager de mange oplevelsesmuligheder.

Den rekreative park er den grønne port på tværs af Sundholmsvej. Mange mennesker færdes hver dag på Sundholmsvej, og parken skal invitere folk ind gennem Sundholmsstien. Livet i parken inviterer til ophold, og om sommeren samt efteråret kan kvarterets beboere komme og høste af kirsebær- og æbletræerne.

Rekreativt parkliv

Vandoplevelse

På krydsningspunktet mellem Sundholmsstien og Tidselruten er et felt med vanddysser placeret. Vandet springer tilfældigt og inviterer til leg samtidig med at være et visuelt element, der er placeret i sigtelinjen fra Amagerbrogade og tiltrækker forbipasserendes opmærksomhed.

Sportsliv

På multibanen er sport og aktiv udfoldelse det centrale omdrejningspunkt. Her mødes eksempelvis børn og unge i nærområdet samt dem, der bruger ungeklubben på den anden side af Sundholmsvej. Samtidig kan de forbipasserende kigge på aktiviteterne og måske selv deltage i fællesskabet.

1 : 2000 N 0m 20m 40m 100m

Ungdomsliv

En ungdomsklub tiltrækker unge fra VIBO, Amager Fælled Skole lige nord for Sundholm og andre unge fra kvarteret. Her er forskellige både udendørs og indendørs faciliteter for at tiltrække unge. Derved kommer også de unge ind på Sundholm og sikrer en mangfoldig sammensætning af folk.

Rumtopologi og -orientering

Topologi beskriver de rumlige sammenhænge, rummene danner. De koblede rum støder op til hinanden og danner et forløb af forskellige rumligheder. Ved Sundholm peger orienteringen af rummene ind mod bevægelseslinjen, og på denne måde bliver forbindelsen det dynamiske element, der kobler rummene sammen. Ved bevægelsen langs med Sundholmsstien veksles der mellem nye rumdannelser og lange kig ved sigtelinjerne, der ligger på tværs af stien. Sigtelinjerne på tværs og de koblede rum op mod stien bryder med det ellers ensrettede, lange strøg, Sundholmsstien udgør.

I den vestlige ende af forbindelsen er de koblede rum sammensatte med rum i rum i stedet for rum, der støder op til hinanden, som ved Sundholm. I sig selv dannes et stort rum defineret af bygningerne, men ved at sænke multibanen og lave forskellige niveaudannelser foran plejehjemmet skabes flere rum i rummet. Skæringspunktet ved vanddysserne udgør et centralt element, hvorfor orienteringen af rummet er rettet mod det sted.

Ill. 88: Diagram, der illustrerer Sundholmsstiens rumlige sammenhænge og orientering.

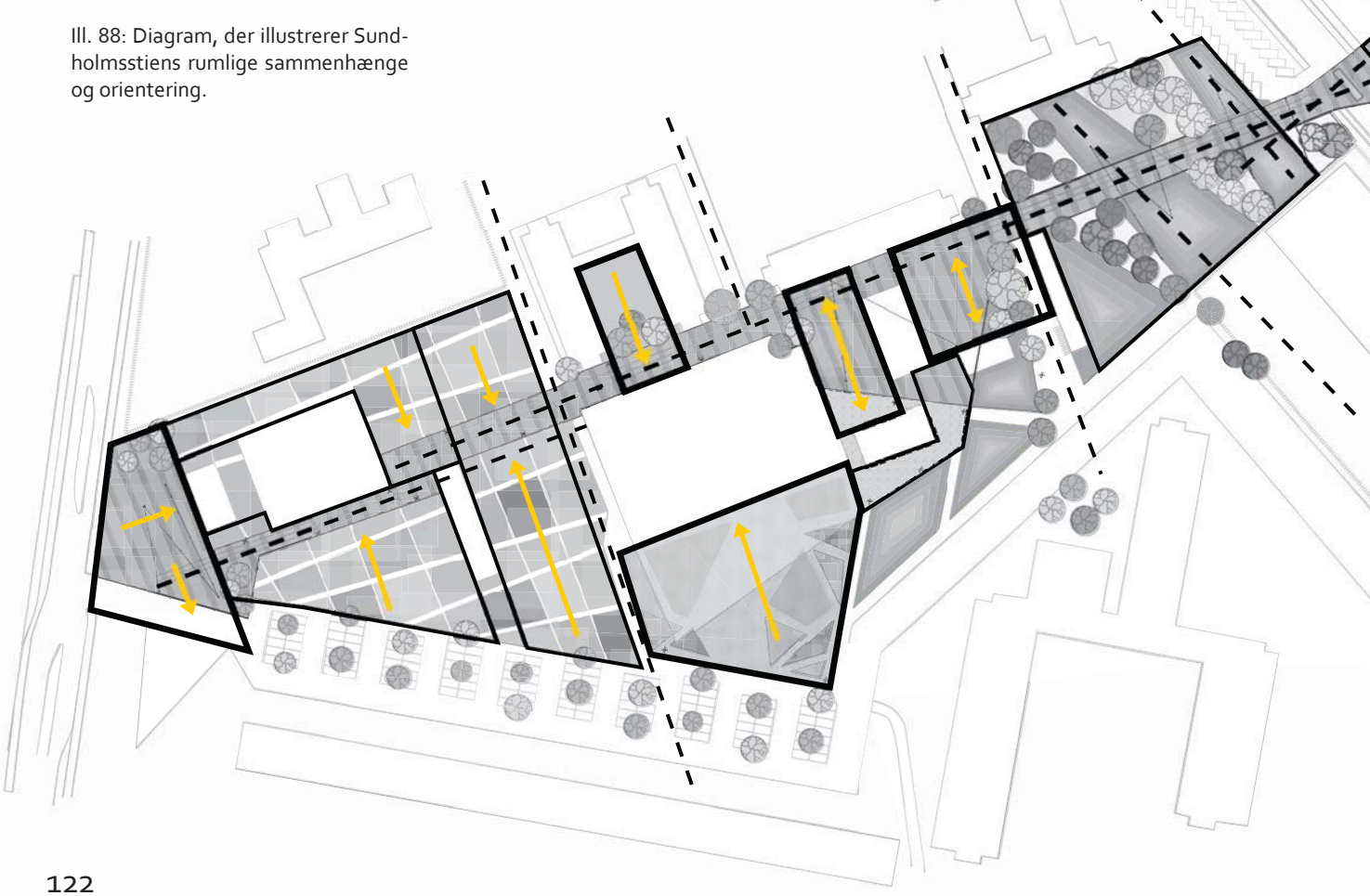

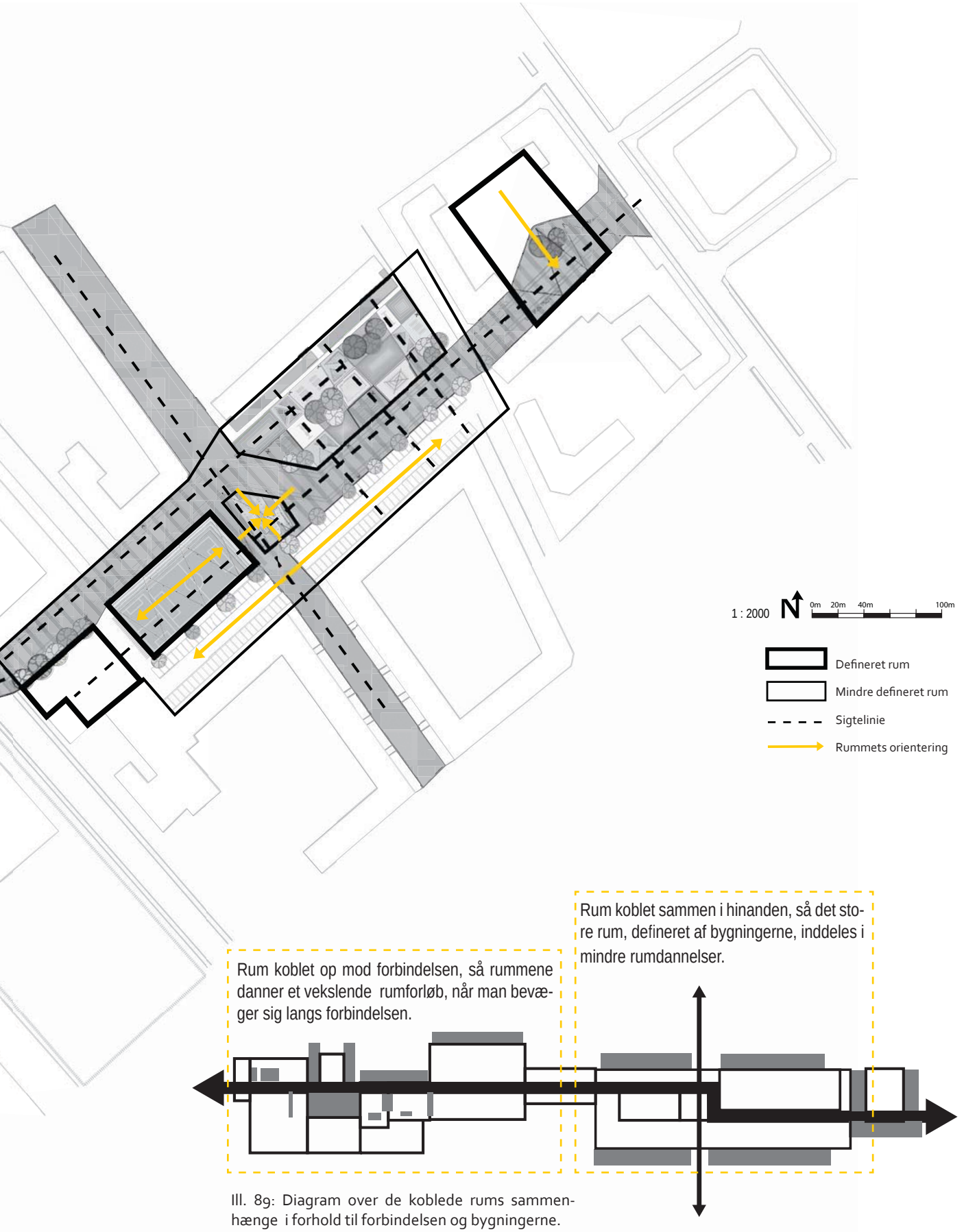

Ill. 89: Diagram over de koblede rums sammenhænge i forhold til forbindelsen og bygningerne.

Infrastruktur

Sundholm holdes fri for biler, og en hovedsti med separat dobbeltrettet cykelsti anlægges. Se vejsnit illustration 91. Hovedstien er asfalteret og fungerer som brandvej i forhold til de gældende regler. [Vejsektoren, 2009] I den østlige ende er Sundholmsstien en dobbeltrettet vej med dobbeltsidige ensrettede cykelstier. Se vejsnit illustration 92. Antallet af parkeringspladser tager udgangspunkt i det gamle antal af parkeringspladser. Nye brugere og bilister til faciliteterne på Sundholm kan benytte det store parkeringsareal ved Hørgården, der ikke bliver brugt fuldt ud i dagtimerne.

Ill. 90: Diagram af Sundholmsstiens infrastrukturelle forhold

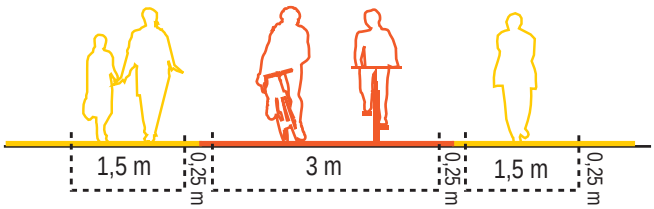

Ill. 91: Vejsnit af hovedstien på Sundholm med separat dobbeltrettet cykelsti.

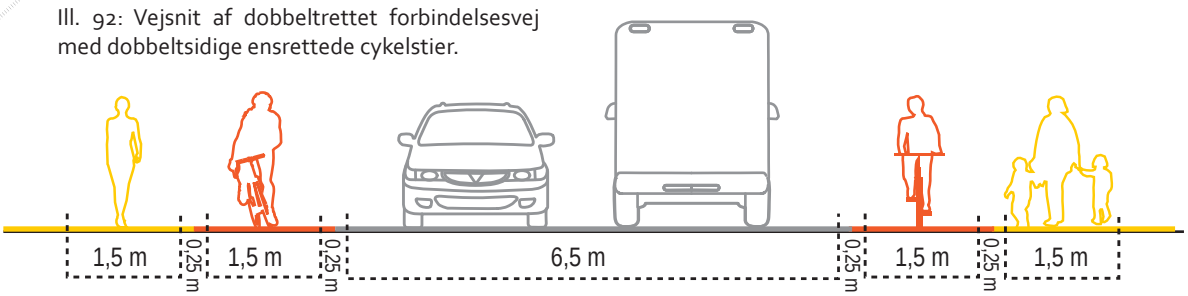

Ill. 92: Vejsnit af dobbeltrettet forbindelsesvej med dobbeltsidige ensrettede cykelstier.

Grøn struktur

Den grønne struktur er det sammenbindende element på Sundholmsstien. Kirsebær-, æble-, hassel-, og platantræer benyttes gennemgående til at skabe en sammenhæng, og i enkelte områder er et helt bælte plantet til med én træsort for at skabe et visuelt element med beplantningen. Grønne bakker udgør et alternativ til de ellers flade græsplæner og danner små lommer til ophold. Bakkerne kan dannes af overskudsjord fra eksempelvis de sænkede niveauer. Plantebede giver mulighed for at plante stauder eller græsarter, der kan skabe et volumen og dermed inddele områder i mindre rum.

Ill. 93: Diagram over Sundholmsstiens grønne struktur.

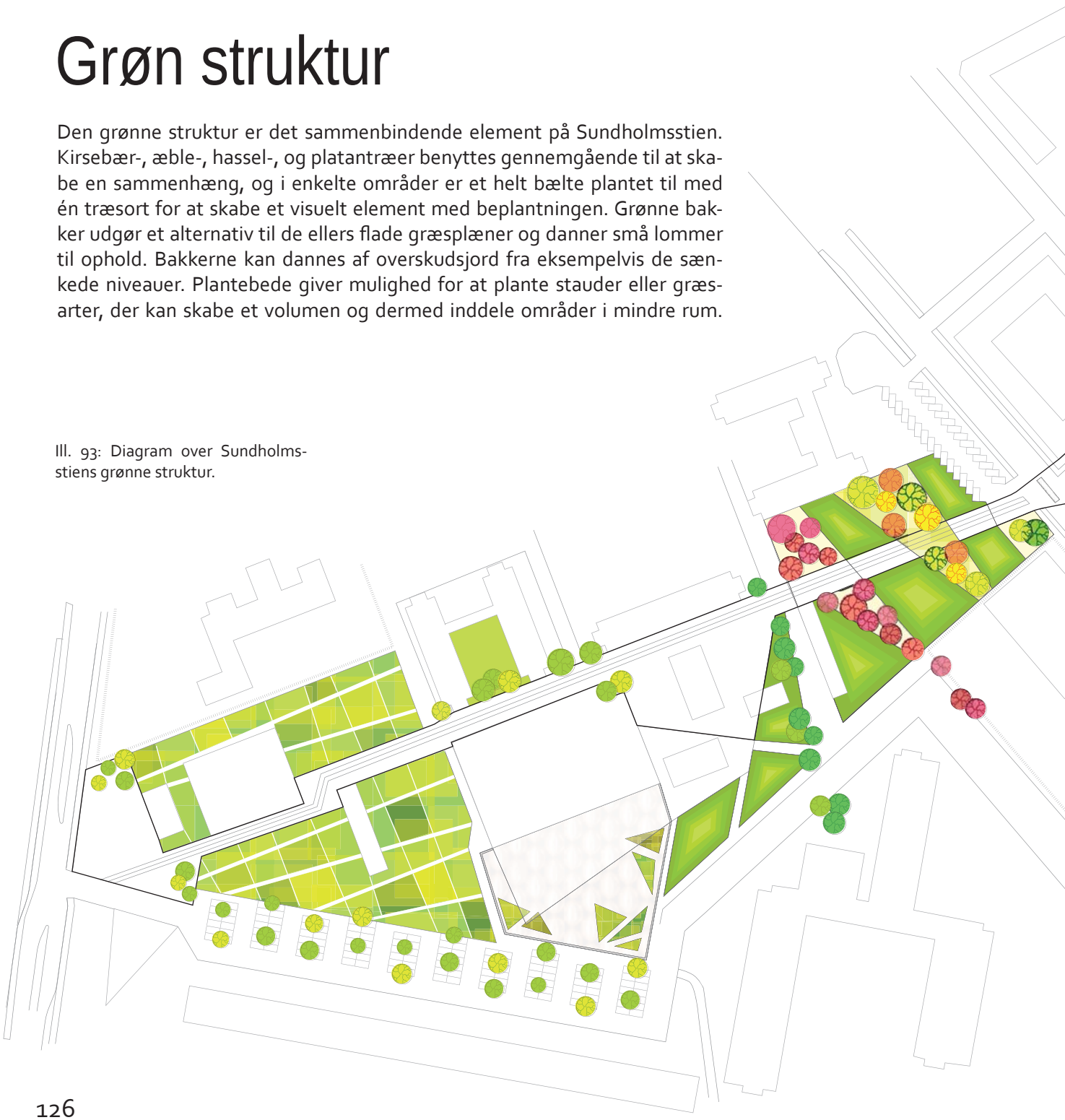

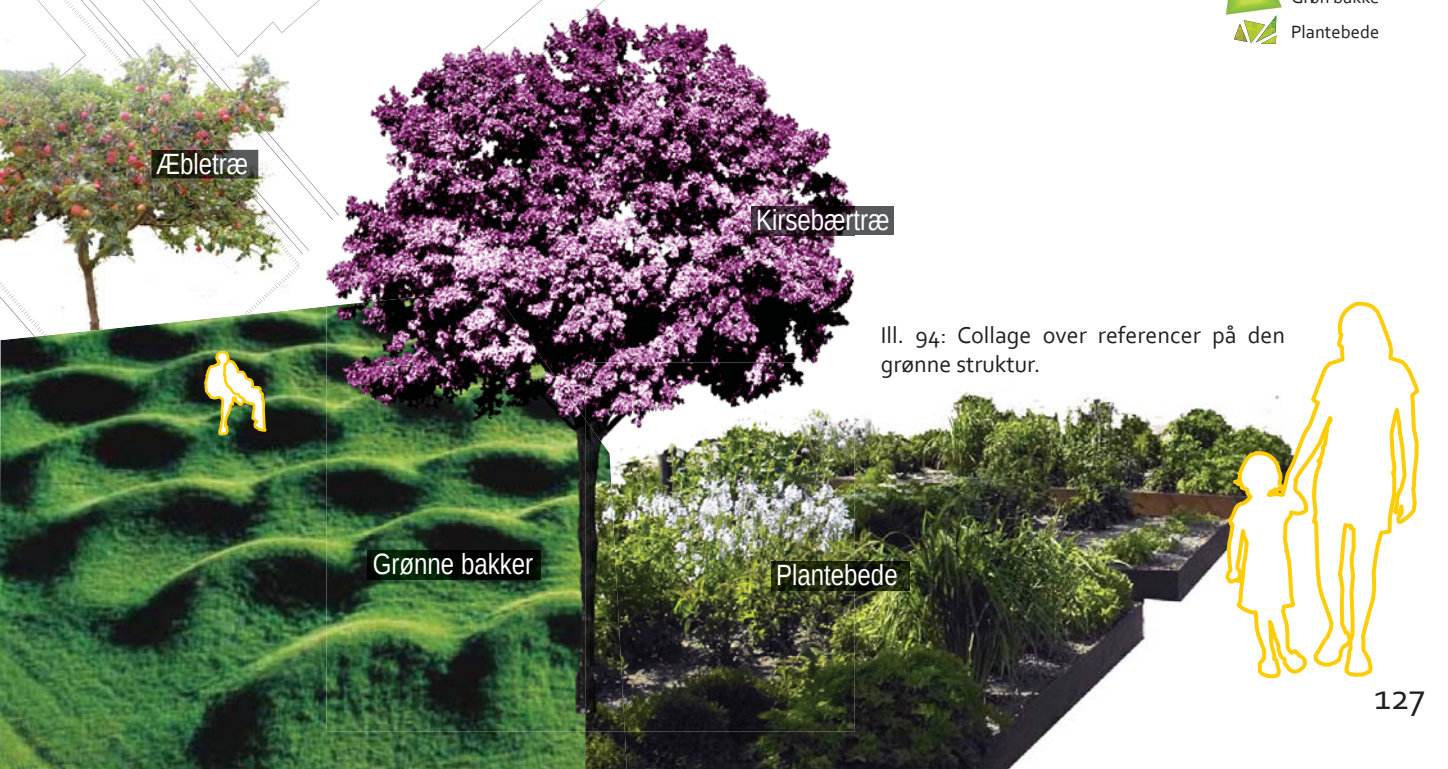

Ill. 94: Collage over referencer på den grønne struktur.

Overflader

Overflader kan være med til at definere rum. Brug af forskellige overflader kan skabe forskellige oplevelser og være med til at give et rum karakter. Sundholmsstien anlægges i termoplast af samme type som de blå cykelstier. Det foreslås, at stien udføres i en signatur farve for at angive stiforløbet og de pladsdannelser, der knytter sig direkte op til stien. Multibanen udføres i lyst asfalt for bedre at kunne gengive belysningen i de mørke timer. Pladserne ved caféen og Fabrikken for Kunst og Design udføres i granitfliser af en robust kvalitet, der kan tåle slid.

Ill. 95: Diagram over Sundholmsstiens befæstede overflader.

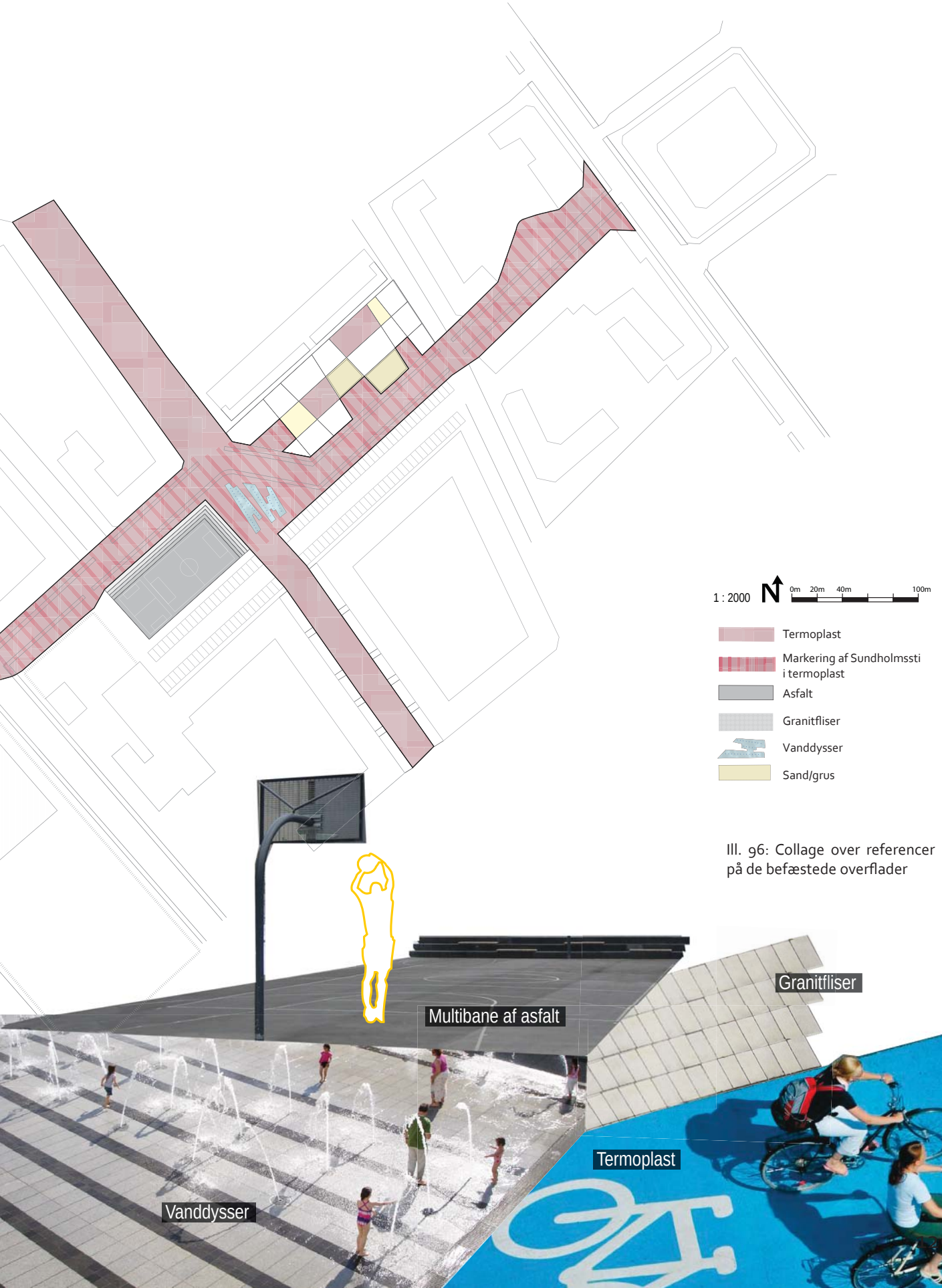

Ill. 96: Collage over referencer på de befæstede overflader

Belysning

Langs med Sundholmsstien er der etableret sikkerhedsbelysning i form af lygtepæle, der oplyser bevægelsesfladen. Til at markere vigtige rumdannelser og indgangene til Sundholmsstien benyttes et lyselement. Dette fungerer som eventbelysning, der giver byrummene karakter og identitet.

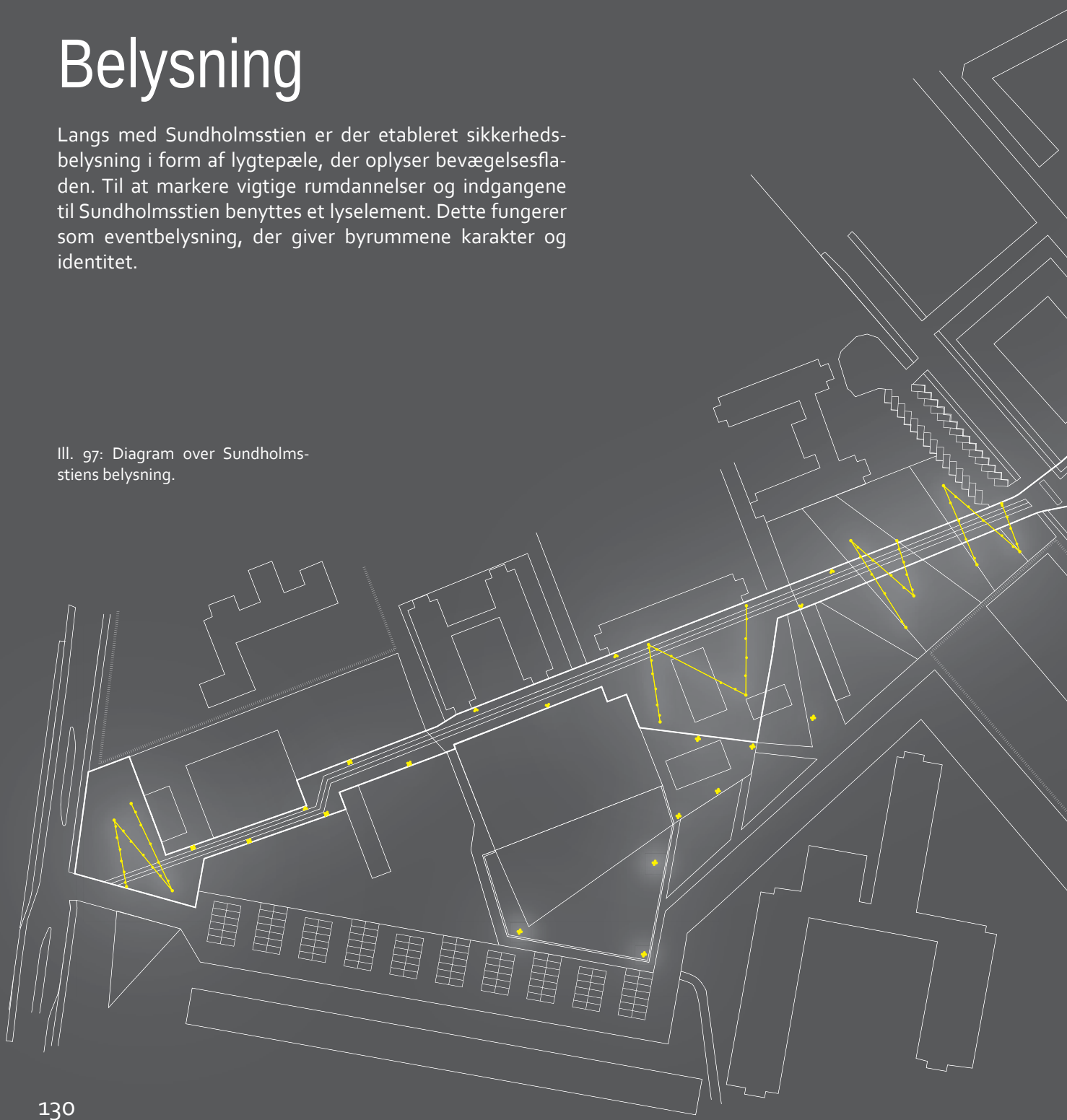

Ill. 97: Diagram over Sundholmsstiens belysning.

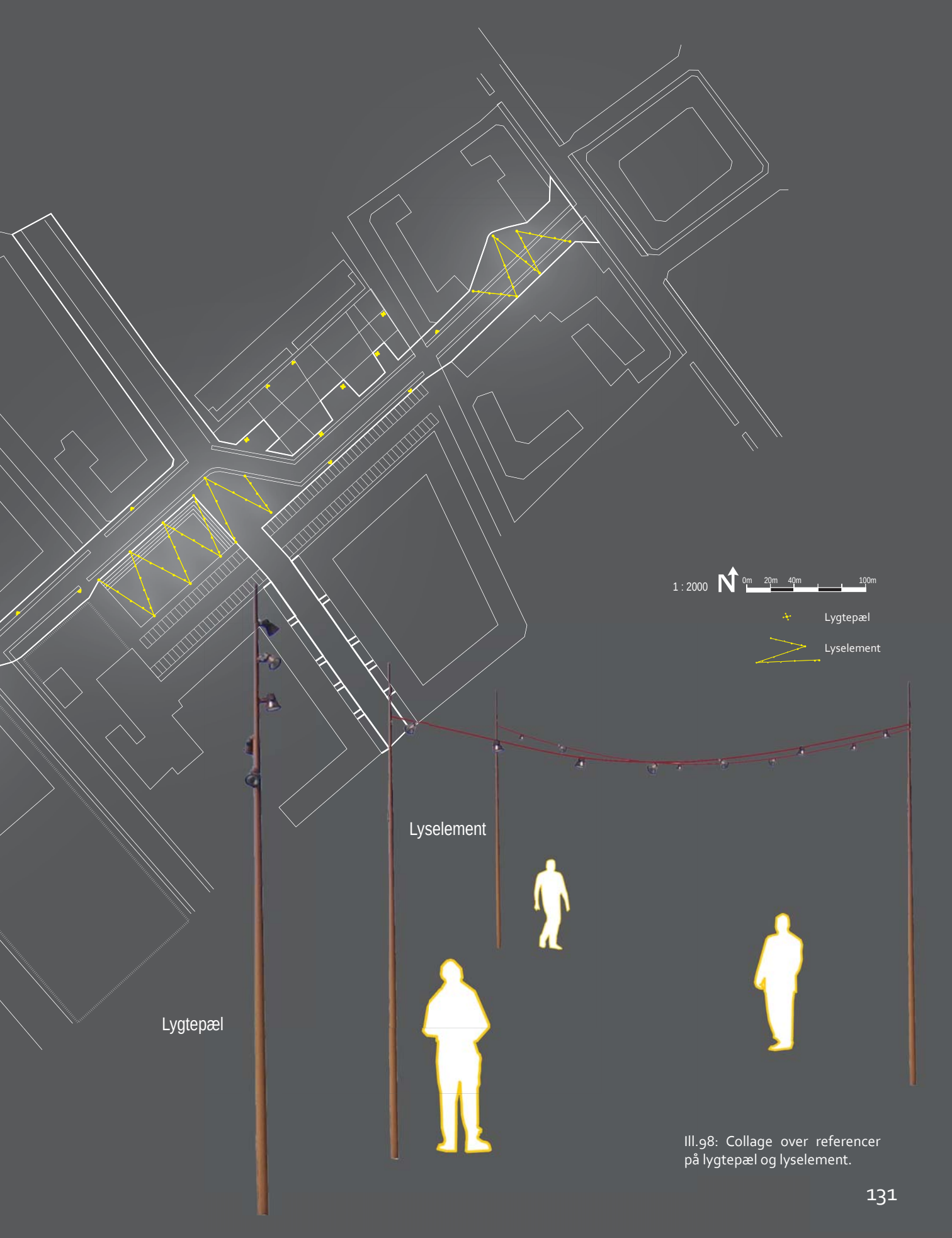

Ill.98: Collage over referencer på lygtepæl og lyselement.

Fabrikken for Kunst og Design

Ill. 99: Stemningsbillede af uderummene omkring Fabrikken for Kunst og Design og caféen med bygningerne på Sundholm i baggrunden.

Refleksion 4

Dette projekt tager afsæt i det aktuelle områdeløft af Sundholmsvejkvarteret og viser hvordan kvarteret kan løftes ud fra en tilgang hvor netværksbyens muligheder, byliv og kvarterets borgere er i fokus. I det følgende afsnit sammenfattes de væsentligste aspekter af projektet, og der diskuteres samt konkluderes, ud fra projektets opsatte rammer, på de opnåede resultater.

Samarbejde med Københavns Kommune

Det har været mit mål at udforme et områdeløft, der sætter spørgsmålstegn ved den nuværende områdeløftproces, som er i gang i Københavns Kommune, men som samtidig giver et realistisk bud på hvordan Sundholmsvejkvarteret kan byfornyes. Det aktuelle områdeløft befinder sig stadig i en indledende fase i forhold til at udvikle en strategi og plan for hvordan Sundholmsvejkvarteret kan løftes. Efteråret 2009 har for områdeløftets vedkommende været brugt på at udarbejde workshops for borgerne og inddrage de kommunale forvaltninger for at udvikle og afstemme ideer, forventninger og realiserbare projekter for kvarteret.

Dette projekt er således et selvstændigt projekt med egne idéer og præsentationsmateriale, der tager afsæt i viden om kvarteret og borgerinddragelse fra det nuværende områdeløft, men som også søger nye veje ved inddragelse af et teoretisk felt og uddybende interviews af borgere. Spørgsmålet er, om det er lykkedes at udfordre det aktuelle områdeløft? Da områdeløft bygger på borgerinddragelse, har et vigtigt aspekt i denne opgave været at optimere denne proces med en analyse af begrebet livsformer samt interviews af borgere, der ikke deltager i den traditionelle borgerinddragelse. Yderligere er teoretiske fokuspunkter, der koncentrerer sig omkring netværkbyens muligheder og udfordringer samt udviklingen af public domains i kvarterets byrum, udarbejdet og inkorporeret i projektet for at udvikle områdeløftet af Sundholmsvejkvarteret i et større perspektiv.

Netværksbyens muligheder og udfordringer

Ved at anvende en teoretisk referenceramme, der bygger på netværksbyen, introduceres en ny tilgang til områdeløftet. En tilgang, der rækker ud over Sundholmsvejkvarterets afgrænsning og giver et forslag til hvordan kvarteret kan bindes sammen med resten af byen. Traditionelt beskæftiger områdeløftet sig kun med det definerede område, der har fået tildelt midler. Derved overses grænserne mellem området og konteksten og risikoen for at udvikle usammenhængende projekter forøges. Som Crimson beskriver, er det vigtigt ikke at forstærke kvarterdannelsen, men derimod at forny byen, så kvarterer bliver opløst og giver mulighed for, at folk kan udfolde hverdagslivet på tværs af byens områder. Netværk er det centrale begreb.

Men er det muligt at løfte et defineret kvarter, så kvarteret opgraderes, samtidig med at en sammenhæng til konteksten og resten af byen skabes? Ved at tage udgangspunkt i designparametrene sammenhæng, tilgængelighed og tryghed, viser potentialeplanen hvordan Sundholmsvejkvarteret kan åbnes og derved skabe en sammenhæng både internt i kvarteret mellem delområderne, men også til konteksten, hvor potentialeplanen skaber tilgængelighed til attraktionerne i konteksten. På denne måde åbnes kvarteret op og indbyder til, at folks netværk udspændes i og på tværs af kvarteret, samtidig med at kvarteret i sig selv opgraderes og får udviklet en række nye byrum.

Sundholmsvejskvarteret er præget af at være et beboelseskvarter, der ligger som et in-between-space mellem markante områder som Det Nye Universitetsområde, Islands Brygge og Amagerbrogade med

Holmbladsgadekvarteret og Prags Boulevard. Men hvordan skabes et kvarter, der både indeholder kvaliteten af at være et beboelseskvarter men samtidig også spiller sammen med de omkringliggende områder og ikke fremstår som et "ingenmandsland"? Udfordringen i et netværksbyperspektiv er, både at udvikle Sundholmsvejkvarteret til at indgå i netværksbyen, hvor kvarteret bliver brugt gennem folks hverdagsruter, og samtidig udvikle kvarterets identitet så det fremstår som det beboelseskvarter, det er, sammenlignet med de omkringliggende kvarterer. Ved at arbejde både med forskellige typer byrum i kvarteret og adgang, skabes et varieret kvarter, der tilbyder forskellige oplevelser, opfylder forskellige behov og skaber synlighed af byrummene via adgang og nye ruter i kvarteret. Yderligere introduceres et hierarki mellem byrummene så de befinder sig på skalaen mellem at være et lokalt rum, kvarterets rum eller byens rum. På denne måde er nogle af byrummene, som Kilegrunden og parken ved Sæterdalsgade lokalt forankret og henvender sig til beboelsen i nærområdet. Andre byrum, som Skotlandsplads og aktivitetsstrippen ved Brigadevej fungerer som kvarterets rum og forsøger at danne rammen for møde mellem kvarterets borgere. Yderligere introduceres Sundholmsstien, der har hierarki som byens rum og indeholder en række byrum, der både henvender sig til byens borgere, kvarterets borgere og folk i nærområderne. Af denne grund er Sundholmsstien også valgt som designnedslag, hvor de koblede byrum er designet til at udfolde en række muligheder for ophold og udfoldelse af forskellig karakter samt at trække folk ind i kvarteret udefra.

Det sociale aspekt

Områdeløft er baseret på borgerne i kvarteret og derfor er det sociale aspekt i udviklingen af projekter af afgørende betydning. At skabe public domains hvor forskellige livsformer mødes i byens rum og interagerer, har været et vigtigt udgangspunkt i opgaven, fordi det som menneske er vigtigt at blive udfordret til at forholde sig til andre i byens rum. Byen danner rammen om en mangfoldig sammensætning af livsformer og forskellige folks gøren og laden i hverdagslivets udfoldelse. Denne mangfoldighed skal ligeledes komme til udtryk i byens rum hvor et mangfoldigt byliv udformes i public domains. Men er det lykkedes at skabe public domains i de designs, som opgaven præsenterer? Livsformsundersøgelsen har kortlagt livsformerne i kvarteret og givet et billede af kvarterets nuværende mødesteder og krydsningspunkter af livsformer. Dette materiale har været et godt udgangspunkt til at udvikle nye og opgradere eksisterende mødesteder i Sundholmsvejkvarteret til public domains. De nye mødesteder skal være med til at forhindre den nuværende situation i kvarteret, hvor introverte beboelsesområder, der primært rummer én livsform skaber "the social death of the city". Med projektets rygrad, "Tidselruten", der sammenbinder nye byrum i kvarteret skabes adgang og en tiltrækning via de nye byrum, der trækker folk ind i kvarteret og gør, at de har et formål med at komme i Sundholmsvejkvarteret. Der kan drages en parallel til Barzar Vest i Århus ved Gellerupparken. Her er et nyt handelscenter med mangfoldige forretninger og oplevelser udviklet ved siden af en ghetto, der har et dårligt ry og hvor folk fra resten af Århus ikke kommer. Men med indførslen af Bazar Vest placeres en attraktion, der tiltrækker forskellige livsformer fra hele Århus og skaber grundlaget for et public domain. Folk har nu en grund til at komme i Gellerupparken og stifter på den måde bekendtskab med fremmede kulturer, som de ellers ikke ville møde i hverdagslivets netværk.

Byliv som designparametre

Sundholmsvejkvarteret er præget af manglende byliv og byrum, der inviterer til byliv. I en urban skala er det vigtigt at tænke byliv som et centralt parameter, når nye byrum skal udfoldes. Byliv er med til at skabe en berettigelse af byens rum ved at tiltrække mennesker til at tage byrummene i brug. På denne måde aktiveres rummene og byliv opstår. Men er der byliv i potentialeplanen og ikke mindst i designnedslaget? Det er svært at konkludere, da man ikke kan designe liv i byen. Byliv opstår som følge af veldesignede rum, der inviterer til ophold og aktivitet. Dog giver både potentialeplanen og designnedslaget et bud på, hvordan rammerne i byrummene kan udfoldes, blandt andet ud fra programmatiske overvejelser, så de inviterer til byliv.

Områdeløftets perspektiver

Det har været spændende og udfordrende at arbejde med et realistisk projekt i områdeløftregi. Spændende, fordi det har været et projekt med reelle afsendere og modtagere, der har givet indsigt i og forståelse for områdeløft og hvordan kommunale projekter bliver udfoldet i den virkelige verden. Udfordrende, fordi en masse interessenter har været i spil gennem borgerinddragelsesprocessen og hver især forsøgt at forme projektet ud fra egne interesser. Min opgave har ligget i både at tilgå områdeløft ud fra en ny teoretisk tilgang og at udvide områdeløftets borgerinddragelsesproces med interviews af de borgere i kvarteret, der ikke deltager i den traditionelle borgerinddragelse. Selve borgerinddragelsesaspektet og dets betydning i områdeløftet kan der dog sættes spørgsmålstegn ved. Realiteten er, at det primært er planloven, der i sidste ende styrer hvilken byudvikling, der skal ske. Det er kommunens økonomi og tilladelser, der bestemmer udformningen af projekterne og ikke kvarterets borgere. Men borgerinddragelsen er et vigtigt aspekt, især i projektets første faser, til at danne en forståelse af kvarteret og kortlægge borgernes ønsker. Derudover er fællesskabsfølelsen og den lokale forankring i kvarteret et vigtigt aspekt for at projekterne bliver en succesfulde. Områdeløft bygger på borgerne og ideen med at udvikle projekter på baggrund af lokale kræfter og udnytte de lokale værdier er en god idé, da lokalkendskab kan være lige så væsentligt som fagkundskab.

Projektet viser hvordan kvarteret kan løftes og blive et fungerende samt attraktivt beboelseskvarter, hvor forskellige livsformer bor og udfolder hverdagslivet side om side. Potentialeplanen sammenbinder kvarteret, skaber nye oplevelser og udformer en relation til de omkringliggende områder. En ny rute kobler mødesteder af forskellig karakter og danner et nyt kvarter, der indgår i byens netværkssamfund.

5 Formalia

Litteraturliste

[Bech, 1978]: Bech, M. (1978): *Arkiték Lokalguide Sundbyerne*, Christian Ejlers' Forlag

[Castells, 2005]: Castells, M. (2005): *Spaces of Flow, Space of Places: Materials for a Theory of Urbanism in the Information Age*, i: Sanyal, B.: Comparative Planning Cultures, Taylor & Francis Ltd

[Christensen, 2005]: Christensen, S.B. (2005): *Bykonkurrence og "byidentitet": Danmark 1960-2000*, Dansk Center for Byhistorie, 23.09.09, på: http://www.byhistorie.dk/dokumenter/bykonkurrence_og_byidentitet_1960-2000.pdf

[Crimson, 2002]: Crimson; Dorman, E., van der Hoeven, E., Provoost, M., Vanstiphout, W. og Wilkins, C. (2002): *Too Blessed To Be Depressed*, 010 Publishers, Rotterdam

[Explora & Niras, 2008:] Expora & Niras Konsulenterne (2008): *Københavnske bylivsværdier – Livsformsundersøgelse for Københavns Kommune*, Københavns Kommune

[Gehl, 2003]: Gehl, J. (2003): *Livet mellem husene*, Arkitektens Forlag

[Gehl et al, 2006]: Gehl, J., Gemzøe, L., Kirknæs, S. og Søndergaard, B. (2006): *New City Life*, 1. udgave, The Danish Architectural Press

[Hajer & Reijndorp, 2001]: Hajer, M. and Reijndorp, A. (2001): *In Search of New Public Domain*, NAi Publishers

[Højrup, 1984]: Højrup, T. (1984): *Det glemte folk*, København

[Kasinitz, 1995]: Kasinitz, P. (1995): *Introduktion*, i: *Metropolis – Centre and Symbols of our Time*, New York

[Kiib, 2009]: Kiib, H. (2009): *Byrums anatomi*, forelæsning afholdt på 3. semester Arkitektur & Design,orbindelse med miniprojektet om byrumsdesign i september 2009.

[Københavns Kommuneplan, 2009]: *Københavns Kommuneplan 2009, hovedstruktur*, 01.12.09 på: http://www.kk.dk/~/media/642D7F816A40477EB9DC135684B33F9D.ashx

[Kvorning, 1996]: Kvorning, J. (1996): *Byfornyelsens europæiske historie*, i: Byfornyelse, fra gadegennembrud til integreret byfornyelse, Dansk Byplanlaboratorium

[Københavns Kommune, 2003]: Københavns Kommune (2003): *Københavnerlivsformer*, Københavns Kommune, Økonomiforvaltningen

[Københavns Kommune, 2007]: Københavns Kommune (2007): *Designmanual for byrum og parker 2007*, 15.12.09 på: http://www.kk.dk/Erhverv/TilladelserOgBevillinger/VejeOgPladser/veje_aendringer/~/media/7C0FAC310E9F4BA5B4909E6E65AC320D.ashx

[Københavns Kommune, 2008]: Københavns Kommune (2008): *Ansøgning om områdefornyelse*

[Majgaard, 2009]: J. Majgaard (2009): *Perspektiver på strategisk byfornyelse og byrumsforskning* på seminar om kunst og byfornyelse, Kunstakademiets Arkitektskole, 21.10.09

[Områdeløft, 2007]: Københavns Kommune
Teknik- og Miljøforvaltningen, 23.08.09, på http://www.mimersgadekvarteret.dk/uploads/media/Omraadeloeft_kbh.pdf

[Paghti, 2009]: Paghti, K. (2009): *Kulturhistorisk beskrivelse af Sundholmsvejkvarteret*, internt dokument i Teknik og Miljø Forvaltningen, Københavns Kommune

[Sennett, 1995]: Sennett, R. (1995) *Community becomes Uncivilized*, i: *Metropolis – Centre and Symbols of our Time*, New York

[Shane, 2005]: Shane, D. (2005): *Recombinant Urbanism – Conceptual Modeling in Architecture, Urban Design, and City Theory*, Wiley-Academy

[Sundholm Syd, 2009]: *Parallelopdrag om Sundholm Syd, bedømmelseskomitéens vurdering og anbefalinger*, 14.12.09 på http://www.planogarkitektur.dk/upload/5_0_byplanl%C3%A6gning/lokalplanforslag/sundholm_syd/dommervurdering_low.pdf

[Vejsektoren, 2009]*Vejsektoren, trafikarealer i byområder*, 16.12.09, i: http://www.vejsektoren.dk/wimpdoc.asp?page=document&objno=121168#TRABYPL

[VIBO, 2008]: ONV arkitekter (2008): *Skitseforslag ti forbedringer af udearealer og fælleshus i vibo samlet rev* 07 10 08.pdf, internt dokument i Områdeløft sekretariatet

[Vindfeld, 2009]: Vindfeld, T. (2009) *Rundt om hjørnet – tendenser i danske byrum*, Dansk Arkitektur Center

[Yellow Arrow, 2009]: *Yellow Arrow*, 12.18.09 på: http://www.digitalfestival.dk/modules/content/index.php?id=6

Illustrationsliste

Alle kort er baseret på et teknisk kort fra Københavns Kommune. Alle illustrationer og fotos er egne på nær de nedenfor listede:

Ill.2: Bech, M. (1978): Arkiték Lokalguide SundbyerneI, Christian Ejlers' Forlag og Paghti, K. (2009): Kulturhistorisk beskrivelse af Sundholmsvejkvarteret, internt dokument i Teknik og Miljø For valtningen, Københavns Kommune

Ill.7: http://images.citybreak.com/Image.aspx?imageid=55517, 22.12.09

Ill. 14: Tietgenkolegiet: http://www.dac.dk/db/filarkiv/8169/tietgen_jens%20lindhe_300.jpg, 22.12.09

Islands brygge havnebad: http://images.citybreak.com/Image.aspx?imageid=55517
http://www.landezine.com/wp-content/uploads/2009/08/havne.jpg, 22.12.09

ITU: http://www.cphx.dk/files/upload_2/20080805_101939_IT-Universitet_AdamM%C3%B8rk_1.jpg, 22.12.09

Amager fælled: http://mitkbh.dk/uploads/3538310a4dd21cc8bab2748079e84f38.jpg, 22.12.09

Amager strandpark: http://www.aok.dk/files/mediafiles/1058/Amager07.jpg
http://www.christianshavnernet.dk/CN_Fotos/CN4_2312-01.jpg,22.12.09

KUA: http://www.orestadnordgruppen.dk/content/image.asp?id=2203&version=Vignet, 22.12.09

Ill. 38: http://www.flickr.com/photos/yellowarrow/2397314638/sizes/o/, 22.12.09

Ill. 41: http://www.aalborgkommune.dk/Om_kommunen/Byplanlaegning/Havnefront/Aalborg-, 22.12.09

Ill. 43: http://lh5.ggpht.com/_QofXgdP959s/SE0KBeXae-I/AAAAAAAACMA/HrPX-1L7Ja8/StadtLounge-Ciudad-sal%C3%B3n-aire-libre-San-+Gallen-Suiza.jpg, 22.12.09

Ill.54: http://www.alleswirdgut.cc/awg.php?go=FUZI, 22.12.09

Ill. 58: http://www.biennale.dk/images/press/mediumres/boase3.jpg, 22.12.09
og http://www.biennale.dk/images/press/mediumres/boase4.jpg, 22.12.09

Ill.62: http://farm4.static.flickr.com/3097/2420965211_1afc15ee9a_0.jpg, 22.12.09
http://www.dac.dk/db/filarkiv/12224/DenGronneCykelrute_NicolaiPerjesi_A0_7118.jpg, 22.12.09
http://www.sla.dk/Images/indhold/nyhedsbilleder/solbjerg1.jpg, 22.12.09

Ill.74: http://www.cphx.dk/files/upload_2/20080721_140904_NPK-T%C3%A5rn-s%C3%B8jle.jpg, 22.12.09

Ill.79: http://bsarkitekter.dk/2009/10/31/pixihaveby-sundholm-syd-2/#more-3265, 22.12.09

Ill.79: Fra internt dokument på sekretariatet for Sundholmsvejkvarterets områdeløft, 22.12.09